

Analýza programu Podpora vzdělávání

Závěrečná výzkumná zpráva

Vypracovaly: Anita Homrová, Kamila Svobodová, Anna Šťastná

Plzeň, červen 2012

Úvod.....	3
1. Metodologie.....	4
1.1. Kvalitativní šetření.....	4
1.2. Kvantitativní šetření.....	5
2. Program Podpora vzdělávání ve výsledcích klientského databázového systému ARUM.....	6
2.1. Klienti programu doučování.....	6
2.2. Realizované zakázky z let 2006-2012.....	8
2.3. Analýza úspěšnosti realizovaných zakázek.....	10
Vyhodnocení zakázek z hlediska naplnění cíle.....	10
3. Program Podpora vzdělávání z pohledu koordinátorů.....	15
3.1. Kapacita programu.....	16
3.2. Dobrovolníci.....	16
Nábor dobrovolníků a personální zajištění programu.....	16
Hodnocení přístupu dobrovolníků.....	17
Fluktuace.....	18
3.3. Rodiny.....	18
Hodnocení dopadu doučování na rodiny.....	18
Aspirace/plány rodin v oblasti vzdělávání dětí.....	20
Hodnocení spolupráce s rodinami.....	20
3.4. Děti.....	22
Výběr dětí pro zařazení do programu.....	22
Změny v průběhu doučování.....	22
Zhodnocení dopadu doučování na děti.....	23
3.5. Další práce koordinátorů, návaznost služeb.....	26
3.6. Hodnocení programu doučování.....	27
Frekvence kontaktu koordinátora s rodinou.....	27
Frekvence kontaktu koordinátora se školou.....	27
Frekvence doučování v rodinách.....	27
Individuální plán práce.....	28
Pravidla výběru a průběžná práce s dobrovolníky.....	28
Dostupnost učebních pomůcek a materiálů.....	29
Dostupnost školení a dalšího vzdělávání.....	29
Supervize.....	29
Podpora koordinátorů a metodické vedení.....	29
Časová vytiženost koordinátorů.....	30
Celkové hodnocení úspěšnosti programu.....	31
Navrhované změny v chodu a nastavení programu.....	31
Podněty ke zvýšení úspěšnosti programu.....	32
3.7. Skupinové doučování.....	33
Popis skupinového doučování.....	33
3.8. Porovnání individuálního a skupinového doučování.....	36
Výhody a nevýhody obou typů.....	36
Vhodnost pro děti.....	37
Zájem o skupinové a individuální doučování.....	37
Osobnostní předpoklady dobrovolníka.....	38
Administrativní a koordinační náročnost.....	38
Spolupráce s rodinami.....	38
3.9. Kvalita spolupráce se školou z pohledu koordinátorů.....	39
Přístup učitelů k doučovaným dětem.....	40

Komunikace mezi rodiči a školou.....	41
Školy a nástroje inkluzivního vzdělávání	42
4. Program Podpora vzdělávání z pohledu učitelů.....	43
4.1. Míra informovanosti pedagogů o programu doučování.....	44
4.2. Role učitele v programu doučování a jeho kontakty s koordinátorem a dobrovolníky.....	45
4.3. Hodnocení koordinátora programu doučování a dobrovolníků	48
4.4. Hodnocení programu doučování ve vztahu k dítěti a jeho rodině.....	49
4.5. Celkové hodnocení programu	52
5. Program Podpora vzdělávání z pohledu dobrovolníků	54
5.1. Důvody pro dobrovolnictví.....	54
5.2. Pozitiva, aneb co dobrovolníkům práce přináší a co je motivuje k další činnosti	55
5.3. Negativa, aneb s čím se dobrovolníci potýkají a co by se s tím dalo dělat	56
5.4. Porovnání skupinového a individuálního doučování	58
5.5. Učební pomůcky, materiály	59
5.6. V čem spatřují dobrovolníci úspěchy své práce.....	59
5.7. Fluktuace dobrovolníků	60
6. Program Podpora vzdělávání z pohledu rodin.....	61
6.1. Informace o rodině.....	61
Děti školou povinné	61
Doučování	61
Fluktuace dobrovolníků	62
6.2. Spokojenost s doučováním a jeho průběh – individuální doučování	62
Četnost a délka doučovací lekce, doučované předměty	62
Vztahy s dobrovolníkem, kvalita (pozitiva, negativa)	62
Průběh doučování.....	63
Zrušení doučování.....	63
Odpovědi dětí týkající se doučování.....	63
6.3. Spokojenost s doučováním a jeho průběh – skupinové doučování.....	64
Četnost a délka doučování, doučované předměty	64
Vztahy s dobrovolníkem, kvalita (pozitiva, negativa)	64
Odpovědi dětí týkající se doučování.....	64
Zrušení doučování.....	65
6.4. Domácí příprava.....	65
6.5. Dítě a škola.....	66
Co dítě ve škole baví, nebaví, co mu jde, nejde, známky	66
Zhoršení, zlepšení prospěchu.....	66
Odpovědi dětí týkající se toho, co je ve škole nejvíce baví či nebaví.....	66
Mimoškolní aktivity, zájmy dětí	67
Školní pomůcky	67
Absence – zameškané, neomluvené hodiny.....	67
Kontakt se školou, míra spokojenosti	67
Přestup dětí na jinou školu	68
6.6. Koordinátor programu.....	69
Četnost a délka doučovací lekce	69
Vztahy s koordinátorem, kvalita (pozitiva, negativa)	69
6.7. Vzdělání dětí do budoucna.....	69
6.8. Vzdělání rodičů.....	70
6.9. Další služby.....	70
Závěry.....	71
Výzkumné nástroje.....	78

Analýza programu Podpora vzdělávání organizace Člověk v tísni, o. p. s. byla realizována na základě výběrového řízení organizace Člověk v tísni, o. p. s. Realizátorem výzkumu bylo Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni ve spolupráci s Demografickým informačním centrem.

Výchozí úvahou analýzy byla zadávací dokumentace objednatele a dále se výzkumníci opírali o konceptualizaci programu Podpora vzdělávání tak, jak je formulována objednatelem.

Objednatel definuje tyto cíle programu Podpora vzdělávání:

- 1) zlepšení školních výsledků a předcházení předčasnému ukončení školní docházky
- 2) překonat bariéry dětí ve vzdělávání (nevyhovující zázemí k mimoškolní přípravě, absence podnětů k osobnímu rozvoji, nízké vzdělání rodičů, nedostatečná schopnost rodičů pomoci dětem s přípravou do školy)
- 3) překonat bariéry na straně vzdělávacího systému a škol – (nedostatek informací o potřebách dětí, nedostatečnou předškolní přípravu dětí, nevhodné vzdělávací programy kladoucí na děti nároky, které nemohou splnit a které nerozvíjejí jejich talent a osobní předpoklady)

Na základě těchto cílů byly navrženy výzkumné nástroje, jejichž prostřednictvím byla analyzována míra, s jakou se programu daří plnit výše definované cíle.

Obecným cílem analýzy bylo:

- a) vyhodnotit efektivitu individuálního doučování v sociálně znevýhodněných rodinách a poskytnutí podkladů pro případnou změnu
- b) srovnání výsledné efektivity individuálního a skupinového doučování sociálně znevýhodněných, identifikace obou dvou přístupů a jejich využití (např. motivace školy, motivace žáků, lidský faktor koordinátora).

1. Metodologie

Pro měření efektivity programu sestávajícího jak z individuálního, tak skupinového doučování byl zvolen a) kvalitativní model evaluační analýzy, vycházející z pozic interpretativismu, tzn. zohledňující perspektivu aktérů a jejich hodnoty, a b) analýza kvantitativních dat klientského databázového systému ARUM společnosti Člověk v tísni, o. p. s. a dat z anketního šetření mezi učiteli základních škol.

1.1. Kvalitativní šetření

Terénní kvalitativní šetření proběhlo v průběhu měsíce května 2012 a bylo realizováno formou polostrukturovaných rozhovorů se třemi cílovými skupinami: a) koordinátoři programu doučování společnosti Člověk v tísni, o. p. s., b) vybraní učitelé základních škol, kteří mají ve své třídě alespoň jedno doučované dítě; c) a vybrané rodiny účastníci se tohoto programu.

Čtvrtá cílová skupina – dobrovolníci, kteří v rámci programu doučují děti - byla dotazována prostřednictvím *focus groups*. Diskusní skupina proběhla v Praze dne 31. 5. 2012 za účasti dobrovolníků z různých měst. Cílem diskusní skupiny byla identifikace silných a slabých stránek programu doučování v rámci reflexe individuálních zkušeností dobrovolníků přímo z rodin, možnosti rozvoje programu a sdílení dobrých zkušeností v rámci jednotlivých identifikovaných okruhů.

Výzkumný soubor tvořilo 14 koordinátorů programu, 8 dobrovolníků, 9 učitelů, 9 rodičů a 8 dětí. Celkový soubor respondentů tedy činí 48 osob (N = 48).

Výzkumný terén sestával z 9 lokalit, resp. poboček organizace Člověk v tísni, o. p. s., kde je program realizován. Jedná se o následující lokality – Bílina, Chomutov, Liberec, Praha, Prostějov, Kladno, Česká Lípa, Ústí nad Labem a Sokolov.

Cílem hloubkových rozhovorů s **koordinátory** bylo především získat:

- informace o fungování a nastavení programu na konkrétní pobočce
- zhodnocení spolupráce s dobrovolníky
- zhodnocení spolupráce s rodinou a identifikaci možného vlivu programu doučování na rodiny
- zhodnocení zapojování dětí do programu a identifikaci možných dopadů programu na doučované dítě
- názory na spolupráci se školami, identifikaci dobré i špatné praxe a limitujících i podpůrných faktorů spolupráce
- porovnání skupinového a individuálního doučování, jejich předností a omezení
- reflexi vlastní práce i chodu programu doučování.

Cílem hloubkových rozhovorů s **učiteli** bylo především získat informace o:

- míře informovanosti učitele o programu doučování
- průběhu programu, míře zapojení a roli učitele v programu

- hodnocení programu ze strany jeho formálního zajištění, organizace a jeho zástupců (koordinátora, příp. dobrovolníků)
- hodnocení možností a dopadů programu na dítěti a jeho rodinu
- hodnocení programu doučování, náměty na jeho zlepšení.

Cílem hloubkových rozhovorů **s rodinou, případně doučovaným dítětem**, bylo především získat informace o:

- doučování, jeho průběhu a spokojenosti rodiny
- domácí přípravě dětí na školu
- škole, prospívání dítěte a jeho zálibách
- hodnocení koordinátora programu a člověka, který dítě přímo doučuje
- názorech na další vzdělávání dítěte a plánech na jeho budoucí vzdělanostní dráhu
- dalších využívaných službách (sociálních či návazných).

Hloubkové polostrukturované rozhovory se zástupci jednotlivých cílových skupin realizovali vyškolení tazatelé orientující se ve zkoumané problematice.

Rozhovory s respondenty byly nahrávány na diktafon, z rozhovorů byly pořízeny doslovné přepisy, které byly následně analyzovány prostřednictvím komparativně-referenční analýzy, přičemž výchozím bodem zmíněné analýzy byla výchozí situace klientů před využitím programu doučování tak, jak ji udávali respondenti z jednotlivých cílových skupin.

Validita kvalitativních dat byla podpořena kvantitativní analýzou, která pomohla určit výchozí situaci klienta před vstupem do programu a její následný průběh, zatímco byl či je klient doučován.

1.2. Kvantitativní šetření

Základní kvantitativní informace o programu doučování byly získány z dat klientského databázového systému ARUM společnosti Člověk v tísni, o.p.s. V kapitole 2 jsou analyzovány údaje, které klientský systém evidoval ke dni 11. 6. 2012 za 1431 zakázek „Vzdělávání – doučování“ a 899 klientů.

Druhým zdrojem kvantitativních dat byl dotazník distribuovaný mezi učitele škol zapojených do programu doučování. V anketním šetření odpovědělo 27 pedagogů z minimálně 9 měst (6 učitelů neuvědlo v anketním dotazníku místo svého působení).

2. Program Podpora vzdělávání ve výsledcích clientského databázového systému ARUM

Základní kvantitativní informace o programu doučování byly získány z dat clientského databázového systému ARUM. V následující kapitole jsou analyzovány údaje vážící se k zakázce „Vzdělávání – doučování“ v letech 2006 až 2012, které clientský systém evidoval ke dni 11. 6. 2012. Celkový analyzovaný soubor obsahuje 1431 zakázek¹ za celkem 899 klientů.

Kapitola se zaměřuje nejprve na výstupy z clientského databázového systému umožňující deskripci zaměřenou na děti účastnící se programu doučování a realizované zakázky, především z hlediska objemu zakázek a jejich pořadí. Datový soubor umožňuje také analýzu úspěšnosti realizovaných zakázek z hlediska toho, zda se daří naplnit stanovené cíle, tedy zda dojde ke zlepšení v procesu vzdělávání, a identifikovat některé z faktorů, které jsou s úspěchem či neúspěchem spojovány.

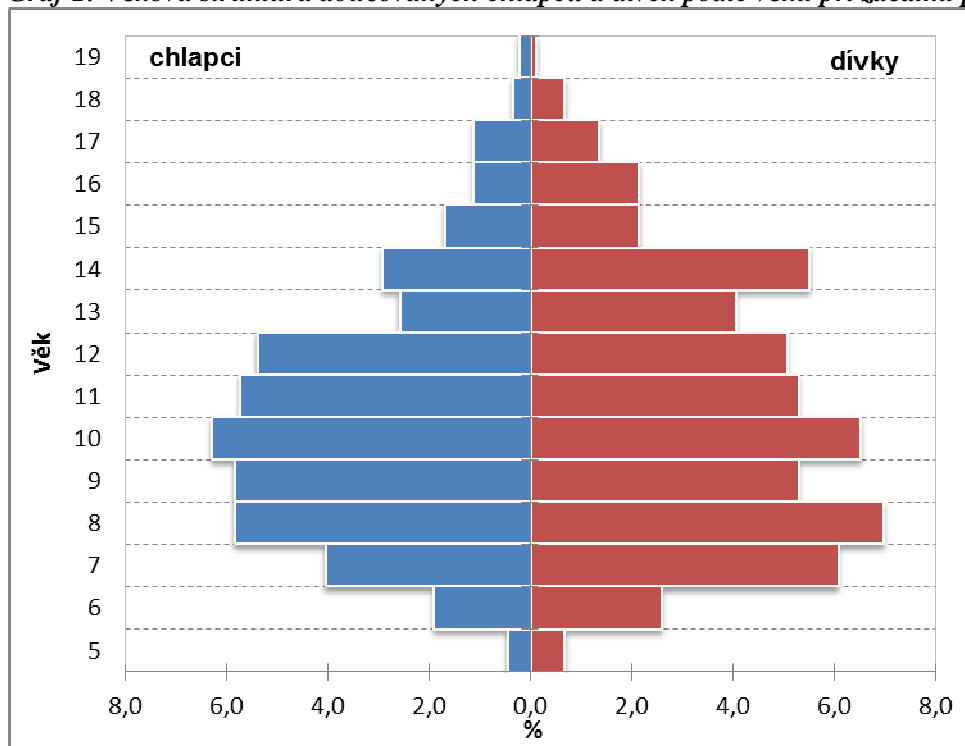
2.1. Klienti programu doučování

V souboru všech dětí, které se mezi roky 2006 a 2012 staly klienty programu doučování, mírně převládají dívky (54 %). V některých letech je zastoupení nově doučovaných dětí podle pohlaví téměř vyrovnané, v letech 2006 a 2008 mezi novými klienty naopak převažovali chlapci. Děti se stávají nejčastěji klienty programu ve věku odpovídajícímu **prvnímu stupni základní školy** (Graf 1). Zastoupení školáků z prvního stupně je dle věku, kterého dosáhnou² při realizaci první zakázky doučování, rovnoměrné. Děti mezi 7. a 12. rokem věku je v každé věkové kategorii zhruba desetina. 6 % dětí je při začátku doučování ve věku do 6 let. Čtvrtina dětí pak začíná doučování v době, kdy jim je 13 a více let.

¹ Soubor obsahuje také zakázky „Vyučování - Placené doučování“ (celkem 30 zakázek v letech 2011 a 2012) a zakázky „Vyučování – doučování - reparát“ (celkem 35 zakázek v letech 2009 a 2011).

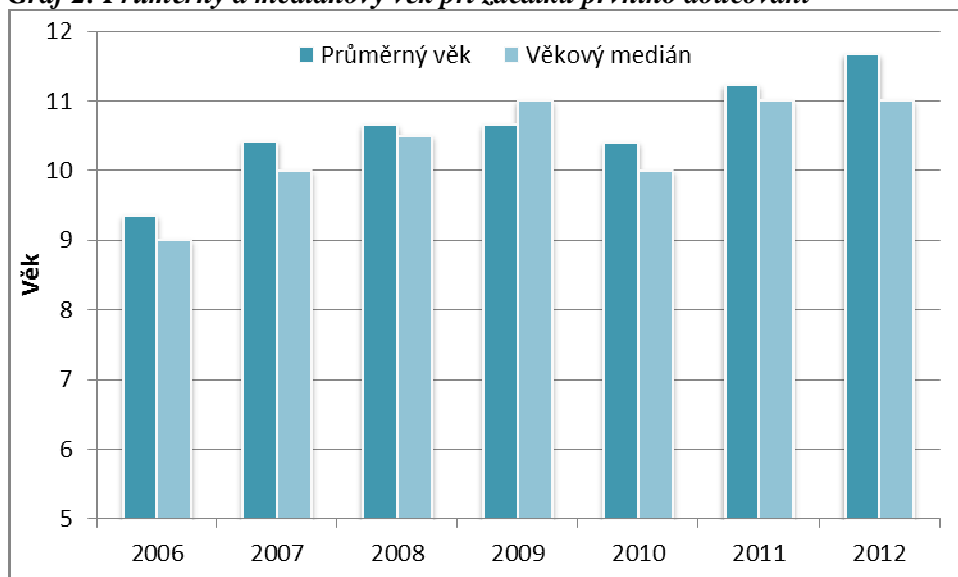
² Výsledky prezentují tzv. dosažený věk, tedy věk, kterého dítě dosáhlo/dosáhne v kalendářním roce, kdy se realizuje první zakázka doučování, vypočítaný jako rozdíl roku realizace doučování a roku narození.

Graf 1: Věková struktura doučovaných chlapců a dívek podle věku při začátku prvního doučování

Věkové složení dětí začínajících doučování se v průběhu sledovaného období příliš nemění. Průměrný věk dětí při první realizované „zakázce“ se pohybuje okolo 10,5 – 11 let, stejně tak věkový medián ve sledovaných letech osciluje mezi 10 a 11 roky věku. V průměru nejmladší děti začínaly s doučováním v prvním ze sledovaných let, neboť v roce 2006 byl průměrný věk dítěte při první zakázce 9,3, což je o rok méně než v ostatních sledovaných letech; věkový medián dosahoval 9 let.

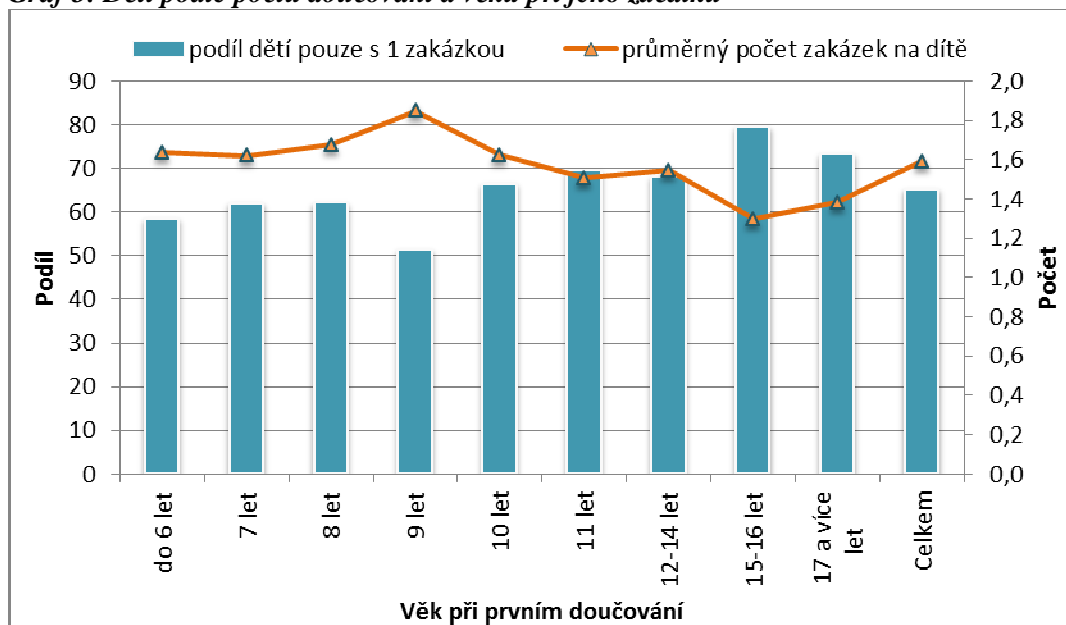
Graf 2: Průměrný a mediánový věk při začátku prvního doučování

Pozn.: Medián je hodnota dělicí řadu podle velikosti seřazených výsledků na dvě poloviny. Reprezentuje tedy věk, kdy 50 % dětí ze sledovaného souboru je mladších a 50 % doučovaných dětí je starších než daný věk.

Trvání „zakázky“ v principu kopíruje školní rok, nikoli rok kalendářní, a zakázky bývají vyhodnocovány na konci školního roku. Je-li dítě doučováno opakovaně, je v systému evidováno více zakázek. V průměru připadá na jedno dítě ve sledovaném období 1,6 zakázky a podíl dětí, u kterých byla realizována (zatím) pouze jedna zakázka, činí 65 %. Se snižujícím se věkem při začátku doučování vzrůstá průměrný počet absolvovaných zakázek a klesá podíl dětí, které jsou doučovány pouze jednou (Graf 3). **Mladší děti**, které začínají s doučováním zhruba do 9 let věku, tedy **setrvávají v doučování déle než děti starší**, u kterých se častěji jedná o krátkodobější, případně jednorázovou spolupráci.

Graf 3: Děti podle počtu doučování a věku při jeho začátku

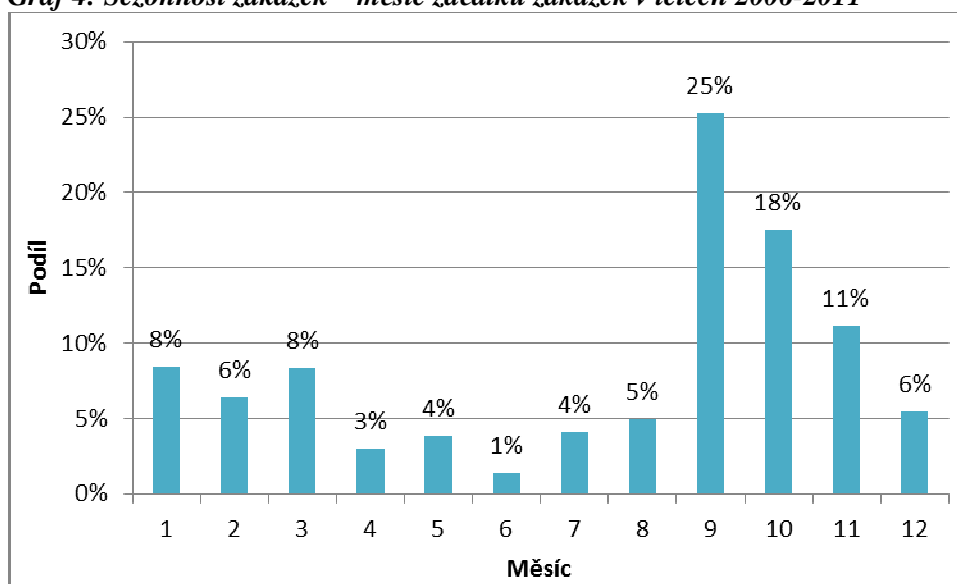
2.2. Realizované zakázky z let 2006 - 2012

V průběhu sledovaných let se **program doučování postupně kapacitně rozšiřuje**. V letech 2010 a 2011 se ustálil na 360 nových zakázkách ročně a během těchto dvou let byla zahájena celá polovina analyzovaných zakázek. Za rok 2012 je zatím počet zahájených zakázek nízký a tvoří pouze necelá 4 % všech zakázek v analyzovaném souboru. Je nicméně pravděpodobné, že do konce roku dojde k výraznému navýšení stejně jako v předcházejících letech, neboť pozorovaná sezónnost začátku doučování (Graf 4) ukazuje, že každý kalendářní rok je největší podíl zakázek doučování zahájen na začátku školního roku, tedy v průběhu září až listopadu (celkem 54 %).

Tabulka 1: Zakázky podle roku jejich zahájení, abs. a v %

Rok začátku zakázky	Počet	Podíl
2006	83	5,8
2007	150	10,5
2008	163	11,4
2009	266	18,6
2010	357	24,9
2011	358	25,0
2012	54	3,8
Celkem	1431	100

Graf 4: Sezónnost zakázek – měsíc začátku zakázek v letech 2006-2011

V průběhu sledovaného období byla **více než třetina zakázek doučováním, které probíhalo opakovaně**. Je logické, že spolu s narůstajícím počtem let, po která probíhá projekt podpora vzdělávání, postupně narůstá podíl zakázek vyššího pořadí na úkor snižujícího se podílu prvních zakázek realizovaných se zcela novými klienty doučování (například v roce 2007 byl podíl prvních zakázek 85 %, v roce 2011 již pouze 60 % a 40 % tvořily zakázky, jejichž klient již byl dříve alespoň jednou doučován).

Tabulka 2: Pořadí zakázek realizovaných v letech 2006 - 2012 , abs. a v %

Pořadí zakázky	Počet	Podíl
1	900	62,9
2	311	21,7
3	142	9,9
4	54	3,8
5 a více	24	1,7
Celkem	1431	100

2.3. Analýza úspěšnosti realizovaných zakázek

Vyhodnocení zakázek z hlediska naplnění cíle

V programu jsou stanovovány cíle, kterých by mělo doučování u dítěte dosáhnout. V zásadě se jedná o podporu vzdělávání dítěte a systematickou podporu rodiny vedoucí ke změně postojů ke vzdělávání a jejich aktivitu v přípravě dítěte a kontaktu se školou. Kritérii úspěšného splnění doučování jsou pak především:

- a) postup do dalšího ročníku
- b) zlepšení průměrného prospěchu
- c) zlepšení podmínek v rodině, které podmiňují úspěšnost žáka ve škole
- d) učitel pozitivně hodnotí vývoj žáka ve škole
- e) žák má na vysvědčení o jeden stupeň lepší známku z doučovaného předmětu
- f) žák ohrožený propadnutím nepropadl
- g) klesl počet zameškaných nebo neomluvených hodin
- h) žák pravidelně vypracovává domácí úkoly
- ch) rodiče žáka začali spolupracovat se školou
- i) dítě má pracovní místo, kde se může připravovat do školy
- j) rodič se začal s dítětem připravovat do školy
- k) jiné

Hodnocení doučování z hlediska dosažení cíle se tedy obecně vztahuje k jakémukoli zlepšení v procesu vzdělávání u dítěte nebo u jeho rodiny. Databázový systém ARUM umožňuje sledovat, do jaké míry je tohoto obecného cíle zlepšení dosaženo, cíle z hlediska jejich konkrétní naplně a toho, co je dosahováno častěji a co méně často, budou analyzovány v dalších kapitolách v kvalitativní části evaluace.

Při analýze úspěšnosti naplnění stanoveného cíle zakázek jsou rozlišovány tři stupně – splněno, splněno částečně a nesplněno. V případě, že nebyl cíl zakázky po dobu její realizace naplněn, jsou identifikovány také taxativně stanovené důvody tohoto stavu – zakázka není splněna z důvodu, že pracovník nebo klient ukončil spolupráci, nebo vyskytnou-li se nějaké překážky, a to na straně klienta nebo překážky vnější.

Vysoký podíl, každá pátá zakázka, není z hlediska dosažení svého cíle hodnocena. Vyhodnocení není uvedeno především u dosud probíhajících zakázek, které tvoří velkou část zakázek zahájených v roce 2011, vyhodnoceny však nejsou ani některé zakázky z předchozích let. Především v roce 2010 tvoří nevyhodnocené zakázky vysoký podíl (18 %, Tabulka 4), což v důsledku ztěžuje analýzu efektivity programu.

Z uzavřených zakázek, u kterých je také uvedeno zhodnocení jejich průběhu, je **v 59 % dosaženo stanoveného cíle a v dalších 18 % je tohoto cíle dosaženo alespoň částečně** (Tabulka 3). U každé páté zakázky se tedy cíl nepodaří naplnit, a to nejčastěji z důvodu překážek na straně klienta.

Tabulka 3: Vyhodnocení zakázek započatých v letech 2006-2011 a důvody nesplnění zakázky, v %

Vyhodnocení zakázky	Počet	Podíl	Podíl bez neuvedeno
Splněna	633	46,0	58,6
Splněna částečně	195	14,2	18,1
Nesplněna - pracovník ukončil spolupráci	26	1,9	2,4
Nesplněna - překážky na straně klienta	130	9,4	12,0
Nesplněna - klient ukončil spolupráci	45	3,3	4,2
Nesplněna - vnější překážky	51	3,7	4,7
Neuvedeno	297	21,6	x
Celkem	1377	100	100

Sledujeme-li vyhodnocení zakázek zvlášť v jednotlivých letech, je možné odvodit, že celková úspěšnost programu je mírně podhodnocena vlivem chybějících údajů z let 2010 a 2011. V těchto dvou letech výrazně narůstá podíl zakázek, u kterých není uvedeno jejich zhodnocení, a zároveň v rámci hodnocených zakázek stoupá podíl těch neúspěšných. U zakázek zahájených v roce 2011 jsou tak častěji ohodnoceny zakázky neúspěšné a předběžně ukončené, kdežto k evaluaci řady úspěšně probíhajících zakázek dojde teprve na konci školního roku 2011/2012. Patrně stejný jev však nalzáme také u zakázek z roku 2010, u nichž by hodnocení mělo být zaneseno podstatně častěji, ale pravděpodobně je zapisování důslednější právě u neúspěšných zakázek.

Zaměříme-li se na předešlé roky, u nichž hodnocení úspěšnosti zakázek chybí spíše ojediněle, pozorujeme stále častější naplňování stanoveného cíle, kterého dosáhlo plných 70 % doučování zahájených v roce 2007. Naopak pouze 15 % doučování v tomto roce svůj cíl nesplnilo, a to především z důvodu **překážek na straně klienta, které tvoří hlavní uváděné důvody neúspěchu doučování** ve všech sledovaných letech.

Tabulka 4: Vyhodnocení zakázek podle roku zahájení zakázky, v %

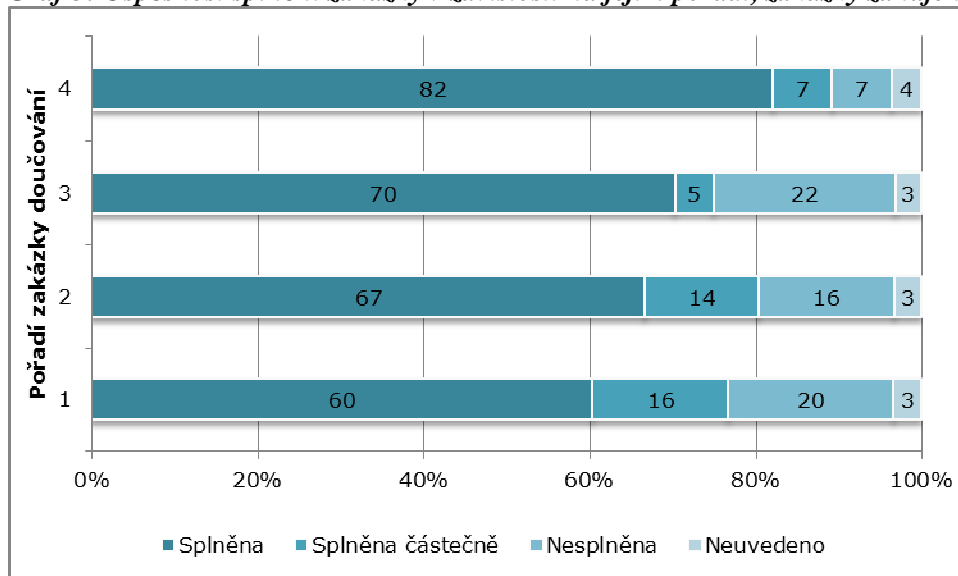
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Splněna	32,5	61,3	59,5	68,8	46,8	18,7
Splněna částečně	28,9	14,0	13,5	14,3	16,5	8,7
Nesplněna	25,3	19,3	23,3	15,0	19,0	15,6
Neuvedeno	13,3	5,3	3,7	1,9	17,6	57,0
Vyhodnocení bez neudáno						
Splněna	37,5	64,8	61,8	70,1	56,8	43,5
Splněna částečně	33,3	14,8	14,0	14,6	20,1	20,1
Nesplněna	29,2	20,4	24,2	15,3	23,1	36,4

V další analýze se proto zaměříme primárně na zakázky zahájené v letech 2007 až 2009, u kterých podíl nevyhodnocených zakázek nepřesahuje 5 % a nehrozí zde tedy výraznější systematické zkreslení, ať již ve smyslu podhodnocení nebo nadhodnocení úspěšnosti programu.

Úspěšnost zakázek se zvyšuje spolu s dobou, po kterou je dítě doučováno. Jedná-li se o první doučování u dítěte, k nenaplnění cíle dochází u každé páté zakázky (Graf 5). Pravděpodobně spolu s tím, jak se v průběhu prvního doučování vyfiltrují klienti a rodiny, kteří z nejrůznějších důvodů nechtějí na doučování spolupracovat nebo neplní podmínky stanovené v programu, dochází u

opakovaných zakázek k neúspěchu méně často. Čím déle dítě v programu participuje, tím vyšší podíl zakázek je úspěšně splněn (až 82 % v případě 4. doučování).

Graf 5: Úspěšnost splnění zakázky v závislosti na jejím pořadí, zakázky zahájené 2007 - 2009, v %

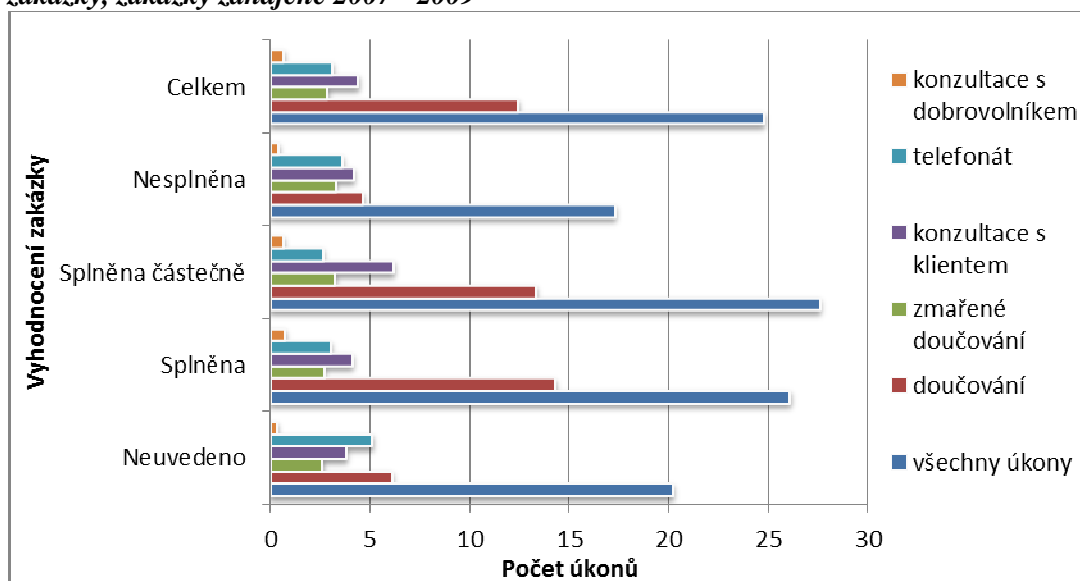

V závěrečné části analýzy dat klientského databázového systému ARUM se zaměříme na obsah zakázek doučování z hlediska typů prováděných úkonů. Vedle samotného doučování je sledováno zmařené doučování, konzultace koordinátora s dobrovolníkem, s klientem a telefonáty. V rámci jedné zakázky doučování mohou probíhat také další úkony, jejich výskyt je však málo častý a nebyly proto předmětem následující analýzy.

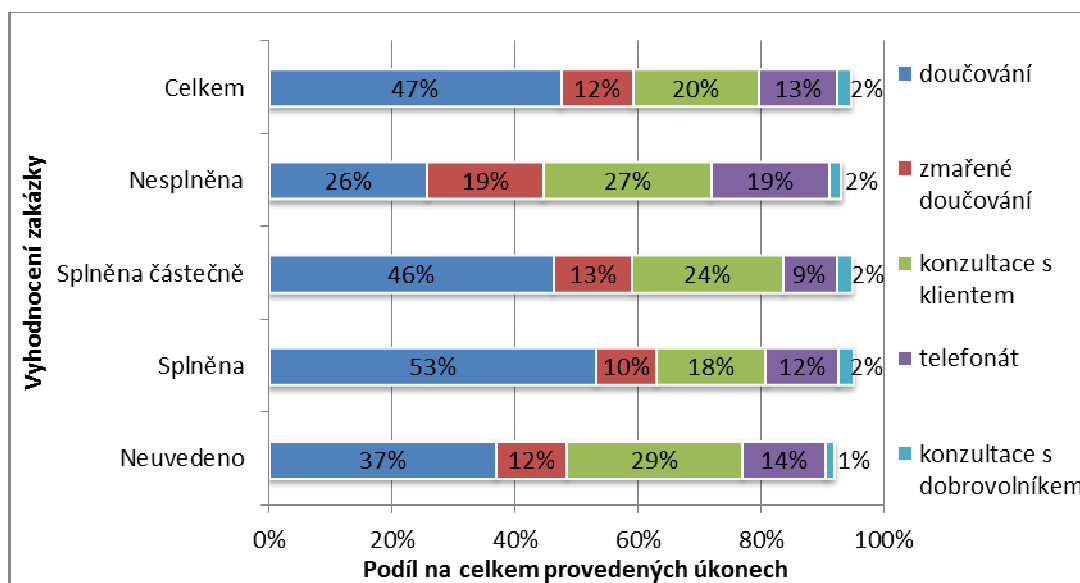
Do analýzy vstupují pouze ty zakázky, ve kterých proběhlo alespoň 1 doučování, případně pokus o něj (tedy je evidováno alespoň jedno zmařené doučování). V 17 % zakázkách z tohoto období není evidován ani jeden z těchto úkonů, některé z nich nejsou ani vyhodnoceny a je tedy možné, že u těchto zakázek chybí v databázi kompletní údaje o jejich průběhu. V ostatních zakázkách proběhly jiné úkony, především konzultace s klientem a telefonáty, pravděpodobně se tak jednalo o zakázky, kde nebylo přikročeno k doučování a bylo zvoleno jiné řešení situace klienta.

Jak se tedy od sebe liší úspěšně a neúspěšně splněné zakázky z hlediska jejich obsahového naplnění konkrétními činnostmi? Předně **u nesplněných zakázek probíhá celkově méně úkonů než tam, kde se cíle alespoň částečně podařilo naplnit**. Zatímco na jednu splněnou zakázku připadá v průměru 26 úkonů (na zakázku splněnou částečně pak dokonce průměrně 28 úkonů), u nesplněných zakázek je to pouze 17 úkonů (Graf 6). Nejvýraznější rozdíl je **v průměrném počtu uskutečněných doučování, která probíhají u úspěšné zakázky v průměru 14krát** (u zakázky splněné částečně 13krát), **zatímco u nesplněné zakázky pouze 5krát**. Mírně se odlišuje také průměrný počet konzultací koordinátora s klientem, a to především u částečně splněných zakázek, během kterých proběhne v průměru o 2 konzultace více, než u zakázek splněných i nesplněných. Statisticky významné rozdíly naopak nejsou v počtech zmařených doučování, ani v průměrném počtu telefonátů a konzultací s koordinátorem s dobrovolníkem.

Graf 6: Průměrný počet úkonů připadající na jednu zakázku, dle typu úkonů a úspěšnosti splnění zakázky, zakázky zahájené 2007 - 2009

Graf 7: Podíl vybraných úkonů na celkovém počtu úkonů provedených v rámci zakázky dle úspěšnosti splnění zakázky, zakázky zahájené 2007 - 2009, v %

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří ostatní úkony, které jsou v rámci plnění zakázky evidovány.

Z hlediska podílu typů úkonů, které jsou v rámci zakázky prováděny, **převažuje u splněných zakázek doučování dítěte (53 % úkonů)** zatímco **v případě nesplněných zakázek dominují jiné úkony než samotné doučování, především telefonáty a konzultace s klientem**, roste také podíl neúspěšného, zmařeného doučování (Graf 7). Zatímco u úspěšně realizované zakázky tvoří zmařené doučování 16 % ze všech „pokusů“ dobrovolníka o doučování, u nesplněné zakázky je podíl zmařeného doučování na všech doučováním téměř 40 % (Tabulka 5).

Tabulka 5: Průměrný podíl zmařeného doučování ze všech úkonů doučování, dle úspěšnosti splnění zakázky, zakázky zahájené 2007 - 2009, v %

Vyhodnocení zakázky	Podíl zmařeného doučování (v %)
Splněna	15,8
Splněna částečně	19,8
Nesplněna	39,3
Neuvedeno	26,1
Celkem	20,4

3. Program Podpora vzdělávání z pohledu koordinátorů

Rozhovory s koordinátory byly realizovány na všech 9 pobočkách zapojených do výzkumu. Na dvou pobočkách byl rozhovor veden s více koordinátory najednou. V následující tabulce (č. 6) jsou prezentovány základní deskriptivní údaje o jednotlivých pobočkách a koordinátorech programu doučování zapojených do výzkumu. Jak je z tabulky patrné, skupinové doučování probíhá vedle individuálního na 7 z 9 dotázaných poboček, přičemž na většině poboček koordinátoři také sami některé z dětí doučují. Na většině poboček funguje program doučování poměrně dlouhou dobu – minimálně 5 let, nicméně koordinátoři svoji funkci vykonávají různě dlouho (od několika měsíců až po několik let). Mezi doučovanými dětmi jednoznačně převládají děti z běžných základních škol, přičemž povětšinou se jedná o děti z 1. stupně (o tyto děti, zejména prvňáčky, je také největší zájem ze strany dobrovolníků). Na některých pobočkách doučují i děti ze základních škol praktických a ze středních škol, případně děti v předškolním věku. V následující kapitole se zaměříme na podrobnou analýzu hloubkových rozhovorů se všemi dotázanými koordinátory.

Tabulka 6: Deskriptivní údaje o jednotlivých pobočkách a koordinátorech

	počet dotázaných koordin.	individuální douč.	skupinové douč.	koordinátor sám doučuje	délka funkce koordinátora	délka programu na pobočce	školy, které doučované děti navštěvují	třídy, které doučované děti navštěvují
1.	1	ano	ne	ano	2,5 roku	6-7 let	ZŠ a ZŠ praktická	1. stupeň (4. a 5. třída), 2. stupeň málo (+ 1x SŠ)
2.	1	ano	ano	ano (sk)	1,5 roku	2 roky	ZŠ	1. stupeň
3.	1	ano	ano	ano (sk)	10 měsíců	5 let	ZŠ a ZŠ speciální	od 2. třídy, mladší a starší nastejno
4.	1	ano	ano	nárazově	5 let	6-7 let	ZŠ (+ 1 dítě SŠ)	zejména 1. stupeň
5.	1	ano	ano	ano	2,8 roku	6 let	ZŠ a před nástupem do ZŠ	předškoláci až 7. třída
6.	4	ano	ne	ano	1,5 roku	5 let	ZŠ a SŠ	převažuje 2. stupeň
		ano	ne	ne	6 měsíců		ZŠ	různé
		ano	ano	ne	?		ZŠ (+ 1 dítě SOU)	2. stupeň
		ano	ano	ano (ind)	1,5 roku		ZŠ	1. a 2. stupeň na poloviny
7.	1	ano	ne	ano	3 roky	5-6 let	ZŠ	70% 1. stupeň, dále 2. stupeň a předškoláci
8.	1	ano	ano	ne	3 roky	6 let	ZŠ a ZŠ praktická	1. i 2. stupeň, 1. převažuje
9.	3	ano	ne	ano	3,5 roku	6-7 let	ZŠ (+ 1 dítě praktická)	1. stupeň (+1 dítě 8. třída)
		ano	ano	ano	1 rok		ZŠ	1.-7. třída
		ano	ne	ano	4 měsíce		ZŠ	1.-8. třída

3.1. Kapacita programu

Všechny dotazované pobočky mají **dostatek zájemců o doučování z řad rodin**, ve většině případů nicméně **zájem převyšuje kapacity** jednotlivých poboček (na jedné z poboček si dokonce vedou pořadník, který v současné době čítá asi 20 dětí). Důvodem nemožnosti uspokojit všechny rodiny, které mají o program doučování zájem, je na jedné straně **nedostatek dobrovolníků**, na straně druhé **omezená kapacita pobočky**, resp. koordinátora programu, který by další rodiny časově nezvládal. Vzhledem k převažující dlouhodobé spolupráci s jednotlivými rodinami je možnost, že se v dohledné době pro čekatele na spolupráci uvolní místo, poměrně malá, což může mít pro některé děti nezapojené do programu negativní důsledky *„ve chvíli, kdy oni čekají rok dva, tak ty děcka nám vyrostou do druhého stupně, ale ta propast v tom učivu, to ta neznalost, ty problémy se prohlubují. Takže ono je to opravdu specifický.“*

3.2. Dobrovolníci

Nábor dobrovolníků a personální zajištění programu

K rekrutaci dobrovolníků dochází povětšinou prostřednictvím **náborových akcí** na středních a vysokých školách, vyvěšováním **letáků** v prostorách škol a uveřejňováním **inzerátů** v pracovních nabídkách Člověk v tísni, o. p. s., zejména na internetu.

Na některých pobočkách se potýkají s problémem nedostatku dobrovolníků, což je dáno především absencí vysokých škol v daném městě. V jednom z těchto měst je hlavním problémem sehnat takové dobrovolníky, kteří by se v práci stabilizovali, zejména mezi studenty je pak velká fluktuace. Na jiné z poboček mají problém s umístěním dobrovolníků do vzdálenějších vesnic, které vyžaduje zvýšené časové nároky na dojíždění, což je pro řadu dobrovolníků neakceptovatelné. Naopak v univerzitních městech nebývá problém sehnat dostačený počet dobrovolníků, neboť vysokoškolští studenti projevují o dobrovolné doučování dětí velký zájem. Na jedné z poboček, přesto že se rovněž nachází v univerzitním městě a dobrovolníci se často hlásí sami (a některé školy svým studentům dobrovolnictví samy doporučují a uznávají jako praxi), se však povětšinou potýkají s podstavem, daným odchodem dobrovolníků spolu se změnou rozvrhu na začátku nového školního roku či nového semestru.

Naopak koordinátoři z dalších dvou poboček, přestože se v jejich městech nenachází žádná vysoká škola, se s problémem s nedostatkem dobrovolníků nepotýkají. Koordinátor z první pobočky má v současné době stabilní tým početně odpovídající (resp. ze subjektivního pohledu mírně převyšující) jeho pracovní kapacitě, a nastavení programu koordinátorem z druhé pobočky je pro dobrovolníky natolik atraktivní, že o zájemce není nouze.

Mezi dobrovolníky většinou **převažují studenti nad pracujícími lidmi** (vyjma jedné pobočky, kde nyní převažují zaměstnaní dobrovolníci, které koordinátor z důvodu jejich větší stability a dlouhodobější spolupráce preferuje), z hlediska pohlaví dobrovolníků na všech pobočkách **jednoznačně dominují ženy**.

Hodnocení přístupu dobrovolníků

Se současnými týmy dobrovolníků a jejich prací vyjadřují všichni dotázaní koordinátoři převažující **spokojenost** a jejich práce si váží.

Přístupy jednotlivých dobrovolníků k práci s rodinou a dítětem jsou individuální, záleží především na konkrétní osobnosti, jejím stylu práce a zkušenostech. Někteří koordinátoři nicméně mezi jednotlivými skupinami dobrovolníků spatřují mírné rozdíly v závislosti na tom, jestli se jedná o studenta střední školy, vysoké školy nebo již zaměstnaného člověk. Tyto odlišné přístupy lze charakterizovat následovně:

- **studenti středních škol** mají k dětem věkově nejbliže, což se může odrazit i v jejich přístupu, mají však méně zkušeností, mívají z tohoto druhu práce větší obavy, bývají benevolentnější a zároveň opatrnější a méně asertivní, je pro ně obtížnější získat respekt a autoritu (některé děti je berou jako kamarády), proto často chtějí doučovat nejmenší děti, od nichž mají větší věkový rozestup, spolu s příchodem maturity a přechodem na vysokou školu (často do jiného města) nezdřívka ukončují práci dobrovolníka
- **studenti vysokých škol** bývají aktivní, angažovaní, mají více času na přípravu než lidé zaměstnaní
- **zaměstnaní dospělí** dobrovolníci jsou zralejší a přísnější, pro rodiny bývají větší autoritou a vzorem či dokonce „partnerem“ (zejména v případech, kdy sami vychovali děti) než mladí bezdětní studenti, mají více zkušeností s dětmi, mívají však méně času (doučování probíhá po práci, po večerech)

Většina dobrovolníků je **spolehlivá a k porušování pravidel dochází spíše výjimečně**. Pokud v některých případech došlo k porušení pravidel, pak se nejčastěji jednalo o zrušení hodin – povětšinou omluvené (ne vždy se však informace o změně termínu doučování dostane k rodině, zejména pokud má rodina odpojený telefon např. z důvodu nedostatku kreditu), méně často o nevykonávání povinné administrativy. V některých případech se také stává, že dobrovolníci přecení své možnosti a slovy jednoho z respondentů *„chtějí tak moc pomáhat, že jsou mimo své kompetence, ale potom se v tom necítí a neví, jak z toho ven“*. Toto překročení svých kompetencí se projevilo např. zásahem dobrovolnice do sousedských sporů (čímž došlo k jejímu ohrožení), přebíráním dokumentů či kupříkladu přes výslovný zákaz dala dobrovolnice rodině své telefonní číslo.

Někteří koordinátoři se setkali s problémem na straně dobrovolníků **v počáteční fázi jejich práce**, kdy dobrovolníci nastoupili do programu s jinými představami či zkreslenými informacemi (ovlivněnými nepřesným či chybným mediálním obrazem) a určitý čas jim trvalo, než si zvykli na to, že realita je jiná, a než došlo k odbourání jejich stereotypů. V některých případech, kdy se očekávání dobrovolníků liší od následné reality (např. i stran časových nároků doučování) dochází k ukončení spolupráce ze strany dobrovolníka, povětšinou to nicméně bývá v průběhu prvních několika měsíců od navázání spolupráce.

Problémem mohou být též nenaplněná očekávání stran dosahovaných pokroků v rodinách a nespolehlivost rodin. V těchto případech je pak důležité, aby koordinátor dobrovolníka dostatečně motivoval a předcházal tomu, aby u dobrovolníka převážil pocit, že práce nemá smysl.

Fluktuace

Na většině poboček se potýkají s fluktuací dobrovolníků, která pro chod a efektivitu programu představuje **velký problém**.

Nejčastějším důvodem této fluktuace je, jak již bylo výše uvedeno, ukončení středoškolského studia a přestup na vysokou školu do jiného města (včetně nutnosti mít dostatek času připravit se na maturitu), změna rozvrhu a nárůst studijních povinností či jiné objektivní důvody vedoucí k úbytku volného času dobrovolníka. Méně často dochází k porušování pravidel a nutnosti ukončení spolupráce s dobrovolníkem ze strany pobočky. Ke zjištění, že se dobrovolník na práci nehodí, obvykle dochází již v počáteční fázi jeho zapojení do programu (nicméně tyto situace jsou málo časté) a nedochází tak k výraznějšímu narušení chodu programu.

Ve městech, kde je nedostatek dobrovolníků, bývá fluktuace problémem z organizačního hlediska (z důvodu obtíží při zajištění náhrady), nábor nových dobrovolníků a jejich zaškolení klade na koordinátora další časové nároky.

Mnohem podstatnější dopad však má fluktuace dobrovolníků na samotné rodiny a efektivitu programu doučování. Většina koordinátorů se shoduje na tom, že **působení v rodinách by mělo být dlouhodobé**, v rodinách by měl být navozený pravidelný rytmus a systém, na který by si rodiny měly zvyknout. Důležité je též navázání dobrého osobního (nezřídka i přátelského vztahu) mezi dobrovolníkem a dítětem a jeho rodinou, který usnadňuje spolupráci. Změna dobrovolníka, na kterého jsou rodiny zvyklé, pak může být pro rodinu náročná a může narušit efektivitu dosavadního působení. V případě nedostatku dobrovolníků může odchod dobrovolníka vést v krajním případě i k ukončení spolupráce s rodinou.

3.3. Rodiny

Hodnocení dopadu doučování na rodiny

V následující části se zaměříme na zhodnocení dopadu programu doučování na samotné rodiny doučovaných dětí z pohledu koordinátorů.

- ***Zapojení rodin do domácí přípravy dětí***

Koordinátoři se především snaží působit na rodiče, aby se s dětmi učili v průběhu celého týdne, dělali s nimi domácí úkoly (jak zadávané ve škole, tak i zadávané přímo na doučování) a dohlíželi, zda mají děti do školy připravené potřebné pomůcky. Dle jejich výpovědí je však úspěchy snah o pedagogizaci rodinného prostředí těžké posoudit, přičemž mezi jednotlivými rodinami jsou v tomto ohledu výrazné rozdíly. Velmi přitom záleží na situaci v konkrétní rodině a především na intelektu, kompetencích, vzdělání a přístupu jednotlivých rodičů. Řada rodičů vzhledem k nízkému vzdělání probírané látce sama nerozumí, obzvláště v případě předmětů vyučovaných na druhém stupni, z čehož může pramenit jejich rezignovaný přístup k domácí přípravě dětí. Opakovaně se objevovala též zkušenost s pologramotnými matkami, které se učit s dětmi nejsou vůbec schopné. Někteří rodiče vnímají

doučování svých dětí tak, že spolu se svěřením dítěte do rukou dobrovolníků tím zároveň předávají i celou zodpovědnost za vzdělání dítěte.

V méně častých případech jsou naopak rodiče na své děti přísní a vyvíjejí na ně tlak, aby se do školy průběžně připravovaly, ovšem nejedná se o zásluhu programu doučování, ale o osobnostní rysy a přístup samotných rodičů.

V případě individuálního doučování se dle výpovědí některých z koordinátorů daří zapojovat rodiče (resp. matky) přímo do průběhu doučování, tj. zajistit nejen jejich fyzickou přítomnost v domácnosti, ale též jejich pozornost či dokonce aktivní participaci při doučování („*Já třeba z těch sedmi dětí, jakoby všechny ty mamky seděly se mnou, aspoň půl hodiny minimálně, mám třeba maminku, která se mnou sedí celý dvě hodiny a snaží se být zapojená.*“). Menším dětem některé matky s úkoly pomáhají, dosažení tohoto přístupu však stojí koordinátory značné úsilí.

Celkově je možno shrnout, že **zapojení rodin do domácí přípravy se příliš nedaří** a rodiče se s dětmi ve většině případů v průběhu týdne **neučí**. Daří se nicméně alespoň dosahovat toho, že rodiče dohlédnout na to, že **děti mají do školy pomůcky a domácí úkoly**.

- **Zvyšování zájmu rodin o vzdělání a uvědomění si důležitosti vzdělání**

Zvyšovat zájem rodin o vzdělání dětí se dle koordinátorů (alespoň částečně) **daří**. Někteří z rodičů si díky zapojení do programu postupně **uvědomí důležitost vzdělání**, výraznější je přitom tento dopad na rodiny, kde doučování probíhá delší dobu a tím pádem je působení na rodiny dlouhodobější. Zájem rodičů o vzdělávání dětí se také zvyšuje spolu s tím, když dítě zažije ve škole nějaký úspěch a když se daří postupně odbourávat problémy ve škole. Dopad vlivu působení programu na změnu přístupu ke vzdělání se kupříkladu projevuje v tom, že se podaří rodinám vymlouvat jednodušší cestu řešení problémů spojených se vzděláváním dětí, kterou představuje např. přeřazení dítěte na praktickou školu. Doučování může mít v tomto ohledu i nepřímý vliv na sourozence doučovaných dětí, jejichž matky si díky programu uvědomí **důležitost vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu** a přihlášením dětí do mateřské školy se snaží předejít jejich pozdějšímu případnému nástupu na základní školu praktickou. Dlouhodobějšího efektu v podobě podpory dětí při nástupu a udržení se na střední škole se však dle dotázaných koordinátorů dosáhnout příliš nedaří.

Podle některých z respondentů přitom velmi záleží na postojích a přístupu rodin ještě před zapojením do programu, tj. pokud rodiče alespoň nějaký zájem mají, může ho program doučování podpořit, kde však zájem není, tam se změny v tomto ohledu nedaří („*Tam, kde už ten zájem je, tak ho podpoříme, tam kde není, tak ho nevytvoříme.*“).

- **Změna podmínek pro domácí přípravu dětí**

Podmínky pro domácí přípravu dětí se v jednotlivých rodinách velmi liší. Záleží jednak na velikosti bytu a na tom, zda mají děti k dispozici pracovní stůl či zda se učí u společného jídelního stolu v kuchyni, na velikosti rodiny dané počtem jejích členů a v neposlední řadě opět rovněž na přístupu rodičů. Dle respondentů se **daří zajistit vhodné podmínky a prostředí pro domácí přípravu dětí během konání samotného vyučování** – tj. vyhrazení pracovního místa a zajištění klidu. „*Děti většinou nemají vlastní stoly, židle, lampičku, ale třeba ty rodiče se naučí, že aspoň po dobu toho*

doučování tam nebudou běhat ty děti, nebudou chodit návštěvy a ten stůl v kuchyni nebo v obývací bude k dispozici. nejsou to ideální podmínky, ale i kdyby jenom stůl, vypnutá televize nebo rádio, tak to stačí.“ Po skončení doučování, tedy v dalším průběhu týdne za „běžného provozu“ domácnosti však již podle názorů některých koordinátorů děti tyto podmínky povětšinou zajištěny nemívají.

Aspirace/plány rodin v oblasti vzdělávání dětí

Co se týče aspirací či plánů týkajících se budoucího vzdělání dětí, většina koordinátorů se shoduje na tom, že rodiče **nechtějí, aby děti „dopadly jako oni“, aby nezůstaly bez vzdělání a alespoň dokončily základní školu.** V případě menších dětí, tj. na 1. stupni ZŠ, rodiče povětšinou o budoucím vzdělání dětí prozatím neuvažují, jak však již bylo uvedeno výše, díky uvědomění si důležitosti vzdělání v průběhu participace v programu si stanoví za cíl zamezení případnému přestupu dítěte na základní školu praktickou. U dětí na druhém stupni základní školy si **rodiče nezřídka přejí přestup na střední školy a získání výučního listu či maturity.** Rozdíl mezi aspiracemi v případě dívek a chlapců koordinátoři nezaznamenali, pouze poukazovali na skutečnost, že některé z dívek brzy otěhotní a v dalším vzdělání tím pádem nepokračují.

Hodnocení spolupráce s rodinami

- ***Dlouhodobost působení v rodinách***

Převážná většina koordinátorů se shoduje na tom, že jen **dlouhodobá, kontinuální a intenzivní spolupráce s rodinami může vést k pozitivním výsledkům.** Většina jejich klientů je tedy do programu zapojena dlouhodobě, dosud minimálně 1 rok, nezřídka i déle. Pouze v jediném případě jsme se setkali s názorem, že dlouhodobé působení v jedné rodině nemá efekt, neboť rodiče zpožodí a převedou své povinnosti na dobrovolníka. Mnohem efektivnější by tedy podle tohoto respondenta bylo co nejdříve se pokusit zvýšit kompetence rodičů v oblasti vzdělávání dětí a po kratší době (ideálně po jednom školním roce, aby mělo doučování určitou návaznost) rodinu opustit. Vzhledem k omezeným personálním kapacitám pobočky by tím pádem docházelo k zajištění pomoci většinou množství rodin.

- ***Faktory komplikující spolupráci na straně rodin***

Dotázanými koordinátory byly identifikovány následující faktory na straně rodin, které komplikují spolupráci v rámci programu doučování:

- nízké vzdělání či dokonce ngramotnost rodičů vedoucí k neschopnosti porozumět probírané látce i k neschopnosti posoudit, jak na tom děti s učivem jsou, jak dobře či špatně se učí; absence potřebných znalostí
- nízké rodičovské kompetence
- nezáměr o školu a vzdělání dětí, vzdělání není pro rodiny prioritou, laxní přístup ke vzdělávání, nespolehlivost
- ponechání přílišné volnosti dětem
- protektivní přístup ve výchově dětí

- nízká autorita u dětí, nezvládnutí výchovy
 - početnost a složení rodiny – mají-li matky více dětí, nemají tolik času se jim věnovat; mají-li vedle dětí školou povinných i menší děti, soustředí se na péči o ně, o starší děti se „postará škola“, případně se starší děti musejí starat o ty mladší
 - špatné bytové podmínky (malé byty, příliš mnoho osob v bytě, absence místa vyhrazeného na domácí přípravu)
 - přetíženost matek samoživitelek
- **Porušování pravidel ze strany rodin**

V průběhu spolupráce s rodinami dochází nečastěji k porušování pravidel stanovených v programu ze strany rodiny či jejích některých členů. Koordinátoři v této souvislosti uvádějí, že vždy se snaží takovéto případy řešit individuálně, do rodin docházejí a domlouvají jim. V rozhovorech jsme se setkali s následujícími formami porušení pravidel:

- **rušení hodin** – jedná se nejčastěji zmiňovanou formu porušení pravidel, která může mít zároveň, je-li v rodinách uplatňována opakovaně, nejvýraznější negativní důsledky na úspěšnost programu – nepravidelnost, nesystematičnost doučování a velké časové prodlevy mezi jednotlivými hodinami vedou k neefektivitě
- **nepřítomnost dospělé osoby v průběhu doučování** – jedná se o další velmi časté porušování pravidel; rodiče (resp. matky) využívají přítomnosti dobrovolníka při doučování dětí a odcházejí z bytu, aby se odreagovali, odpočinuli, zařídili si jiné věci nebo se mohli více věnovat jiným dětem
- **neplnění zadaných domácích úkolů** – rodiny se mimo doučování s dětmi nepřipravují z důvodu nezájmu, nedostatku času (v případě početnějších rodin) či nedostatečných kompetencí
- **přítomnost většího množství osob v bytě, resp. přítomnost návštěv** – rodiny mívají v době, kdy se má konat doučování, v bytě návštěvy příbuzných a známých, přítomnost většího množství osob tím pádem vyrušuje dítě v jeho domácí přípravě, na kterou by mu rodiny měly zajistit klid

- **Ukončování spolupráce**

Výše uvedené skutečnosti mohou být důvodem předčasného ukončení spolupráce s rodinami ze strany koordinátorů programu doučování, přičemž nejčastějším důvodem ukončování celého programu je **opakované rušení hodin ze strany rodiny**. Dle koordinátorů k tomuto dochází většinou **v počátečních fázích spolupráce** (maximálně do půl roku). Uváděný podíl rodin, u nichž byl program z důvodu porušování pravidel ukončen, se pohybuje v rozmezí 10 - 50 %. Dále pochopitelně dochází k úspěšnému ukončování spolupráce s rodinami v době, kdy program naplnil svůj účel a bylo v něm dosaženo požadovaných úspěchů. Jeden z koordinátorů explicitně uvedl, že s rodinami ukončují spolupráci zpravidla po třech letech, což je dle něj optimální doba na to, aby se v rodině podařilo

dosáhnout nějakých úspěchů, a pokud se to ani za tu dobu nezadaří, pak již není příliš šancí do budoucna uspět a rodina pravděpodobně potřebuje jiný typ služby.

Ukončit spolupráci mohou samozřejmě též samy rodiny, a to kdykoli, na základě vlastního rozhodnutí. Většina koordinátorů však takovouto zkušenost nemá, **k ukončování programu z vlastní vůle rodin tedy povětšinou nedochází** (nebo k ní dochází jen zřídka). Pokud nicméně k ukončení doučování dojde, bývá to většinou z **objektivních důvodů**, jakými je přestěhování rodin či odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do ústavní výchovy (např. z důvodu nástupu rodiče do výkonu trestu odnětí svobody). Ve výjimečných případech ukončují rodiny spolupráci proto, že jim program a zejména jeho (z pohledu rodičů příliš náročné) požadavky kladené na rodiny nevyhovují.

3.4. Děti

Výběr dětí pro zařazení do programu

Děti a jejich rodiny pro zařazení do programu vytipovávají a doporučují jednotlivým pobočkám nejčastěji školy (ředitelé, učitelé či výchovní poradci), terénní sociální pracovníci působící v dané lokalitě, případně pracovníci jiných sociálních služeb (např. z azylových domů), pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí nebo ostatní klienti, kteří jsou již do programu zapojeni. V některých případech se koordinátoři setkávají s rodinami v rámci jiných aktivit organizovaných pobočkou, kde jim doučování nabídnou, popřípadě v lokalitě vyvěšují letáky informující o programu. Zpravidla jsou vybírány rodiny ze sociálně a ekonomicky slabého prostředí a z vyloučených lokalit, které mají potíže ve vztahu k zajištění přípravy dítěte do školy (rodiče mají nízké vzdělání) a dítě má špatný školní prospěch. Důležitá je přitom motivovanost samotných rodin a jejich **zájem o doučování**. Některé pobočky proto dodržují pravidlo, že první krok musejí udělat samy rodiny, tj. kontaktovat koordinátora a domluvit schůzku, na které se podrobněji zjišťují informace o rodině a dítěti, jejich zájmu o doučování a další související informace. Na základě vstupního pohovoru s rodiči koordinátoři individuálně vyhodnotí, zda rodina splňuje kritéria pro zařazení do programu, tj. zda spadá do cílové skupiny a doučování potřebuje, zda je předpoklad, že bude rodina dodržovat daná pravidla, a doučování má tedy předpoklad úspěšně fungovat. O zařazení do programu či odmítnutí rodiny tedy **rozhoduje koordinátor na základě vlastního uvážení**. Pravidla výběru rodin a jejich nastavení hodnotí všichni dotázaní koordinátoři kladně, tj. z jejich pohledu jsou **nastavena dobře**.

Změny v průběhu doučování

Zaměříme-li se na obecné hodnocení případných změn u dětí, které u nich nastávají v průběhu participace v programu, shodovali se respondenti na tom, že tyto **změny mají významnou souvislost s věkem dítěte** (resp. stupněm navštěvované třídy) při zapojení do programu. Největší změny a **pokroky lze pozorovat u nejmladších dětí**, ideálně je-li doučování zahájeno již v první třídě základní školy. Tyto děti doučování více baví, lépe si zvyknou na pravidelný systém, daří se v nich vzbudit větší zájem o školu a vzdělání, mívají pozitivní a zodpovědnější přístup ke škole a učitelům, zejména zažijí-li v ní nějaké úspěchy a pochvalu, a jsou u nich nejviditelnější jednotlivé pokroky. Jedna z respondentek tuto situaci výstižně vyjádřila slovy: „*Je to něco jako to přísloví ‘ohejbej prut, dokud*

je mladej'. Tak to si myslim, že v tomhle hodně platí.“ V jednom z rozhovorů byl zmíněn i případ doučování předškoláků, u kterých se díky doučování daří eliminovat negativní vlivy absence předškolního vzdělávání v mateřských školách a kteří jsou tak lépe připraveni na přechod na základní školu. *„Třeba ty předškolní děti, tím, že nemaj tu předškolní výchovu a začne se s nima pracovat alespoň takhle, tak ten nástup do té školy nemaj tak tvrdej a řadu věcí zvládaj, uměj barvy, uměj tvary, napočítat do deseti, uměj držet tužku, uměj pracovat s nůžkami.*“ Mladší děti jsou však vzhledem ke svému věku méně samostatné, proto je potřeba, aby je v domácí přípravě více ohlídal rodiče, u starších dětí oproti tomu leží zodpovědnost více na nich samých (*„že si pomůžou samy, říct ano, o to stojím, i když máma mně nepřipomene, že mám úkol, tak si na to vzpomenu sám“*).

K pozitivnějším změnám dochází také u dětí, které jsou zapojeny do programu **dlouhodobě**, které navštěvují **„dobrou školu“**, jež je podporuje, chápe jejich situaci a snaží se jim pomoci, a které mají doučování **vícekrát týdně** (např. kombinace placeného a neplaceného doučování či individuálního doučování se skupinovým kroužkem). V neposlední řadě záleží rovněž na **osobě dobrovolníka**, jeho přístupu a přípravě na hodinu.

Naopak **nejobtížnější je dosahování pozitivních změn u starších dětí**, především na druhém stupni základní školy, které již o vzdělávání, školu a potažmo i doučování nemají zájem. Látka probíraná ve škole je pro tyto děti výrazně obtížnější (a je v porovnání s 1. stupněm ZŠ obtížnější i pro dobrovolníky, kteří se v některých případech i sami obávají, že učivo dětem nezvládnou vysvětlit), zvláště nesou-li si s sebou deficit znalostí z předchozích let, tj. chybí jim základy, na nichž by mohly stavět, školu nemají doposud spojenou s žádným úspěchem z minula ani do budoucna, ve škole je to nebaví a díky tomu všemu jsou rezignovaní. Jednoznačně nejobtížnější je dosahování změn v **nejnáročnějších předmětech**, kterými jsou často matematika a cizí jazyky. Vliv má na doučované děti rovněž to, zda v krátkém čase spatřují či nespapřují nějaké výsledky, pokud nikoli, poměrně rychle ztrácejí další motivaci k aktivnímu přístupu k doučování. Faktorem ovlivňujícím horší dosahování změn u starších dětí v porovnání s mladšími je také to, že látce probírané na druhém stupni základní školy už povětšinou **nerozumí**, vzhledem k jejich nízkému vzdělání, ani sami rodiče těchto dětí, tj. odpadá zde možnost, že by dětem s tímto učivem doma pomáhali. Dosahování změn je pochopitelně obtížné také v případech, mají-li děti **časté absence ve škole**.

Zhodnocení dopadu doučování na děti

Nyní se podrobněji zaměříme na zhodnocení dopadů doučování dětí v jednotlivých oblastech z pohledu dotazovaných koordinátorů.

- **Školní prospěch**

Dosahování pozitivních změn ve školním prospěchu je dle respondentů individuální záležitostí odvislou od mnoha faktorů, jakým je například délka zapojení do programu (málokdy jsou vidět změny v prospěchu, je-li doučování kratší než půl roku) či přístup a motivace dítěte (dítě musí samo chtít zlepšit prospěch ve škole, uvědomovat si své problémy a přemýšlet o nich - pak jsou pokroky vidět; u dětí, které chodí na doučování z donucení, pokroky spíše nejsou). Jak již bylo pojednáno výše,

výrazný vliv má též věk dítěte a s tím související obtížnost probírané látky ve škole či míra deficitu znalostí z předchozích let.

Koordinátoři se nicméně shodují na tom, že **v případě individuálního doučování** se daří dosahovat toho, že u většiny dětí **nedochází ke zhoršení školního prospěchu** v doučovaném předmětu, v některých případech se prospěch v doučovaném předmětu i zlepšuje. V případě skupinového doučování je však situace odlišná, u mnohých dětí dochází ve školním prospěchu z doučovaného předmětu ke zhoršení, což může být přisuzováno jednak absenci individuální přístupu, kdy se dobrovolníci nemohou věnovat všem dětem na základě jejich aktuální potřeby (na jedné z poboček na tuto skutečnost reagovali zmenšením skupin, zatím je však předčasné vyvozovat závěry, zda to pomůže) a dále faktem, že děti se do školy povětšinou připravují pouze v průběhu doučování a doma se již přípravě do školy nevěnují.

Co se týče **celkového školního prospěchu**, zde se **názory více různí** – někteří z koordinátorů si myslí, že může docházet ke zlepšování, neboť děti získají větší motivaci i všeobecný přehled. Jiní jsou přesvědčeni o opaku a argumentují především narůstající obtížností vyučované látky spolu se zvyšujícím se stupněm navštěvovaného ročníku (ale u doučovaných dětí dle jejich názoru nedochází k tak výraznému propadu jako u nedoučovaných dětí) a tím, že v rámci dvou hodin týdně vyhrazených na doučování (které jsou podle nich málo) se nedá mnoho obsáhnout a že tyto děti by potřebovaly pomoci i v jiných předmětech, na které však v rámci tohoto omezené času nezbyvá prostor. Třetí skupina se domnívá, že se daří udržovat konstantní rovinu, tj. nedochází ani ke zlepšování, ani ke zhoršování, nicméně vyžaduje to soustavnou a kontinuální práci.

- **Počet zameškaných hodin**

Téměř všichni respondenti se shodují, že **počet zameškaných hodin** ve škole se u doučovaných dětí vlivem zapojení do programu **daří snižovat**. Díky tomu, že jsou děti na školu (alespoň v některých ohledech) lépe připravené a zaznamenají v ní dosud nezažitá (alespoň dílčí) úspěchy v podobě pochvaly od učitele, dobré známky apod., daří se u nich, byť třeba jen částečně, **odbourávat negativní vztah ke škole**. Do školy tak chodí raději a nemají tolik důvodů jako předtím se jí vyhýbat. Též si díky doučování více zvyknou na pravidelnost a řád, který je následně aplikován i na školní docházku. Také rodiče si díky doučování postupně uvědomují, že čím více děti ve škole chybí, tím více toho musí následně dohánět. V případě skupinového doučování může sehrát roli i to, že dítě nabyde pocitu, že se stalo součástí nějakého kolektivu a více se pak těší na své spolužáky (zejména ty, kteří s ním na doučování také chodí).

Pouze na jedné z dotázaných poboček panuje na tuto věc názor zcela opačný, tj. že snížení počtu zameškaných hodin se nedaří a jedná se o oblast, kterou program doučování absolutně nemá šanci jakkoli ovlivnit. Přesto spatřuje dvě cesty, jak je možné zlepšení v tomto ohledu dopomoci, a to jednak spoluprací se školami a působením na učitele, aby po dětech vyžadovali omluvenky od lékařů, a jednak aplikací pravidla, že děti, které hodně chybí ve škole, nezapojují do volnočasových aktivit programu.

- **Zájem dítěte o doučovaný předmět, orientace v předmětu**

Většina koordinátorů se shoduje, že u doučovaných dětí se **zlepšuje orientace v doučovaném předmětu i pochopení nově probírané látky**, a to především díky postupné a systematické práci v průběhu zapojení do programu.

Co se týče **zvýšení zájmu dětí o doučovaný předmět, zde názory tak jednotné nejsou**. Podle některých je to individuální záležitost a záleží na obtížnosti probírané látky a věku dítěte (mladší děti to spíše baví), podle některých se to daří, zejména pokud dítě dosáhne ve škole nějakého úspěchu a je pochváleno, což posílí jeho sebevědomí a představuje pro něj velkou motivaci k další práci. Vyskytl se však i názor odlišný, že čím více děti něco opakují, tím méně je to baví. Dle jiného názoru se spíše než o doučovaný předmět daří zvyšovat zájem o doučování jako takové a dětem se rozšiřují obzory i nad rámec doučovaného předmětu.

- **Příprava dítěte do školy**

Domácí příprava dítěte do školy patří dle dotázaných koordinátorů k oblastem, které se díky doučování **daří zlepšovat**. Děti mají lépe připravené věci a pomůcky do školy („*je to do takových věcí jako mít srovnanej penál, mít ty věci v tý tašce...*“), pravidelněji se připravují a častěji nosí do školy hotové úkoly. Zde však dle některých respondentů záleží hodně na tom, jestli si dítě do notýsku zapíše, které úkoly má udělat (v tomto ohledu mohou dětem pomoci učitelé ve škole).

Dle názoru jedné z respondentek je zlepšení domácí přípravy přímým důsledkem uskutečněných doučování, neboť někdy to jediné, co se během doučování stihne, je udělat domácí úkoly a bezprostředně se připravit na některou z hodin.

- **Chování dítěte ve škole**

Co se týče vlivu doučování na zlepšení chování dětí ve škole, zde se **názory respondentů poměrně různí**. Dle některých je to individuální záležitost závislá na konkrétním dítěti a jeho povaze i přístupu jeho rodiny, dle některých respondentů ke zlepšení v této oblasti dochází, neboť díky tomu, že jsou děti na výuku lépe připravené a v probírané látce se lépe orientují, tak v průběhu vyučování dávají větší pozor a tolik nevyrušují. Setkali jsme se ovšem i s názorem zcela opačným: „*ted' poslední dobou mam pár takových klientů, že mám naopak pocit, že už jsou jako jistější si v té škole, a už nejsou tak uťáplý, můžou se s něčím trochu pochlubit, tak začínaj zlobit.*“ Podle dalšího z respondentů „jeho“ děti problém s chováním nemají („*Já bych neřekl, že mají výchovný problémy. Mají jedničky z chování.*“), hodnotit vliv doučování je tedy v tomto ohledu irelevantní.

- **Vztah dítěte ke škole a učitelům**

Vztah dítěte ke škole a zájem o ní se podle všech dotázaných zlepšovat daří, a to především skrze pocitované pokroky a úspěchy (pochvala, dobrá známka apod.). Díky opoře v doučování a zažitým úspěchům se může zlepšit i vzájemný vztah učitel – žák, dle některých je však vztah k učitelům u dětí velmi rozdílný a záleží také na konkrétních učitelích a jejich přístupu. Ve vztahu k ostatním spolužákům se některé děti chlubí tím, že mají svého dobrovolníka, který k nim pravidelně dochází a věnuje se jim.

3.5. Další práce koordinátorů, návaznost služeb

Většina koordinátorů nabízí v rámci programu doučování dětem pravidelné **volnočasové aktivity**, zpravidla jednou měsíčně výlety a volnočasové akce a jedenkrát za rok letní tábory. Ne vždy se nicméně jedná o organizované volnočasové aktivity, ale také o aktivity, které pro děti v rámci doučování vymýšlejí sami dobrovolníci. Volnočasové akce a aktivity zaměřené na rodiny pobočky zpravidla nenabízejí, v některých případech je rodičům nabízena možnost zúčastnit se spolu s dětmi letních táborů. Tyto aktivity považují koordinátoři za velmi důležitou součást programu, neboť pro děti představují velmi **významný motivační prvek** ovlivňující jejich ochotu a snahu doučování se aktivně účastnit a zprostředkovaně pak přes tuto zvýšenou motivaci zlepšují i jejich výsledky. Přínosem jsou zároveň i pro koordinátory programu, kteří na těchto akcích děti lépe poznají. Většina koordinátorů poskytuje rodinám také **kariérní poradenství**, tj. pomáhají rodinám lépe se orientovat ve školském systému, poskytují pomoc při výběru střední školy, pomoc při vyplnění přihlášky na střední školu, pomoc podat odvolání v případě nepřijetí na školu apod. V případech systematické a dlouhodobé spolupráce, kdy koordinátor chodí do rodiny pravidelně (povětšinou pokud sám také doučuje) a naváže s ní bližší osobní vztah, je pak ochoten poradit i s běžnými provozními věcmi a záležitostmi v rodině:

„Nebo normální provozní věci. Doučujeme a najednou teče voda, praskne voda, teď se musí vyřešit takový věci. Nebo placení nájmu. Já si myslím, že časem, pokud ten dobrovolník tam dochází systematicky, v pravidelném čase, tak tam vzniká určitý vztah i mezi ním a těma rodinama a řeší se tam nejenom to doučování, ale případně i jiné věci.“

Výjimečně pak poskytují poradenství i v jiných oblastech, jako je například finanční poradenství, a to buď za předpokladu, že se v této oblasti dobře orientují (nebo v ní sami působí), nebo za předpokladu, že se jedná o jednodušší problém, který vyřeší jedna či dvě osobní konzultace. Vzhledem k tomu, že mnohé rodiny se potýkají s řadou problémů, jako jsou například dluhy, problémy s bydlením, vyřizováním dávek apod. a potřebují tedy podporu i v jiných oblastech než jen v oblasti vzdělávání dětí, **působí v řadě rodin i jiní odborníci**, terénní sociální pracovníci a služby nebo tyto rodiny využívají najednou více služeb poskytovaných konkrétní pobočkou Člověka v tísní. Pokud v rodinách tito další odborníci nepůsobí, **figurují koordinátoři jako zprostředkovatelé kontaktu** mezi rodinami a dalšími potřebnými návaznými službami a subjekty. Nejčastěji se jedná o již zmíněné terénní sociální pracovníky, sociálně aktivizační služby, služby odborného poradenství (finanční, dluhové, pracovní, právní apod.) či kontakty na orgány sociálně-právní ochrany dětí, příslušné úřady (např. úřad práce), kluby matek, nízkoprahová centra aj.

3.6. Hodnocení programu doučování

Frekvence kontaktu koordinátora s rodinou

Dotázaní koordinátoři se většinou shodují na tom, že **kontakty s rodinami by z jejich strany bylo potřeba realizovat častěji**, ovšem **z důvodu nedostatku času to není možné**. Většina koordinátorů ve vybraných rodinách též sama doučuje, v takových případech je pak kontakt dostačující, v ostatních rodinách však nikoli. Nezřídka se přitom kontakt s rodinou liší případ od případu, v závislosti na specifických potřebách rodiny a uvážení samotného koordinátora. V některých případech, kde to situace vyžaduje, např. pokud se vyskytne nějaký problém nebo pokud se rodina nachází v určité specifické fázi (nap. při výběru střední školy), je nutné být v osobním kontaktu s rodinou častěji, v jiných rodinách, kde je již navázána dlouhodobá spolupráce s dobrovolníkem, který je zkušený, naopak koordinátor příliš nezasahuje a postačuje mnohdy pouze občasný kontakt po telefonu. Komplikací může být v některých případech skutečnost, že jednotlivé rodiny jsou prostorově rozmístěny po celém městě nebo spádové oblasti pobočky (či její větší části), což klade časové nároky též na dojíždění, obzvláště pokud se z důvodu ztížené telefonické komunikace s některými rodinami nedaří schůzku předem domluvit a koordinátor musí návštěvu činit opakovaně, než se mu podaří doma rodiče zastihnout.

Frekvence kontaktu koordinátora se školou

Co se týče frekvence kontaktu koordinátorů se školami, zde je z hlediska hodnocení její dostatečnosti situace obdobná jako v případě kontaktů s rodinami – koordinátoři se opět shodují na tom, že na **kontakty se školami nemají dostatek času**. Závisí přitom opět na **uvážení samotného koordinátora**, jak potřebu kontaktu se školami vyhodnotí a jak často kontakt uskutečňuje (a zda vůbec), a též na ochotě a vstřícnosti jednotlivých škol. V řadě případů je přitom kontakt minimální. Kromě četnosti se případ od případu liší i forma kontaktu, která variuje od osobních setkání, přes telefonické hovory až po písemný kontakt prostřednictvím emailu. Někteří koordinátoři přesouvají tuto „povinnost“ na dobrovolníky a odůvodňují to tím, že raději dávají přednost setkání s rodinami, která považují za potřebnější.

Frekvence doučování v rodinách

V naprosté většině rodin je frekvence doučování 1x týdně po dvou hodinách (popřípadě po dobu 1,5 hodiny), tedy odpovídá nastavení programu. Dle koordinátorů je z hlediska možností programu a jeho kapacity tato frekvence dostatečná, **z hlediska potřeb dětí a jejich rodin však nikoli**, a to především u starších dětí (na druhém stupni, kde je již více učiva a je náročnější), které potřebují pravidelnou systematickou přípravu v průběhu celého týdne. Pokud se v tomto období nevěnují dětem jejich rodiče, pak změny nemohou být příliš viditelné. Zároveň je však upozorňováno na to, že doučování nemá suplovat roli rodičů, vyskytuje se tedy také obava, že častější frekvence doučování by mohla snížit ochotu a schopnosti rodičů s dětmi se samostatně připravovat a oni by tak své povinnosti přesunuli na dobrovolníka. Na jedné z poboček zavedli v některých rodinách (pokud na to má dobrovolník kapacitu) u malých dětí (předškoláci a prvňáčci), pro které je náročné udržet pozornost

dvě hodiny v kuse, doučování 2x týdně po dobu 1 hodiny. Frekvenci 2x týdně hodnotí jako efektivnější i na další pobočce, na které mají rodiny, pokud si to mohou finančně dovolit, možnost využít i placeného doučování v kombinaci s neplaceným (případně samostatně, pokud nesplňují kritéria stanovená pro neplacené doučování).

„Ale třeba u rodin, který mají placený doučování a získaly ho vlastně tím způsobem, že měly normálního dobrovolníka a chtěly prostě víc. Říkají, že to nestačí, že to dítě je na tom špatně, tak jsme jim řekli dobře, bude sem chodit druhý člověk, ale musíte ho platit. Tak tam takhle chodí dva lidi a funguje to dobře. A na to dítě to má fakt dvakrát větší vliv. Myslim, že je skvělý, když tam můžou chodit dva lidi na jedno dítě. Ale je to velké luxus.“

Individuální plán práce

Individuální plány práce s rodiči nejsou pro koordinátory povinnou součástí jejich práce a z rozhovorů vyplývá, že je **ve většině případů s rodinami nevytvářejí**. Odůvodňováno to bývá především tím, že by to bylo časově náročné, a v rodinách, se kterými nemá koordinátor pravidelný kontakt, by to ani nemělo smysl. Někteří z koordinátorů si s rodinami na počátku spolupráce individuálně říkají, čeho by chtěli dosáhnout, tyto plány však nemají písemnou podobu. Jen v jediném rozhovoru explicitně zaznělo, že individuální plány vytvářejí a daří se je naplňovat, ovšem pouze v rodinách, kde koordinátor sám doučuje nebo s nimiž je v častějším kontaktu. Další z koordinátorů hodlá zkusit individuální plánování ve vybraných rodinách od nového roku. Na jiné z poboček vytvářejí v počáteční fázi práce individuální plány s třídními učiteli dětí, které jim rodinu pro doučování doporučili, a tyto plány 1x za čtvrt roku společně vyhodnocují.

Pravidla výběru a průběžná práce s dobrovolníky

Výběr dobrovolníků a rozhodnutí, koho přijmout či nepřijmout, jsou ponechány na jednotlivých pobočkách a osobním úsudku koordinátorů. Ti vždy s dobrovolníky na osobní schůzce udělají vstupní pohovor, kde upozorňují mimo jiné na potřebu dlouhodobé spolupráce spojenou s jistými časovými nároky, což představuje určité „síto“ některých zájemců. Jeden z respondentů vyjádřil přání mít k dispozici nějaký nástroj, o který by mohl argumentačně opřít svůj pocit, že dobrovolníka, který se dle jeho názoru na práci nehodí, nepřijmout. Jediné dvě podmínky, jakými je čistý trestní rejstřík a minimální věk, dle něj nejsou dostačující.

Koordinátoři pro dobrovolníky **průběžně organizují školení**, řada z nich se však setkává s **nízkým zájmem a účastí ze strany dobrovolníků**, které v podstatě nemohou k účasti nijak nutit (vzhledem k tomu, že se jedná o dobrovolnou službu vykonávanou bez nároku na odměnu). Z tohoto důvodu někteří koordinátoři přistoupili raději k **individuálním školením** a konzultacím na základě potřeby jednotlivých dobrovolníků. Pro dobrovolníky bývá k dispozici též supervize, o kterou však rovněž nemají příliš zájem, což je odůvodňováno nedostatkem času dobrovolníků (zejména pokud je nutné na supervizi dojet do jiného města). Na jedné z poboček v tomto kontextu uvedli, že se jim klasická supervize vedená externistou nezdá být vhodná, proto pro dobrovolníky organizují supervizi sami koordinátoři.

Frekvence osobních kontaktů koordinátorů s dobrovolníky je různá, od poměrně častých osobních setkání po setkání zřídka, odůvodňovaná neochotou dobrovolníků ke spolupráci s koordinátorem. Koordinátoři v tomto ohledu argumentují tím, že nemohou chtít po dobrovolnících, pro které je prioritou doučování v rodině, mnoho dalších povinností, když svou práci dělají dobrovolně a „z vyššího poslání“. Obava ze zatěžování dobrovolníků přitom panuje zejména tam, kde si z nedostatku zájemců o dobrovolnictví mezi nimi nemohou příliš vybírat. Občas se tak stává, že koordinátoři nemají od dobrovolníků k dispozici některé z potřebných informací či výkazů.

Dostupnost učebních pomůcek a materiálů

Naprostá většina respondentů se shoduje na tom, že na pobočkách mají **dostupné učební pomůcky a učební materiály** pro práci jak koordinátorů, tak i dobrovolníků **v dostatečné míře**. Inspiraci přitom čerpají z různých zdrojů – z internetu, z knihoven, knihkupectví či na základě vzájemného sdílení zkušeností jednotlivých koordinátorů. Dobrovolníci tedy vždy mají možnost využít materiálů, které jsou k dispozici na pobočkách, případně umístěny koordinátorem na internetové stránce nebo zaslány dobrovolníkům elektronicky. Zároveň poměrně často využívají při výuce školních pomůcek dětí a jejich pracovních sešitů, s nimiž se jim dobře pracuje, popřípadě si shánějí inspiraci ve svém okolí.

Dostupnost školení a dalšího vzdělávání

Dle výpovědí respondentů mají koordinátoři k dispozici široké spektrum, resp. celý **systém interního vzdělávání** poskytovaného zaměstnavatelem a **výběr různých školení**, z nichž si mohou sami na základě vlastních preferencí zvolit, o co mají zájem. Kromě toho mají koordinátoři možnost zúčastňovat se i externích kurzů a školení. V rozhovorech však zazněla zkušenost, že na školení v rámci interního vzdělávání nejsou termíny. Zároveň se objevil názor, že před interním vzděláváním dá koordinátor raději přednost samotné práci s klienty.

Supervize

Všichni koordinátoři mají k dispozici **pravidelnou skupinovou supervizi**, na níž je jejich účast povinná. Někteří respondenti vyjádřili s touto supervizí značnou spokojenost, někteří jsou s ní však nespokojeni a byli by raději, kdyby účast byla dobrovolná, tedy ponechána na vlastním uvážení individuální potřeby každého jednotlivce. Kromě skupinové supervize mají všichni možnost využít na požádání individuální supervize, což si poměrně chválí, ovšem ne všichni této možnosti využívají. V rámci programu probíhají rovněž kazuistické supervize, které koordinátoři hodnotí jako přínosné.

Podpora koordinátorů a metodické vedení

V případě, že si koordinátoři nevědí s něčím rady, mají dle svých slov **vždy možnost obrátit se v rámci pracovního týmu o pomoc**. Nejčastěji se přitom obracejí na vedoucí či kolegy z pobočky, kteří jsou „nejvíce po ruce“ a mohou tedy zareagovat nejrychleji, dále na Petru Klingerovou, výkonnou manažerku a vedoucí programu, a v neposlední řadě na ostatní koordinátory vzdělávání

z jiných poboček, s nimiž se setkávají na pravidelných poradách konaných 1x za 2 měsíce. V rámci vzájemné spolupráce koordinátorů dobře funguje také společná emailová adresa, na kterou každý může zaslat svůj dotaz a ostatní mu na něj odpoví. Stávající složení týmu koordinátorů hodnotí respondenti velmi pozitivně a jejich **vzájemnou spolupráci vnímají jako přínosnou**. *„Máme jako dobrý tým, co ty koordinátoři jsou za lidi, že to je dobrý, že se sešla dobrá parta, takže se dá v rámci těch porad něco vyřešit a zpětná vazba od jiných kolegů je vždycky fajn, že každé to dělá...i když máme nějakou stejnou model doučování, tak každé koordinátor to dělá trochu jinak. Což je příjemný na druhou stranu, takže si ty zkušenosti můžeme předat a je to vždycky nosný.“* Další z respondentů vyzdvihuje otevřený přístup ve společnosti Člověk v tísni, tj. možnost vyjádřit svůj názor, špatné zkušenosti i nezdary, aniž by se musel obávat jakékoli záporné reakce. Přiznání nezdaru je naopak vnímáno pozitivně, jako předání zkušenosti ostatním, kteří se z ní mohou poučit a vyvarovat se tak obdobným negativním zkušenostem.

Koordinátoři vzdělávání jsou metodicky vedeni z pražské centrály Petrou Klíngerovou, která jak již bylo uvedeno, svolává jednou za 2 měsíce pravidelné porady. Toto metodické vedení koordinátorům vyhovuje, většina respondentů je spokojena též s četností pravidelných porad. Někteří koordinátoři však upozornili na přetíženost a nezastupitelnost vedoucí programu a výkonné manažerky vedoucí k tomu, že s ní v některých situacích (zejména v době její nepřítomnosti) nelze problém řešit bezprostředně v době, kdy to koordinátor aktuálně potřebuje.

Zároveň metodický vedoucí z pražské centrály nemusí vždy tak dobře znát místní specifika konkrétní lokality. Objevil se proto názor, že přínosné by bylo, aby na každé pobočce byli alespoň dva koordinátoři doučování, kteří si mohou vzájemně poradit, a to jednak okamžitě v době, kdy to ten druhý aktuálně potřebuje, a jednak s dobrou znalostí místních podmínek.

Časová vytíženost koordinátorů

Jedním z **největších problémů**, kteří koordinátoři zmiňovali, je **nedostatek času na jejich práci** a z toho vyplývající **přetíženost**. Většina koordinátorů se shodla na tom, že nejvíce zatěžující je pro ně povinná administrativa, před níž by raději dali přednost práci v terénu. Jeden z respondentů se vyjádřil k náročnosti zanášení záznamů do systému ARUM, jehož zjednodušení by považoval za žádoucí. Zároveň se někteří respondenti domnívají, že množství dobrovolníků a rodin, které mají na starosti, neodpovídá jejich stávajícímu úvazku. V prostorově rozsáhlejších lokalitách je časově náročné také dojíždění za jednotlivými, zejména těmi vzdálenějšími rodinami

U mnohých koordinátorů je nadměrná vytíženost do jisté míry ovlivněna také tím, že kromě koordinačních činností v některých rodinách rovněž sami doučují, případně vykrývají dobrovolníky v době jejich výpadku. V důsledku se pak tato přetíženost odráží v nedostatečné práci se školami, dobrovolníky či samotnými rodinami. *„Nemůžu věnovat všem rodinám ten čas, kterej bych chtěla, stejně tak nemůžu věnovat tu péči dobrovolníkům, kterou bych chtěla... protože prostě časově se to nedá holt u mě absolutně zvládnout a jako těch rodin je jakoby hodně. A to je taky otázka – jestli jich není až přespříliš, možná jo, že třeba u mě...bych chtěla jak rodinám, tak dobrovolníkům dávat větší péči, ale nedá se to.“*

Každý přitom volí strategii, jak se s touto vytížeností vyrovnat, individuálně na základě vlastních preferencí – někdo se např. více věnuje rodinám a méně školám či dobrovolníkům, jiný se naopak více věnuje dobrovolníkům a méně rodinám.

Celkové hodnocení úspěšnosti programu

Všichni dotázaní koordinátoři hodnotí program doučování realizovaný na jejich pobočce z celkového pohledu jako **úspěšný**, program je dle jejich názoru **nastaven dobře** a **dobře funguje**.

Jako **hlavní kritéria úspěšnosti** programu byly koordinátory jmenovitě uváděny následující oblasti:

- změna přístupu dětí ke vzdělání a ke škole (předejití stavu rezignace na vzdělání), děti škola více baví
- zlepšení chování dětí ve škole
- zlepšení práce dětí ve škole, které se odráží v pochvalách ze strany učitelů
- dlouhodobá spolupráce s rodinami a motivace rodin k podpoře vzdělávání dětí
- změna přístupu rodičů ke vzdělání dětí
- zlepšení domácí přípravy dětí, zapojení rodin, které se naučí s dětmi samostatně připravovat
- udržení školního prospěchu, nezhoršování, zabránění propadnutí některých dětí
- udržení dítěte na „běžné“ základní škole, zabránění přestupu na školu praktickou; přestup z praktické školy na základní školu „běžnou“, kde se dítěti dobře daří
- úspěšné ukončení základního vzdělání, možnost výběru střední školy, přijetí dětí na střední školu
- zlepšení komunikace se školou
- aby si děti uvědomily, že je program podporuje v tom, aby se do budoucna dokázaly postarat o sebe a své rodiny, aby měly sebeúctu a uznání společnosti
- ideálním stavem by měla být samostatnost rodiny – že již program doučování nepotřebují

Ve výpovědích koordinátorů se objevily také názory typu, že samotným úspěchem je už to, že dobrovolnictví v rodinách vůbec probíhá a lidé i jednotlivé instituce o něm vědí (a mohou doporučovat vhodné děti či dobrovolníky pro zapojení do programu), že se daří navazovat dobrou spolupráci s ostatními organizacemi a že organizace Člověk v tísni, o. p. s., má ve společnosti dobré jméno, lidi jí a potažmo i koordinátory respektují a v některých případech se díky tomu daří zajišťovat i finanční podporu v podobě sponzorských darů na volnočasové aktivity pro děti (zejména na letní tábory).

Navrhované změny v chodu a nastavení programu

Ve výpovědích některých koordinátorů zaznívaly návrhy změn v chodu a nastavení programu za účelem jeho zefektivnění. Většina těchto návrhů se odvíjela od výše zmíněného nedostatku času koordinátorů na jejich práci. Někdo by tento problém navrhoval řešit **zvýšením pracovního úvazku** z polovičního na celý, aby tím koordinátor získal více prostoru na práci s rodinami, dobrovolníky a školami a nebyl ve své činnosti rozptylován dalším zaměstnáním (na druhý půl-úvazek). Dle jiného názoru by tento problém šel řešit **snížením počtu doučovaných dětí na jeden úvazek** a klást tak důraz především na kvalitu, nikoli kvantitu. Obdobně i další koordinátoři opakovaně vyjadřovali **přání mít více času na práci** s rodinami a na častější kontakt s nimi, na práci s dobrovolníky i na

intenzivnější spolupráci se školami. Ve výpovědi jednoho z koordinátorů zazněla potřeba metodiky či manuálu pro začínající dobrovolníky, který by jim v počátcích jejich práce mohl poskytnout a který by obsahoval i rady pro koordinátory a pedagogy.

Podněty ke zvýšení úspěšnosti programu

V rozhovorech s koordinátory se objevilo rovněž několik podnětů, díky nimž by dle respondentů bylo možné zvýšit úspěšnost programu.

- Pokud by bylo na realizaci programu více finančních prostředků, mohla by se celkově **navýšit kapacita programu** – tj. zvýšit počet koordinátorů, kteří by mohli častěji navštěvovat rodiny, i navýšit počet dobrovolníků, čímž by se zvýšila efektivita programu.
- **Placení dobrovolníků** (opět za předpokladu dostatečných finančních prostředků na tuto možnost), které by vedlo k zapojení více kvalifikovaných lidí, případně k navýšení četnosti jejich návštěv v rodinách.
- **Snížení podílu času věnovaného povinné administrativě** ve prospěch času věnovanému práci v terénu.
- **Zavedení obdobného programu i pro rodiče**, organizovat pro ně vzdělávací aktivity i volnočasové akce a výlety obdobně jako u dětí.
- **Propojování služeb na pobočce** – tj. s rodinami bude pracovat více odborníků (někde se tak již děje).
- **Více osvěty pro pedagogy** – přednášky, konference, kulaté stoly, aby si uvědomili, že když budou spolupracovat, usnadní se jim tím jejich práce.
- **Celkové zvýšení povědomí o důležitosti této služby** – a to jak mezi veřejností, tak i v rámci samotné organizace Člověk v tísni, o. p. s.

3.7. Skupinové doučování

Popis skupinového doučování

Skupinové doučování probíhá **v různém rozsahu a podobě na 7 z 9 dotázaných poboček**. V následující části se zaměříme na stručný popis průběhu skupinového doučování na jednotlivých pracovištích, neboť **každá z poboček k tomuto typu doučování přistupuje odlišně**, díky čemuž není možné popis skupinového doučování zobecnit. Za účelem zachování anonymity respondentů záměrně neuvádíme k jednotlivým deskripcím identifikační údaje poboček.

1. Skupinové doučování probíhá ve dvou skupinách čítajících 3 a 4 děti, přičemž jedno z doučování se odehrává přímo v prostorách pobočky, druhé v azylovém domě. Doučování vede sám koordinátor, což mu na jedné straně vyhovuje, na druhé straně si myslí, že by bylo vhodnější, aby byli na jednu skupinu minimálně 2 dospělí lidé, neboť v jednom člověku nelze práci s dětmi zvládat podle ideálních představ. Problém je zejména v jedné ze skupin, která je složena z dětí různých věkových kategorií. V této skupině nelze některé z činností dělat najednou, proto se koordinátor musí po určitou dobu věnovat individuálně jednomu z dětí a ostatním dát náhradní práci a poté naopak. Ve druhé ze skupin, která je složena ze stejně starých dětí, je větší možnost skupinové práce, ovšem vždy s přihlédnutím k tomu, zda některé z dětí momentálně nemá nějakou individuální potřebu či problém.
2. Skupinové doučování funguje již od dob vzniku pobočky, ovšem s různou intenzitou, mírou návštěvnosti i pravidelnosti (v jednu chvíli se zvažovalo i ukončení této formy práce s dětmi). V minulosti dosahovala skupina najednou doučovaných dětí až počtu 13 a jednalo se o děti v různém věku s různými potřebami ohledně probírané látky i s různými problémy. Doučování takto vysokého počtu dětí se však ukázalo jako nezvladatelné, proto došlo ke zmenšení skupiny na současný počet 4 - 6 dětí. Doučování by se mělo konat 1x týdně, což se však ne vždy podaří, tj. obvykle probíhá 2 - 3x do měsíce po dobu 2 hodin ve třídě jedné ze základních škol, která tyto prostory na doučování poskytuje zdarma. Doučování vede sám koordinátor, který má k ruce jednoho dobrovolníka, který mu pomáhá spíše organizačně. První část doučování bývá věnována školní problematice, druhá probíhá soutěžní formou a zaměřuje se například na výtvarné činnosti a zdokonalování různých dovedností. Hlavní motivaci dětí k účasti představuje dle názoru koordinátora nabídka volnočasových aktivit a táborů.
3. Na této pobočce probíhá skupinové doučování v poměrně širokém měřítku, tj. v několika skupinách na různých místech (základní školy, pobočka, azylový dům apod.). V průběhu času došlo i na této pobočce k několika zásadním změnám a úpravám k lepšímu. V minulosti bývaly skupiny dětí velké – 10 - 15 dětí, s nimiž pracovalo 6 dobrovolníků. Pověštinou se v průběhu doučování napsaly domácí úkoly a zahrály nějaké hry, ale nemělo to prvky individuálního přístupu. Takto početné skupiny nebyly efektivní ani z hlediska fungování dobrovolníků, neboť se někdy stávalo, že aktivnější dobrovolníci skupinu vedli a ostatní pouze „drželi krok“. To postupem času začalo vadit buď těm odpovědnějším, nebo naopak těm, kteří se museli při práci přizpůsobit, přestože se se stylem práce aktivnějších dobrovolníků

neztotožňovali. Koordinátor pobočky se proto rozhodl skupiny zmenšit na současný počet 5 až 6 dětí, které vedou obvykle 2 dobrovolnice. Skupiny jsou stále a jeden dobrovolník má tedy na starosti 2 až 3 děti, kterým se může věnovat více individuálně. Podmínkou přitom je, aby v každé skupině byl jeden dospělý, takže jsou obvykle do skupiny nakombinovány dvojice dospělý a student, což se osvědčilo, neboť tyto dvojice se dobře vzájemně doplňují a každý z dobrovolníků tomu přináší něco jiného. Výhodou zapojení více dobrovolníků do jedné skupiny je také to, že začínající dobrovolník se může zaučit u zkušeného. Tento styl práce je pro mnohé dobrovolníky atraktivnější než individuální doučování a odpadají například i obavy rodičů dobrovolníků z řad studentů středních škol z jejich působení ve vyloučených lokalitách. Skupiny se scházejí 1x týdně na 2 hodiny a k tomu se děti mohou účastnit volnočasových aktivit, výletů a táborů, které pro ně představují hlavní motivaci k účasti na doučování. Někteří dobrovolníci se přitom podílejí pouze na doučování a někteří pouze na volnočasových aktivitách. Na pobočce kromě toho funguje specifická pozice asistentů dobrovolníka, což jsou obvykle mladí lidé bez vzdělání nebo pouze s ukončeným základním vzděláním pocházející ze sociálně vyloučených lokalit, přičemž tito asistenti mohou jednak pomáhat při doučování, a to například tak, že s dětmi z prvních tříd dělají nejjednodušší úkoly, a dále mívají na starosti některé volnočasové aktivity. Tyto pozice jsou přínosné nejen pro program, ale především pro samotné asistenty „oni najednou jakoby cítili, že je někdo bere vážně, že někdo jim dá náskou zodpovědnost, a oni to fakt jako zorganizují...“

4. Na této pobočce se při zavádění skupinového doučování inspirovali výše popsaným modelem, kdy ve skupině pracuje s dětmi zároveň více dobrovolníků. Tento typ doučování byl zaveden teprve v březnu tohoto roku, jedná se tedy prozatím o tzv. zkušební provoz, který je v budoucnu možné na základě načerpaných zkušeností upravit. Konkrétně se jedná o jednu skupinu, ve které je přítomno maximálně 9 dětí (více už by bylo neúnosné z hlediska práce s dětmi i omezených prostor) z 1. až 4. třídy základní školy, které doučují 4 dobrovolnice. Tyto dobrovolnice jsou ze stejné střední školy, vzájemně se znají a skupinovou práci tohoto typu vítají. Zároveň je zde možnost vzájemné zastupitelnosti pro případ nepřítomnosti některé z dobrovolnic. Díky tomu, že má každá dobrovolnice na starosti 1 - 2 děti, a to většinou vždy ty samé, je zde do určité míry umožněn individuální přístup. Doučování se koná 1x týdně na pobočce a trvá 1,5 až 2 hodiny.
5. Skupinové doučování zavedl koordinátor na pobočce v říjnu loňského roku, přičemž se jedná o skupiny maximálně 4 dětí, aby byla zajištěna alespoň částečná možnost individuálního přístupu. Na tyto děti je pouze jeden doučující, přičemž některé skupiny vede sám koordinátor, jednu ze skupin má na starosti dobrovolník. Doučování trvá cca 1,5 hodiny a probíhá na pobočce. Každá hodina začíná vzájemným informováním o tom, co děti aktuálně probírají ve škole, jaké mají známky a zda je čekají nějaké písemky s účelem zjistit, na co zaměřit přípravu do školy. Obvykle se probírají dva předměty, aby se tím více zohlednily potřeby jednotlivých dětí, slabším dětem vyučující více pomáhá. Náplň doučování a probírané předměty se mění v závislosti na aktuální potřebě. „Každý to dítě má průšvih jako třeba s jiným předmětem, takže jako ty hodiny se uzpůsobují třeba, jednu děláme češtinu, matiku,

druhou děláme matiku, přírodák, pak do toho šoupnem angličtinu...takže ono to není...takový jako to při individuálním – kde jako vím, že mu nejde angličtina, tak jedeme angličtinu, tady ta škála musí být širší, protože tam je víc dětí a ne všichni mají problémy jenom matika.“

6. Skupinové doučování na této pobočce probíhá teprve od března tohoto roku, a to 4x týdně v plně vybavené třídě (včetně počítače s projektoem, který mohou při doučování využívat) jedné ze základních škol, která toto doučování zejména prostřednictvím ředitele školy, ale i ostatních pedagogů plně podporuje. V jedné skupině je 5 - 10 dětí, celkem se tohoto typu doučování účastní 25 „unikátních“ dětí, a každý den jsou přítomni 2 - 3 dobrovolníci. Doučování trvá hodinu a funguje spíše jako odpolední školní kroužek, resp. nepovinný předmět ve škole, na nějž rodiče přihlásili své děti přes školu, čímž se jejich účast stala povinnou. Pokud dojde k nějakým kázeňským či jiným problémům, je ochoten je řešit přímo ředitel školy. K účasti motivovali děti jejich učitelé s tím, že si na doučování udělají povinné úkoly a následně se jim tím může zlepšit známka ve škole, a zároveň bylo motivací pro děti také to, že tam chodí jejich kamarádi. Tento model doučování by pobočka ráda rozšířila i do dalších škol.

7. Na poslední z poboček probíhají dvě skupiny.
 - 1/ Skupinové doučování se koná ve škole v jedné z menších obcí, kde bylo problematické sehnat více dobrovolníků na zajištění individuálního doučování. Dobrovolnice doučuje celkem 5 dětí z 1. stupně ZŠ, přičemž každé z dětí je z jiného ročníku, což ztěžuje organizaci vzdělávacích aktivit. Ve skupině je proto dáno hodně prostoru na trénink sociálních dovedností, tvořivé aktivity a hraní her. Kromě toho se ve skupině procvičují věci, které mají děti do školy společné, a k tomu děti dostávají individuální práci odvislou od toho, co nejvíce potřebují připravovat.
 - 2/ Jedná se o skupinu 2 až 3 dětí z 2. stupně ZŠ, které jsou v obdobném věku, díky čemuž se může věnovat více prostoru společným aktivitám. Na začátku doučování děti řeknou, co potřebují probrat, a tomu se věnuje část doučování. Dále bývají na programu pravidelné aktivity, například čtení knížek, které si společně vybraly v knihovně. Následně je věnován čas na diskuzi k tématům z běžného života, které děti považují za důležité (životní hodnoty, výběr škol apod.). *„Takže to doučování není jenom o těch vědomostech, ale i o tom pohledu na společnost, ujasňování si nějakých informací. A na konci toho doučování se kontrolují úkoly, který mají přes tejdén.“* Toto doučování probíhá na pobočce a vzniklo rovněž z důvodu nedostatku dobrovolníků na individuální doučování.Koordinátor doučování stanovil pro skupinové doučování maximální hranici 6 dětí, s více dětmi to dle něj nemá smysl a za dobu dvou hodin, po kterou doučování probíhá, by se při větším počtu dětí nestihlo vše potřebné. Ideální by dle koordinátora bylo, aby doučování trvalo více než dvě hodiny a vedl ho člověk, který má v této oblasti nějaké vzdělání.

3.8. Porovnání individuálního a skupinového doučování

Výhody a nevýhody obou typů

Koordinátoři na čtyřech pobočkách preferují individuální doučování, na dvou pobočkách jednoznačnou preferenci nemají a na jedné z poboček je naopak upřednostňováno skupinové doučování. Někteří koordinátoři se shodovali na ideálním modelu kombinace individuálního se skupinovým doučováním, čímž se z obou typů čerpají především jejich výhody a pro děti to má nejlepší výsledky. Z kapacitních, organizačních a dalších důvodů je tento ideální model v realitě však prozatím pouze výjimkou. Koordinátoři ve svých výpovědích identifikovali následující výhody a nevýhody obou typů doučování při jejich vzájemném porovnání:

Individuální doučování

Výhody:

- individuální přístup - dobrovolník se může dítěti plně věnovat v tom, co mu nejde, v závislosti na jeho potřebách
- větší klid na doučování než ve skupině, dítě se lépe soustředí
- děti mají „svého“ dobrovolníka, který jim je blízký
- dítě se nestydí na něco zeptat, nejsou u toho ostatní děti, které by se mu smály, spíše přizná, co má za problém
- přítomnost rodičů, rodiče se mohou zapojit do doučování, více se zajímají o vzdělávání dětí, je tam větší působení na rodiče, pravidelná komunikace s rodiči
- výraznější posun ve znalostech a vědomostech, rychlejší práce
- přímý kontakt dobrovolníka s klienty v jejich přirozeném prostředí

Nevýhody:

- časová náročnost - v některých případech nedostatek času či dobrovolníků na individuální doučování dětí
- některé děti to méně baví

Skupinové doučování

Výhody:

- pro děti je zajímavější, více je baví, je tam uvolněná atmosféra, dětem se někdy ani nechce domů
- děti jsou součástí kolektivu, mají na doučování své kamarády, vzájemná podpora dětí mezi sebou
- jsou-li děti z jedné třídy, mohou spolu dělat domácí úkoly a poradit si navzájem
- děti se učí fungovat ve skupině, je zde možnost trénovat sociální kompetence, pracovat v týmu, děti se učí toleranci, trpělivosti, dát přednost druhému a nestrhávat pozornost jen na sebe

- funguje soutěživost, některé děti se snadněji namotivují tím, že jsou minimálně ve dvojici a snaží se být lepší, mohou si zkusit zažít úspěch v malé skupině, který ve velké třídě nezažijí
- děti se dostanou z rodinného prostředí, kde se například musejí starat o mladší sourozence a nemají klid na domácí přípravu
- děti jsou ve skupině uvolněnější a otevřenější než doma, tím že tam nejsou rodiče, přiznají i nějaký problém, který by před rodičem nepřiznaly
- koná-li se doučování ve škole, bývá lepší komunikace se školou a návaznost na výuku
- časová úspora - v jeden čas se sejde více dětí
- více možností pro zastupitelnost dobrovolníků (v případě více dobrovolníků ve skupině)
- vzájemná podpora dobrovolníků mezi sebou, sdílení zkušeností (v případě více dobrovolníků ve skupině)

Nevýhody:

- náročnější na práci a přípravu dobrovolníka
- absence individuálního přístupu, vždy se najde chvíle, kdy některé z dětí nic nedělá
- nepřítomnost rodičů, nemožnost práce s rodiči
- pokud se koná ve škole, děti v ní tráví příliš mnoho času

Výsledky

Naprostá většina koordinátorů se shoduje na tom, že **lepší výsledky a efekt má individuální doučování**, neboť je systematictější a cíleněji zaměřeno na konkrétní dítě a jeho potřeby a zároveň se zaměřuje i na rodiče dětí. U skupinového doučování se shodují na tom, že se u dětí spíše než školní výsledky zlepšuje příprava na výuku a nošení domácích úkolů. Zároveň se děti více naučí poslouchat, dodržovat pravidla a respektovat druhého.

Vhodnost pro děti

Dle některých názorů by pro všechny děti bylo lepší individuální doučování, ale z časových a kapacitních důvodů to ne vždy je možné zajistit. **V modelu daném individuálním doučováním je schopné fungovat každé dítě, do skupinového doučování se však některé děti nehodí, neboť jsou příliš aktivní**, neudrží by po celou dobu pozornost a mohly by s sebou strhnout i ostatní děti. Dle dalších názorů se děti pro skupinové doučování snadněji namotivují tím, že tam chodí ostatní děti a předpokládají, že je tam více zábavy. Do skupinového doučování lze zároveň zařadit ty děti, jejichž **rodiče nemají o individuální doučování zájem** či je nezajímá vzdělávání jako takové a **nedodržovali by pravidla** daná pro individuální doučování.

Zájem o skupinové a individuální doučování

Někteří koordinátoři přednostní zájem dětí o jeden či druhý typ doučování nemohou posoudit, neboť primárně **nedávají klientům na výběr** a nabízejí buď pouze individuální doučování a skupinové nabídnou jen v případě, že v individuálním doučování není místo, nebo mají prozatím ve skupinovém

doučování omezené kapacity, případně naopak nabízejí primárně skupinové doučování (a děti na individuální doučování jsou konkrétně vytypovávány). Jiní koordinátoři explicitně deklarují **větší zájem o individuální doučování**, a to jak ze strany klientů, tak i dobrovolníků. Obecně je přitom možné konstatovat, že vyjma jedné pobočky je individuální doučování z hlediska početnosti rozšířenější, což spolu s jeho převažující preferencí ze strany koordinátorů determinuje i jeho obsazování stran klientů i dobrovolníků.

Osobnostní předpoklady dobrovolníka

Co se týče osobnostních předpokladů dobrovolníků doučujících v rámci skupinového doučování, shodují se někteří koordinátoři na tom, že tito dobrovolníci by měli mít **přirozenou autoritu** (nebo alespoň jeden z dobrovolníků ve skupině), být sympatičtí a zábavní, neměli by být submisivní, neměli by si nechat od dětí vše líbit, měli by být více **nápadití**, flexibilní (tj. umět reagovat na jednotlivé potřeby dětí) a měli by být na hodinu **lépe připraveni**, neboť ve skupinovém doučování se nedá na rozdíl od individuálního příliš improvizovat.

Administrativní a koordinační náročnost

Dle většiny koordinátorů **nelze říci, že by některý z typů doučování byl koordinačně či administrativně náročnější** než ten druhý. Administrativa i potřeba koordinace se odvíjí především od počtu zapojených dětí, někteří koordinátoři tedy náročnost jednoho či druhého typu doučování posuzují dle toho, kolik dětí celkově je do obou z typů doučování zapojeno a početnější skupině přisuzují i větší náročnost.

Spolupráce s rodinami

Naprostá většina koordinátorů potvrzuje, že v případě skupinového doučování prakticky **neprobíhá žádná spolupráce s jednotlivými rodinami** doučovaných dětí. Kontakt s rodinami je v tomto typu doučování tedy naprosto minimální a omezuje se povětšinou pouze na úvodní pohovor či telefonát, a pokud je potřeba s rodiči probrat nějakou záležitost dítěte v průběhu zapojení do programu, pak i tento kontakt bývá povětšinou telefonický. Nutno však konstatovat, že k tomuto příliš často nedochází.

3.9. Kvalita spolupráce se školou z pohledu koordinátorů

Hodnocení spolupráce se školami v rámci programu doučování je ovlivněno řadou nejrůznějších faktorů. Záleží na přístupu vedení a jednotlivých pedagogů, ale například také na tom, zda se školy samy obrací na společnost Člověk v tísni, o. p. s., neboť v takové chvíli je spolupráce hodnocena velmi dobře, nebo zda jsou školy kontaktovány, kdy pak do značné míry záleží na přístupu a ochotě pedagoga i vedení školy.

Spolupráce s některými školami je tedy hodnocena výborně, často se její funkčnost projevuje také tím, že školy nabídnou prostory pro konání skupinového doučování, komunikují s koordinátory i dobrovolníky, snaží se věci a potřeby dětí konzultovat apod., neboť doučování vnímají jako pomoc a podporu jejich práce v rámci vyučování. *„Ta spolupráce je výborná i díky tomu, že paní ředitelka je hodně nakloněná tady k tomuto našemu programu a i ty její ... její podřízený, ty učitelky, tak jsou nakloněný, jo, takže tam je to skvělý.“*

Někteří pedagogové to však berou spíše jako zátěž, která jim nic nepřináší a pouze je zatěžuje případnými požadavky na činnost nad rámec povinností. V řadě lokalit je nicméně spolupráce dobrá, školy mají od programu realistická očekávání a poskytují součinnost i zpětnou vazbu realizátorům programu.

V několika lokalitách však koordinátoři hovoří o tom, že se jim **nepodařilo navázat spoluprací se všemi školami**, jejichž žáci by doučování dle jejich poznatků potřebovali. Spoluprací se nedaří navázat především tam, kde projektu není nakloněno vedení školy.

Někde i přes to, že vedení školy není programu nakloněno, může spolupráce probíhat s konkrétními učiteli, případně může spoluprací zprostředkovávat jiný zaměstnanec školy, např. asistentka pedagoga. *„A ta asistentka pedagoga opravdu těm dětem rozumí, chápe problémy té cílovky a snaží se to pak nějak komunikovat s těma učitelem, já si s ní dávám pravidelný schůzky, ale ona z té pozice člověka, kterej pracuje na té škole, tak od ní vím, že kolikrát ty učitelky to ani od ní neberou. Takže potom proč by to braly ode mě.“*

Hlavními faktory špatné spolupráce se školami jsou:

- 1) Nevědomost učitelů a neznalost podmínek a možností rodin, ve kterých děti vyrůstají *„Já myslím, že hlavní problém je to, že ty učitelé si vůbec nedokážou představit ty podmínky, v kterejch ty děti žijou, že nejsou schopný porozumět tomu a potom jim prostě nevysvětlíš, že ty děti potřebujou trošku jinej přístup. Že je to prostě v tom, že ten český učitel tam má těch třicet dětí, takhle si to jede a kdo si to prostě nedává, tak tam nepatří. Že to ani není nějaká zlá vůle, si myslím, těch učitelů, ale že to je taková, svým způsobem, zbedněnost.“*
- 2) Bagatelizace problému a potřeb rodiny a dítěte *„Jindy sem se setkala se školou, kdy to odmítali, té rodině doporučovali ukončit spoluprací, protože to nepotřebují.“*
- 3) Obava pedagogů, že jim někdo bude do učení mluvit, že bude spolupráce nastavena konfrontačně a zástupci programu jim budou kontrolovat a komentovat jejich postupy.
- 4) Jistý elitářský přístup, kdy zástupci škol a učitelé odmítají spolupracovat s někým, kdo není učitel nebo nemá pedagogické vzdělání. *„Jako co vy nám do toho chcete kecat, když nejste učitel. Vy nevíte, jaký to je, vy si tady na něco hraje a chcete do toho kecat.“*

Obecně však při debatě s učiteli bývají na program dobré odezvy, spolupracující učitelé nehodnotí program nijak konkurenčně a řada z nich si dříve či později uvědomí, že jim program může být prospěšný. „Časem se ten pedagog otevře a zjistí, že i jemu to k něčemu je. Že prostě když je nějaký problém, tak je možné spojit se s tím pracovníkem a vykomunikovat ten problém a zjistit příčiny, důvody a uhladit ho nebo ho vyřešit.“

V některých případech zaznamenali pracovníci změnu také v okamžiku, kdy začali se školou spolupracovat v rámci kariérního poradenství a ze strany školy se začali zajímat více o činnost celé společnosti Člověk v tísni, neboť je přestali vnímat jako někoho, kdo po nich něco chce, nýbrž jako partnera, který jim sám něco nabízí.

Role školy a pedagogů dětí je přitom podle koordinátorů důležitou součástí programu doučování a bez ní nemůže program fungovat komplexně. **Spolupráce se školou je podstatná** především:

- 1) Před započítím spolupráce s konkrétním dítětem a rodinou, neboť v řadě lokalit učitelé ze spolupracujících škol vytipovávají a doporučují děti k zařazení do programu.
- 2) Na začátku zapojení dítěte do programu doučování, neboť učitel může poskytnout důležité informace o tom, co dítě potřebuje doučit, v čem má největší problémy, zda má nějaké osvědčené postupy, jak s tím dítětem pracovat. Je efektivnější dozvědět se tyto informace již na začátku, než je v průběhu doučování postupně zjišťovat.
- 3) V průběhu doučování při tvorbě individuálního plánu či jeho obdoby, jeho vyhodnocování.
- 4) V průběhu doučování při průběžné konzultaci náplně doučování, aktuálních nedostatků ve zvládnutí učiva apod. („Hlavně musej říct, co se máme učit, protože... to byl dlouholetý problém s jednou základkou, kde měli potřebu pořádku říkat ‘no, oni se ti dobrovolníci ale s nima učí úplně něco jinýho‘.“). Někteří učitelé nabízejí také konzultace ohledně učiva nebo učebních materiálů.
- 5) U skupinového doučování v řadě lokalit školy poskytují prostory pro toto doučování.

Přístup učitelů k doučovaným dětem

Přístup učitelů k doučovaným dětem, resp. jeho změna, je diferencovaný a výrazně záleží na tom, jaký má vedení dané školy a pedagog názor na program doučování a jaká celkově vládne ve škole atmosféra. Hodnocení se pohybuje na široké škále od individuálního a velmi vstřícného přístupu, který učitelé v návaznosti na reflektované zlepšení dítěte nastolí (např. začnou vnímat dílčí pokroky dítěte a za úspěchy ho více chválí, podporují), přes neutrální až po negativistický přístup, který předem zpochybňuje jakékoli možnosti úspěchu programu („Věčně si učitelka bude stát za svým, že to jsou prostě smradi, který jako..., stejně se nic nenaučej a nějaký dvě hodiny jsou zbytečný.“).

Někde pak učitelé nelibě vnímají zaměření na cílovou skupinu programu, kterou vnímají etnický a spojují tak výhradně s Romy, a kritizují to, že tato vybraná skupina by měla mít z jejich pohledu výhody oproti ostatním dětem. Paradoxně tento přístup nacházíme i tam, kde školy samy vybírají a doporučují děti do programu, přičemž nikdy nebyly vyzvány k výběru pouze romských dětí, nýbrž k vytipování těch dětí, které doučování potřebují.

V některých lokalitách pak zaznívá také to, že si rodiny nepřejí, aby vyučující dětí věděli, že je dítě zapojeno do programu doučování společnosti Člověk v tísni, o. p. s., neboť anticipují stigmatizační efekt v očích vyučujících.

Komunikace mezi rodiči a školou

Vzájemná komunikace rodičů a školy je podstatným faktorem pro úspěšnost doučování v rodinách a obecněji pro školní výsledky dětí, zároveň však v řadě klientských rodin neprobíhá, nebo probíhá spíše na konfrontační úrovni. Kvalita vztahu mezi školou a rodinou je nicméně velmi diferencovaná a její hodnocení, stejně tak jako vliv programu doučování na její vývoj, nejde paušalizovat. Často se do ní promítají individuální rysy rodičů, pedagogů i předchozí špatné zkušenosti na obou stranách. Míra komunikace rodičů se školou je různá a podle toho se odvíjí také to, čeho je třeba a čeho je možné prací s rodinou a se školou dosáhnout.

Největšími bariérami komunikace je na jedné straně častý nezájem rodičů a obecně postoj ke vzdělání, které nevnímají jako hodnotu a podmínku pracovního uplatnění (tento faktor je intenzivně pociťován především v oblastech s vysokou nezaměstnaností, kde ani lidé vyučení nebo středoškolsky vzdělaní nemohou najít práci, což v důsledku limituje možnosti zástupců programu přesvědčovat rodiče o významu vzdělání a dalšího studia dětí). Rodiče tak nespátřují význam a smysl v komunikaci se školou, zároveň jsou pro ně návštěvy ve škole primárně spojené s řešením problémů (s učivem nebo kázeňských) dítěte a tedy nepříjemnými situacemi, kterým se raději vyhnou.

Na straně učitelů a škol koordinátoři poukazují na to, že učitelé často nemají představu o prostředí, kde dítě žije, a nechápou důvody, proč chodí dítě do školy nepřípravené a bez pomůcek, které by mělo mít. Zaznívají také další důvody, mezi nimi předsudky některých učitelů a stereotypní až rasově předpojaté názory („A některý ty učitelé si fakt myslej, že Romové jsou prostě geneticky hloupí. A že se vlastně s tím nedá nic dělat...“), ale i nedostatek času a kapacity, má-li učitel ve třídě více problémových dětí; případně odmítavý až negativistický přístup věnovat se nějaké aktivitě nad rámec svých povinností.

Hlavní problém pak podle koordinátorů spočívá ve **vzájemném neporozumění**, kdy žádná ze stran není schopná efektivně komunikovat ohledně potřeb dítěte a často navzájem nechápe své postoje. Řada koordinátorů shodně uvádí, že v programu oni nebo dobrovolníci plní roli jistého mediátora, jehož cílem je zpráhlednit danou situaci, vysvětlit oběma stranám postoj opačné strany a zavést formu věcné a efektivní komunikace. Učitelé dát najevo, že rodiče třeba i mají zájem, akorát neví, jak se zeptat, anebo se stydí zeptat, že něčemu nerozumí, rodiče motivovat k tomu, že je v zájmu dítěte nutné s učitelem komunikovat.

„Některou maminku se mi podařilo, že i ona je schopná zajít za paní učitelkou a zeptat se, ‘co s tím úkolem máme dělat, já mu nerozumím’. Což je úplně vrchol všeho úžasného, co se mohlo podařit.“

Programu se dle koordinátorů ve většině případů daří zlepšovat či navázat komunikaci rodičů se školou, nedaří se to však vždy a stále zůstávají rodiny, které se školou v podstatě nekomunikují (uváděny jsou případy zejména u dětí na druhém stupni, kdy rodiče již nemají zájem cokoli měnit a pokud komunikace doposud neprobíhala, navazuje se velmi obtížně).

Školy a nástroje inkluzivního vzdělávání

Část škol, jejichž žáci se účastní programu doučování, mají některé z nástrojů inkluzivního vzdělávání, nejčastěji asistenta pedagoga, někdy přípravné třídy, nebo samy pořádají doučování. V řadě případů však nejsou tyto nástroje zaměřené na cílovou skupinu programu doučování (asistent pedagoga je určen pro děti se zdravotním postižením, doučování je vyhrazeno dětem s individuálním vzdělávacím plánem z důvodu dyslexie a dysgrafie apod.), případně nejsou pro pokrytí cílové skupiny dostatečné (nízký počet asistentů pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním apod.). Pouze ojediněle hovoří koordinátoři o tom, že by školy realizovaly programy a projekty zaměřené na tyto děti, pokud ano, často to pak bývá právě ve spolupráci s pobočkou Člověka v tísni (například kariérní poradenství).

Na podpůrné programy nebo další aktivity tak děti účastníci se programu doučování nedosáhnou, klasického doučování, které na školách také bývá, se neúčastní, neboť bývá nastaveno pro potřeby jiných dětí (například krátké konzultace brzy ráno před vyučováním nebo podle potřeby, pokud některý žák něčemu nerozumí), případně existují další bariéry v podobě nevdle dětí zůstat se stejnými učiteli ve škole déle, než je nutné. *„Jo to oni dělaj sami doučování, ale ty děti jim tam nechodí a já si myslím, že je to proto, že je to od těch učitelů no, že ty učitele znaj a berou je jako tak, že sou to učitelé. A my k těm dětem máme jinej přístup. My si s těma dětma tykáme, a nejsme na ně tak tvrdý, nepřístupujeme k nim tím pedagogickým přístupem jako že úplně, spíš se snažíme tím kamarádkým přístupem vysvětlit... a kvůli tomu, že to doučování probíhá přímo v tý škole, že se jim tam nechce zůstat dýl....“*

V některých případech koordinátoři hovoří také o zbytečných prodlevách v načasování doučování či jiné podpory ze strany školy v případech, kdy zjistí, že dítě látku nezvládá. *„Já mám ted' ve třetí třídě blbý známky z angličtiny, paní třídní to zjistila poměrně dost pozdě a teda zařídila doučování u učitelky na angličtinu, ale jako mohlo to bejt o dva měsíce dřív a to dítě mohlo bejt o hodně víc v klidu, mohlo ho to mnohem víc bavit.“* Především u nejmenších dětí by si koordinátoři představovali pružnější reakci škol ve smyslu zavedení podpůrných nástrojů například pro prvňáčky se špatnými známkami, neboť při chybějících základech je pak další doučování zavedené ve vyšším věku méně efektivní.

4. Program Podpora vzdělávání z pohledu učitelů

Pro zjišťování zkušeností, názorů a hodnocení doučování mezi učiteli žáků byly použity dvě výzkumné strategie.

Kvantitativní výzkum proběhl formou ankety mezi učiteli škol zapojených do programu doučování. V anketním šetření odpovědělo 27 pedagogů z minimálně 9 měst (6 učitelů neuvedlo v anketním dotazníku místo svého působení). Převládali učitelé z 1. stupně základní školy (89 %) a nejčastěji měli ve své třídě pouze jedno doučované dítě (52 % dotázaných). Mezi doučovanými předměty jasně dominuje český jazyk a matematika, někteří z dotázaných měli také děti doučované z dalších předmětů, nejčastěji z cizího jazyka, vlastivědy nebo prvouky.

Kvalitativní výzkum proběhl formou hloubkových rozhovorů s vybranými učiteli. Polostrukturované rozhovory byly provedeny s devíti pedagogy doučovaných dětí z osmi sledovaných lokalit (rozhovor neproběhl pouze v Liberci). Jednalo se o učitele působící na základních školách, kteří mají ve třídě alespoň jedno dítě z programu doučování společnosti Člověk v tísni, o. p. s.

Většina učitelů byla z prvního stupně a v rozhovorech tak hovořili o svých zkušenostech s doučováním nejmenších dětí. Dva pedagogové působili na druhém stupni základních škol a doučované děti byly z 6., resp. 7. tříd (tabulka 7).

Tabulka 7: Charakteristiky respondentů - učitelů ve vztahu k programu doučování

resp.	Škola/stupeň	třída	doučované předměty	počet dětí ze třídy v programu
1	ZŠ, 1. stupeň	1.	Čj, M, prvouka	1
2	ZŠ, 1. stupeň	2.	Čj, M	6
3	ZŠ, 1. stupeň	2.	Čj, M	1
4	ZŠ, 1. stupeň	3.	Čj, M, možná Aj	1
5	ZŠ, 1. stupeň	3.	Čj, M	2
6	ZŠ, 1. stupeň	4.	neví	1
7	ZŠ, 1. stupeň	neuvedeno	neví	1 až 2
8	ZŠ, 2. stupeň	6. a 7.	Čj, Aj, M	4
9	ZŠ, 2. stupeň	6.	M	5

Rozhovory s pedagogy se zaměřovaly na jejich osobní zkušenosti s programem doučování a hodnocením tohoto programu z hlediska:

- jejich informovanosti o programu doučování
- průběhu programu a role samotného učitele
- hodnocení programu ze strany jeho formálního zajištění – práce koordinátora, dobrovolníka
- hodnocení programu ve vztahu k dítěti a jeho rodině.

V následující kapitole jsou prezentovány výsledky získané v rámci obou typů šetření.

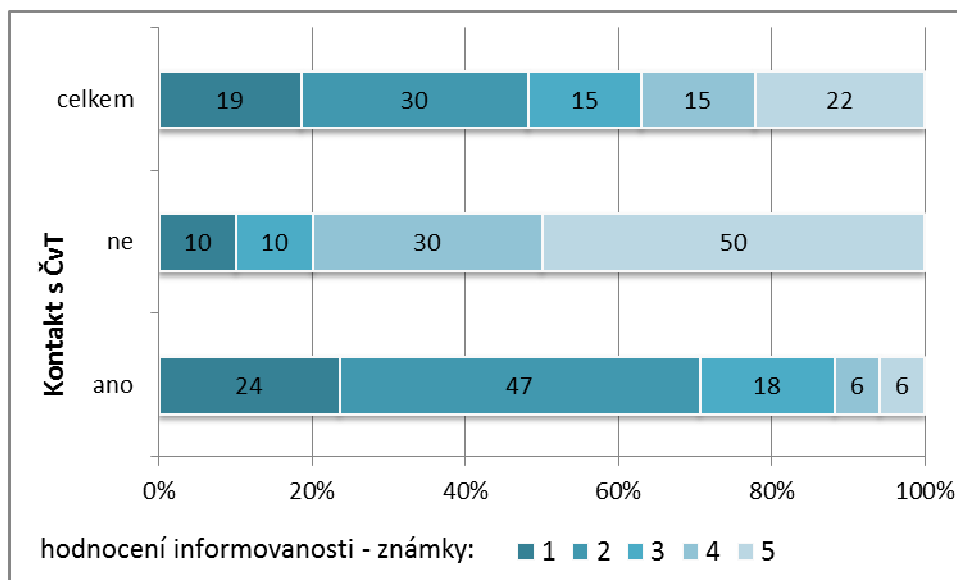
4.1. Míra informovanosti pedagogů o programu doučování

Informovanost o programu doučování je mezi učiteli velmi odlišná. Na jedné straně někteří učitelé deklarovali, že o daném programu nemají prakticky žádné informace, jiní naopak uváděli, že mají informací dostatek a nepožadovali by v tomto směru konkrétnější ani častější informování od realizátora programu. Nejvíce dotázaných se pohybovalo mezi těmito dvěma póly, neboť svoji informovanost hodnotili pouze jako částečnou, disponovali spíše obecnými informacemi o programu a o tom, že se jej děti z jejich tříd účastní, ovšem objem a kvalita informací jim nedostačovala a uvítali by jejich rozšíření.

Míra informovanosti do značné míry souvisí s četností a obsahovým zaměřením kontaktu s koordinátorem programu (případně dobrovolníkem), ale také s rolí, kterou v rámci celého programu učitel zastává, a jeho osobní zaangažovaností. Jako dobrou hodnotili svoji informovanost učitelé, kteří se v pravidelných intervalech setkávají, nebo jsou v jiné formě kontaktu, s koordinátorem (příp. dobrovolníkem) ohledně prospívání dítěte a probíraného učiva. Mezi dotázanými byl však také pedagog, který se o tom, že je jeden z jeho žáků doučován v tomto programu, dozvěděl až v souvislosti s přípravou rozhovoru pro potřeby evaluace.

Tyto výsledky dokládá také provedená anketa, ve které učitelé hodnotili svoji informovanost o programu doučování pomocí školních známek od výborné (1) až po nedostatečnou (5). Graf 8 dokládá, že každý pátý dotázaný učitel se cítí výborně informován, naopak stejný podíl (20 %) hodnotí své informace o programu jako nedostatečné. Průměrné hodnocení udělené dotázanými učiteli za informovanost odpovídá školní známce 3.

Graf 8: Hodnocení informovanosti o programu doučování, celkem a v závislosti na kontaktu se zástupcem společnosti Člověk v tísni, o. p. s., v %

Hodnocení míry informovanost velmi úzce souvisí s tím, zda jsou zástupci programu doučování, koordinátor programu nebo dobrovolník, v kontaktu s učitelem. Probíhá-li tento kontakt, učitelé hodnotí svoji informovanost vesměs velmi dobře, naopak učitelé, kteří nejsou zástupci programu

kontaktování, postrádají často jakoukoli informaci o programu a toto hodnotí velmi negativně (Graf 8). Učitelé postrádají především informace o programu jako takovém, dále také zpětnou vazbu o výsledcích, pokrocích dítěte a diskusi o potřebách doučovaného dítěte. Dále učitelé uváděli, že jim chybí informace o tom, co je s dítětem na doučování probíráno a na co se doučování soustřeďuje, objevil se také požadavek na informaci o metodách využívaných při doučování.

Tabulka 8: Chybějící informace o programu doučování

Jaké informace učitelé postrádají především?	Četnost výskytu
Celkové informace, jakékoli informace o programu vč. například toho, že je dítě vůbec doučování	6
Obsahová náplň doučování	3
Metody používání při doučování	1
Zpětná vazba - diskuse o zlepšení dítěte a jeho potřebách	4

Nejčastěji v rozhovorech zaznívalo, že učitelé disponují spíše obecnou informací o programu ve spojitosti s ne příliš častým kontaktem se zástupci programu, což však nebylo učiteli hodnoceno primárně negativně. V mnoha případech by sice uvítali více informací, ale s poukazem na své časové možnosti a vytížení celou třídou nehodnotili častější kontakty se zástupci programu jako funkční či nutné. Zároveň nepocítovali potřebu aktivně iniciovat kontakty či předávání informací.

„Já se mu nebráním, jako když mě osloví, i teď, tak já jsem vstřícná, ale že bych jako zvedala telefon a říkala, ‘jak to probíhá?’, navíc tam není sama v té třídě, tam jsou jinak problematické děti.... Takže když mně poskytnou informace, tak já jsem za ně vděčná, ale že bych nějak já sama aktivně...“

Takovýto postoj je typičtější v situacích, kdy doučování z pohledu učitele funguje dobře a nemá tedy potřebu do jeho průběhu nějak intervenovat.

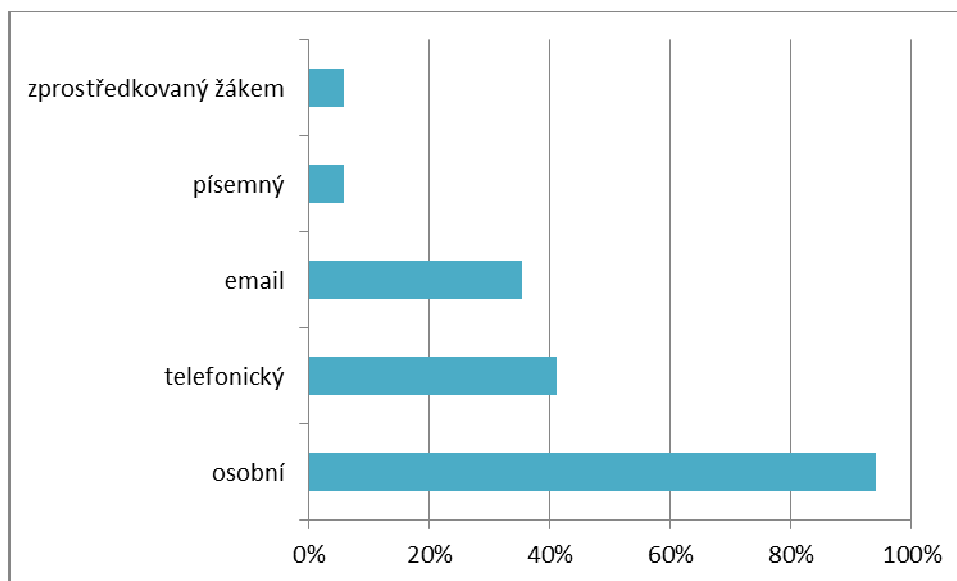
Ti učitelé, kteří v programu spolupracují, osobně se scházejí s koordinátory a cítí se dobře informováni, také v některých případech probírají celý program s ostatními pedagogy ve škole a uvádějí, že jejich kolegové o programu také vědí. Zde se může projevat jednak vliv koordinátora, který je se školou v intenzivnějším kontaktu, a jednak osobní angažovanost pedagoga a jeho zájem o tento program a tedy i sdílení některých zkušeností s kolegy. Učitelé, kteří sami nemají dostatek informací, většinou ani nevědí, zda jsou informace o programu na jejich škole rozšířeny mezi více učitelů.

4.2. Role učitele v programu doučování a jeho kontakty s koordinátorem a dobrovolníky

Většina respondentů anketního šetření byla z důvodu doučování žáka/žáků v kontaktu s někým ze společnosti Člověk v tísni, o. p. s. (63 %). Avšak zůstává vysoký podíl pedagogů (37 %), kteří podle svých slov s nikým z programu doučování v kontaktu nejsou.

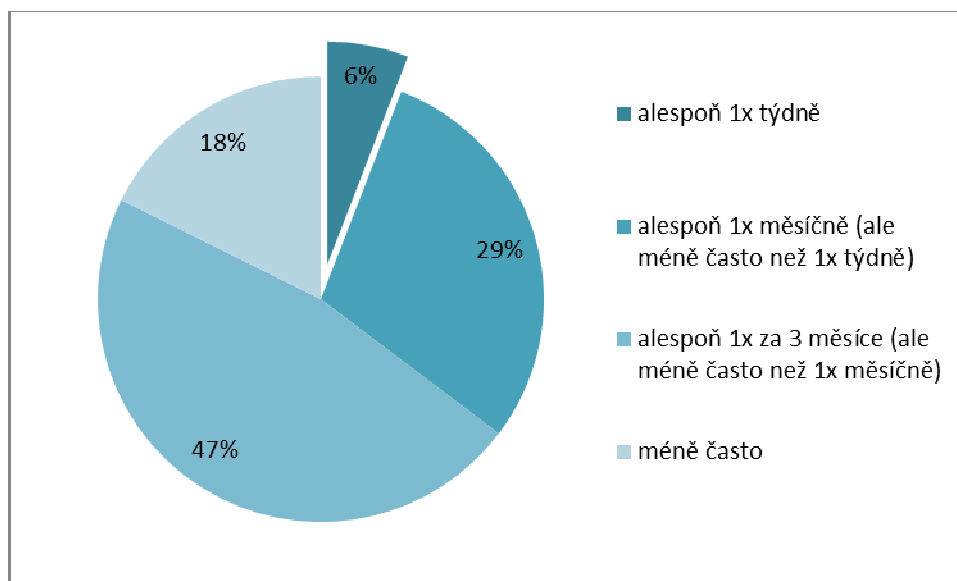
Probíhá-li mezi učiteli a zástupci doučování nějaký kontakt, jedná se většinou o kontakt osobní, případně telefonický nebo písemný využívající elektronickou poštu (Graf 9). Často jsou také formy kontaktu kombinovány a většina dotázaných tak využívá více forem najednou (59 % dvě a 12 % tři formy kontaktu).

Graf 9: Typ kontaktu se zástupcem společnosti Člověk v tísni, o. p. s., v %

Kontakty jsou v některých případech spíše sporadické a méně často než jednou za 3 měsíce probíhá kontakt s 18 % učitelů. Nejčastěji je udržován kontakt alespoň jednou za 3 měsíce (47 %) a třetina učitelů je v kontaktu častěji, alespoň jednou za měsíc, případně dokonce každý týden.

Graf 10: Četnost kontaktu se zástupcem společnosti Člověk v tísni, o. p. s., v %

Soubor učitelů dotázaných formou hloubkových rozhovorů byl z hlediska existence kontaktů mírně nadprůměrný, neboť až na dva dotázané respondenty byli učitelé v kontaktu s koordinátorem programu, v jednom případě kontakt s koordinátorem nahrazuje poměrně intenzivní spolupráce s dobrovolníkem. Někteří z učitelů při těchto kontaktech získávají přehled o obsahu doučování, případně konzultují probíranou látku či postupy doučování. V některých školách je spolupráce nastavena tak, že se právě školy podílejí na výběru dětí do programu doučování, mezi dotázanými učiteli byli tedy také ti, kteří zastávali poměrně aktivní roli v počátcích spolupráce klienta s Člověkem

v tísní, neboť dětem doučování nabízeli, případně nové potenciální klienty doporučovali koordinátorům programu.

Učitelé v některých případech deklarují také kontakt s dobrovolníkem, v rozhovorech se však ukazuje, že ne vždy rozlišují tyto dvě pozice, což jim v některých lokalitách stěžuje také fakt, že samotní koordinátoři programu doučují některé z dětí. Obecně však ta část dotázaných, kteří jsou o programu více či méně informovaní a v programu nějakým způsobem participují, je v kontaktu s člověkem, který přímo doučuje dítě. Vzhledem k tomu, že koordinátoři programu mohli doporučit pro prováděný rozhovor spíše učitele, se kterými nějakým způsobem spolupracují a jsou v kontaktu, nelze závěry o intenzitě a četnosti spolupráce generalizovat na celý program doučování. Existence spolupráce je tak v rozhovorech spíše než z důvodu kvantifikace kontaktů důležitá pro hodnocení jejího obsahu. Učitelé vnímají kontakt se zástupci programu jako výhodu, neboť vítají možnost vzájemného informování o zvládání látky dítětem, o jeho pokrocích i metodách práce na doučování, ale také konzultaci, na co by bylo vhodné doučování soustředit.

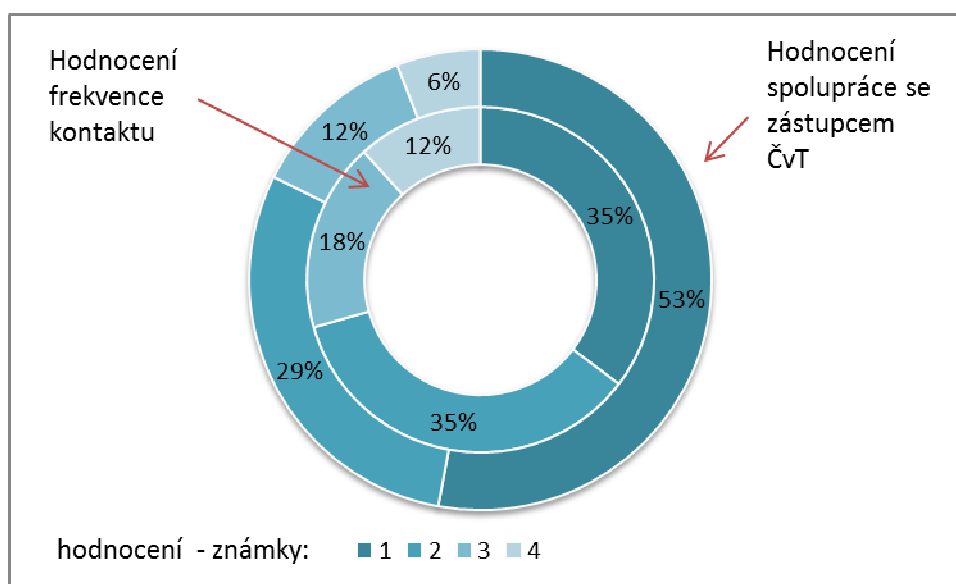
„Rozebíráme to, jak to jde (jméno dítěte), co zlepšit. Říkají mi, jak to dělají. Ptají se mě na metodiku práce, na individuální plán, jak pracuje ve škole, jak pracuje doma. Rozebírali jsme i stránku chování, motivace, všechno to tam tak proběhlo.“

Naopak učitelé, kteří neznají člověka, který přímo doučuje, nebo kontakt se zástupci realizátora neprobíhá příliš často, by navázání intenzivnější spolupráce v oblasti prospívání dítěte mnohdy uvítali.

„T: A jaký typ informací byste uvítala? R: Možná takovou hlubší spolupráci. Abych jim řekla, co je potřeba udělat konkrétně s tou dívenkou. Takové... navázat bližší kontakt. (...) To bych možná uvítala, kdybych viděla, který den tam chodí, abych nachystala práci, co je potřeba udělat. Takový nějaký spojovací sešit (...) já bych pro ní napsala práci. Je třeba naučit se násobilku, český jazyk, zopakovat slovesa. To by bylo bezvadný.“

Mezi učiteli, u kterých kontakt s někým ohledně doučování probíhá, panuje s frekvencí kontaktu převážně spokojenost, ale pouze pokud kontakt probíhá alespoň jednou za 3 měsíce. Dochází-li ke kontaktu méně často, učitelé tuto frekvenci hodnotí špatně.

Graf 11: Hodnocení frekvence kontaktu a spolupráce se zástupcem společnosti Člověk v tísni, o. p. s., v %

Pokud ke kontaktům nedochází, je to vnímáno učiteli poměrně negativně a poukazují především na potřebnost vzájemně se informovat o obsahu doučování. „Na začátku zařazení žákyně do programu se se mnou sešla jedna pracovnice z Člověka v tísni, kde se zeptala, co má procvičovat. Od té doby se však již nikdo nezeptal, zda není potřeba něco změnit, poupravit. To, že doučování probíhá, vím od žákyně.“

4.3. Hodnocení koordinátora programu doučování a dobrovolníků

Hodnocení zástupců programu je relevantní pouze tam, kde jsou s koordinátorem případně dobrovolníky učitelé v kontaktu, ostatní se v rozhovorech takového hodnocení zdržovali právě s odkazem na nedostatek relevantních informací k posouzení.

Ač se objevují výhrady k četnosti kontaktů, ke spolupráci se zástupcem programu doučování jsou výhrady méně časté a jasně dominuje výborné (53 %), případně velmi dobré (29 %) hodnocení této spolupráce (Graf 11). Jako pozitivum spolupráce byla respondenty uváděna dobrá úroveň doučování, kladně byla hodnocena samotná myšlenka doučování a to, že se dětem někdo věnuje, má o ně zájem a snaží se je podpořit ve vzdělávání. Pozitivní hodnocení spolupráce je odvozováno také od efektů, které má doučování na školní výsledky dítěte.

V hodnocení kvalit a kompetencí koordinátorů panoval mezi dotázanými učiteli naprostý soulad, a to bez rozdílu toho, zda byli programem pozitivně nakloněni nebo jej celkově hodnotili velmi rezervovaně. Hodnocení koordinátorů jsou velmi pozitivní, učitelé celkovou spoluprací vnímají jako milou a bezproblémovou a osobnost koordinátora hodnotí ve všech dotazovaných lokalitách kladně s poukazem na jeho/její komunikativnost, ochotu a vstřícnost.

Učitelé v rozhovorech vyzdvihují především manažerské schopnosti koordinátorů a schopnost navrhnout a řešit individuální situace rodin a dětí, což reflektují mimo jiné poukazem na to, že je

u koordinátorů patrná dobrá informovanost o rodině a kompetence řešit situace vzhledem k možnostem a situaci dané rodiny.

Kladně jsou hodnoceny také odborné kompetence zúčastněných, a to jak koordinátorů, tak osob, které doučují děti (dobrovolníci i koordinátoři). Učitelé, kteří se zástupci programu probírají jeho dílčí aspekty, ani v jednom případě nezpochybnili schopnost daného člověka doučovat děti, objevilo se naopak například kladné hodnocení možnosti čerpat z rad a návrhů, jaké nové přístupy by vyučující mohla ve vztahu k výuce daného dítěte zavést.

Ukazuje se zde, že kontakt zástupců programu (především jeho koordinátora, ale také dobrovolníků) je podstatný mimo jiné taky v souvislosti s možnou podporou inkluzivních mechanismů na spolupracujících školách. Koordinátor může prostřednictvím podrobnějšího přiblížení situace rodiny a společné reflexe těchto podmínek v přístupu k dítěti napomoci například k efektivnější spolupráci s rodinou dítěte. K té dochází v rozhovorech poměrně zřídka a obecně učitelé spatřují problém pouze na straně rodiny. Není zde však patrná reflexe toho, že metody, které někteří z vyučujících používají, již samy o sobě zlepšení v této oblasti znemožňují. Konkrétním případem je konstatování jedné z vyučujících, které dítě téměř nenosí úkoly, že bez doučování by na tom dítě bylo ještě hůře, přičemž vyučující s rodiči o úkolech dětí komunikuje prostřednictvím elektronické pošty a sama uvádí, že matka tohoto dítěte žádnou mailovou adresu nemá.

Vzájemný kontakt může znamenat přínos také z hlediska konzultace možných nových prvků a dílčích pedagogických postupů, které učitel neuplatňuje, ale v doučování se osvědčují. *„Tam je vidět, že ona si i používá ty metody, třeba já ji řeknu, že udělá půlku nebo míň a at' si to dělá po svém a ona vytáhne papír a při dělení se zbytkem si začne dělat puntíky a kroužkovat si je. A to jí naučili na doučování. To jsem ani nevěděla, že bych mohla tuhle metodu použít, já jsem ji neznala.“*

4.4. Hodnocení programu doučování ve vztahu k dítěti a jeho rodině

Hodnocení programu doučování ve vztahu k dítěti bylo zaměřeno především na: a) celkový přístup dítěte ke škole; b) prospívání dítěte v doučovaném předmětu; c) jeho orientaci v předmětu a pochopení probírané látky; d) zájem dítěte o doučovaný předmět; d) připravenost na hodinu, ale také na e) celkové prospívání dítěte; f) případné změny v jeho chování a g) v počtu zameškaných hodin. Vliv programu doučování na dítě v něm zapojené posuzovali až na jednoho, který neměl informace o zapojení dítěte do tohoto programu, všichni dotázaní pedagogové. Výpovědi se lišily ve své detailnosti především podle toho, zda bylo doučováno jedno nebo více dětí ze třídy. V případě více dětí učitelé častěji hovořili o diferencovaném vlivu na děti, kdy se efekty ve sledovaných oblastech do jisté míry lišily v závislosti na dalších specifikách, především osobnosti a schopnostech samotného dítěte a jeho rodinném zázemí.

Dotázaní nejčastěji pozorují **zlepšení prospívání dítěte v doučovaném předmětu**. Nemusí se vždy jednat přímo o zlepšení výsledné známky na vysvědčení, ač někteří pedagogové u menších dětí zaznamenali zlepšení o stupeň, v jednom případě dokonce o dva stupně. Učitelé spatřují i drobné posuny dokládající lepší pochopení látky, lepší orientace v pochopení probírané látky, ale také

například v zájmu dítěte o doučovaný předmět, který je u malých dětí typicky patrný při zvýšení jejich aktivity v hodině, hlášení se apod.

Okamžitým efektem, o kterém někteří učitelé hovoří, bývá **zlepšení domácí přípravy**, především vypracovávání domácích úkolů.

„Ale okamžitě se to promítne na té domácí přípravě, to poznám, že tam někdo byl. Protože pokud tam nikdo nepřijde, tak jsou tam chyby v domácích úkolech, není to vypracované podle mých představ, maminka nepomůže, protože to sama neumí.“

Vypracované domácí úkoly bývají první změnou, které si učitelé všímají, zároveň na ně kladou velký důraz. V jednom z rozhovorů tedy zazněl návrh, že by vyučující pomohlo, aby dobrovolníci s dětmi dělali právě domácí úkoly, což preferovala před obecnějším probíráním a procvičováním látky, neboť v domácích úkolech spatřuje přímou návaznost na aktuálně probíranou látku.

Relativně rychle zaznamenávají dílčí posuny učitelé nejmladších dětí, kde se doučování promítá do zlepšení psaní, čtení nebo jednoduchého počítání. Naopak poměrně obtížné je dle pedagogů ovlivnit výsledný prospěch u dětí na druhém stupni, kde je učivo složitější a dětem často chybí jeho základy, na které by nyní měly navazovat. Také zde hovoří jeden z dotázaných učitelů o tom, že je efekt doučování a domácí přípravy na práci dětí patrný, nicméně zlepšení prospěchu se dosahuje spíše zřídka a pomalu, právě z důvodu špatných základních znalostí v daném předmětu.

„Oni teď třeba začnou plnit domácí povinnosti, protože ty úkoly s nima někdo udělá, ale vesměs jsou to děti, které nemaj stabilní základy a potom to zlepšení toho prospěchu je velmi minimální. Já bych si přála, abych mohla, když vidím, že konečně začal pracovat, abych ho mohla ohodnotit, ale ono to úplně nejde, protože ona když něco vypočítá nebo on něco vypočítá, tak prostě nesečte, nevnásobí dvě čísla. A pak i zkrachuje na tom, co umí.“

Z pohledu pedagogů je na druhém stupni na doučování dětí již často pozdě. Vzhledem k nedostatečné znalosti základů pak nemohou být posuny v obtížnější látce příliš patrné. Zdůrazňují tedy především dlouhodobější systematickou práci s dítětem již od prvního stupně, která by v důsledku i u složitější látky přinášela větší výsledky.

Ke zlepšení **celkového prospívání dítěte** ve škole dochází podle zkušeností pedagogů méně často a efekt je v tomto pohledu spíše omezený. Tam, kde funguje rodina, učitelé nějaký vliv spatřují. Jedná se však především o dílčí zkušenosti a není možné jejich zobecnění. Záleží nejenom na rodině a osobnosti dítěte, ale také například na tom, s jakými předměty mělo problémy a jaké byly jeho školní výsledky před zapojením do programu. Učitelé, kteří mají ve třídě více doučovaných dětí, v této otázce sami nezobecňují, setkáváme se spíše s tím, že u některého doučovaného dítěte jisté zlepšení pozorují, zatímco u jiného ne.

Kromě známek a hodnocení z předmětů však učitelé sami v některých případech poukazovali na to, že doučování může mít dopad na celkové prospívání dítěte také v jiných oblastech. Jedna z vyučujících uváděla například lepší zařazení se a prospívání dítěte v kolektivu, dítě získalo sebevědomí, které u něj dříve nepozorovala. *„Nabyla sebevědomí, protože za sebou vidí ty výsledky, vždycky ji pochválím za tu domácí přípravu, což jsem před tím vždycky říkala, (jméno) mohlo by to být lepší a popros maminku.“*

Jenomže v maminčiných silách to není, takže ji to podpořilo sebevědomí a děcka ji tak berou. Líp než ji braly. Že rozhodně to můžu jen kladně hodnotit tu spolupráci.“

Možné dopady doučování na **přístup dítěte ke škole** hodnotí dotázaní učitelé různě, nikdo se nesetkal s tím, že by došlo k jakémukoli zhoršení. Někteří z pedagogů nepozorují změnu, neboť především u nejmenších dětí uvádějí, že děti to ve škole obecně baví a bavilo i před samotným doučováním. Většina dotázaných však změnu pozoruje, někteří zdůrazňují patrný posun směrem k zavedení jistého řádu pro dítě, jiní vyzdvihují například nově nabytou samostatnost dítěte a tím celkovou změnu práce v hodině.

„Díky tomu, že má nějaké metody, principy z toho doučování, tak si je přenáší do té třídy a pracuje samostatně, nečeká. Když se jí nevěnuju hned momentálně, tak nečeká a sama si tam pracuje. A je vidět, že si pracuje jinak, než se běžně učí ve škole, puntíky, pomůcky, které oni ji naučili používat, ty si tam používá, určitě to tam vidím.“

Podle učitelů v podstatě nedochází ke změnám v oblasti absence a **počtu zameškaných hodin**. Jedna skupina učitelů uvádí, že doučované děti nepatří v jejich třídě mezi absentéry a v této oblasti tak není důvod nijak působit. Jiní pedagogové, kteří naopak mají problém s vysokou absencí u doučovaných dětí, hodnotí možnosti programu ovlivnit tuto oblast jako velmi omezené, především v případech špatné spolupráce s rodinou.

Ke změnám nedochází ani v **chování dítěte**. Krom uvedeného dílčího poznatku o zklidnění dítěte a jeho větším soustředění při práci v hodině jiní dotázaní pedagogové v této oblasti posun nespatřují, často jej však ani neočekávají, neboť výchovné problémy u těchto dětí v rozhvorech většinou nezaznávají.

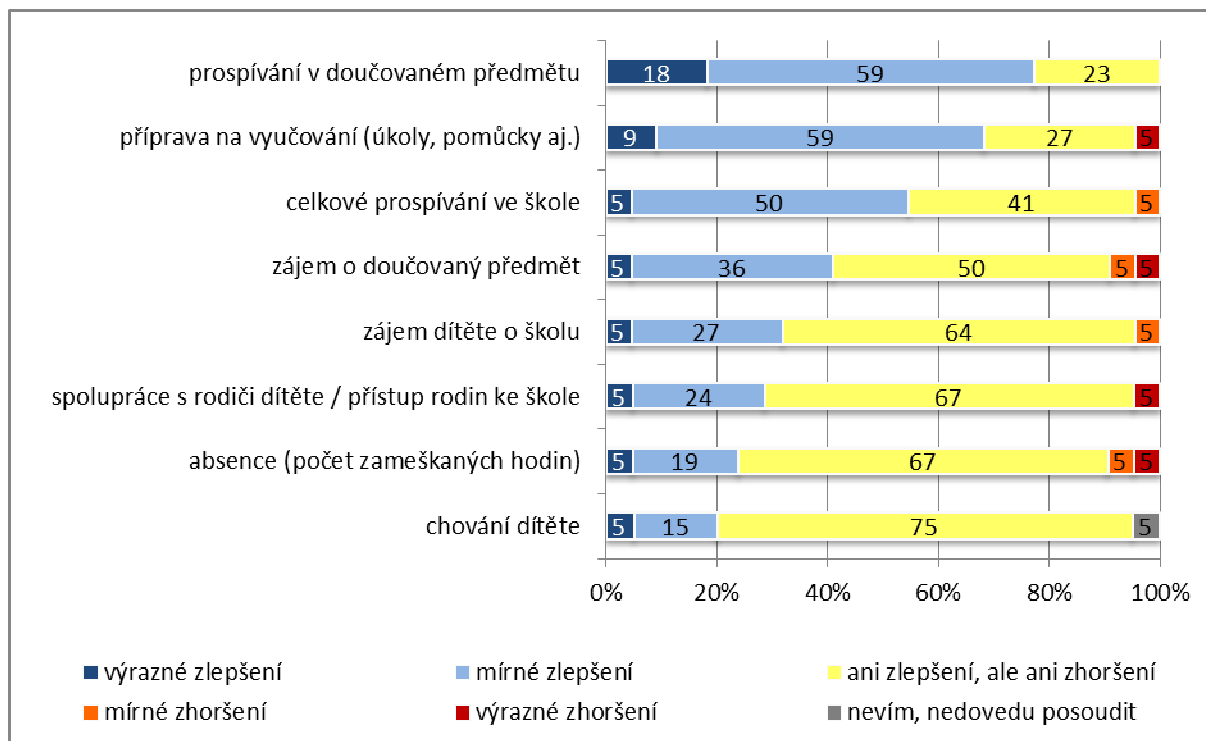
Ambivalentní hodnocení vychází v oblasti možné změny **přístupu rodin doučovaných dětí ke škole**. Někteří z učitelů mají v tomto ohledu dobré zkušenosti, především u motivovaných rodin opravdu došlo alespoň k mírné změně přístupu rodičů ke škole, případně ke zklidnění vzájemné komunikace. Jiní naopak nezaznamenali sebemenší posuny a nezájem rodin o školu se v průběhu doučování nijak nemění. Objevila se i zkušenost učitele, že rodiče na program doučování „hřeší“ a ve vztahu ke škole projevují ještě nižší aktivitu, než předtím. Panuje nicméně relativní shoda v tom, že je-li u rodičů patrná motivace (např. i to, že se sami přihlásí do programu nebo o něj projeví zájem), posuny kladným směrem lze vypořovat. Tam, kde je zájem rodiny minimální, jsou velmi limitované i možnosti programu doučování aktivizovat rodiny v oblasti komunikace se školou a zájmu o školní výsledky dítěte.

Poznatky z hloubkových rozhovorů přesně korespondují s výsledky anketního šetření. Také v něm se potvrdilo, že učitelé spatřují vliv doučování především ve zlepšení dítěte v doučovaném předmětu a v přípravě na vyučování, naopak v oblasti spolupráce rodiny dítěte se školou³, počtu zameškaných hodin ani chování dítěte k posunům spíše nedochází, případně může docházet ke změnám v pozitivním i negativním směru, které však mohou být ovlivněny řadou jiných faktorů.

³ Právě snaha o větší zapojení rodičů do vzdělávání dětí byla uváděna jako oblast, na kterou by se měl program doučování zaměřovat.

Také zde učitelé identifikují další změny, které nejsou měřitelné pouze výslednou známkou, jako například zlepšení komunikace žáka o přípravě na výuku i ochotu zkusit něco nového, i když se žákovi nechce nebo z počátku neví, jak na to.

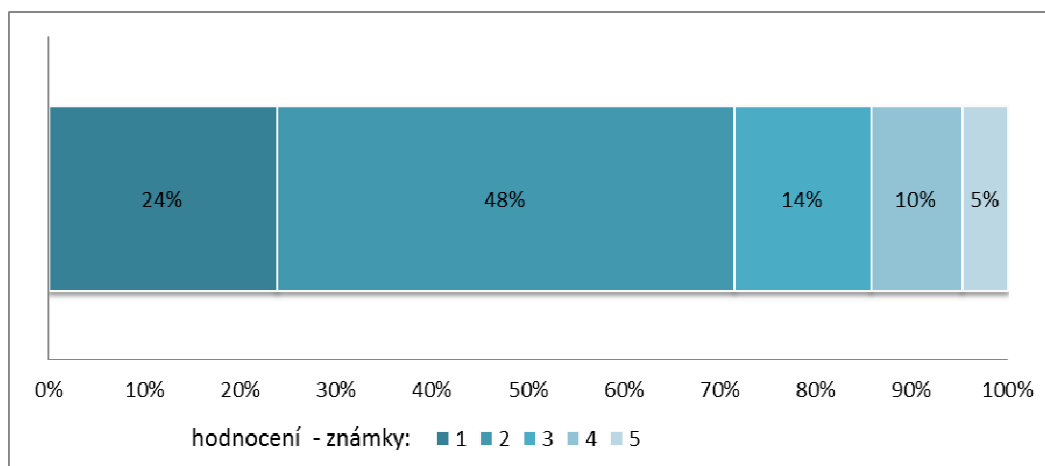
Graf 12: Hodnocení změn u doučovaných dětí ve vybraných oblastech, v %

4.5. Celkové hodnocení programu

Celkové hodnocení programu je velmi pozitivní, učitelé oceňují především myšlenku programu a snahu pomoci dětem a případně rodinám se zvládnutím školy. Naopak negativní hodnocení byla spojována především s nedostatkem informací a s kritikou chybějící zpětné vazby a formy spolupráce, především stran obsahového zaměření doučování. Informovanost a chybějící spolupráce byla také nejčastěji zmiňovanou oblastí, ve které by respondenti navrhovali změny: „Chci být informována kompetentní osobou, jak doučování probíhá - skloubení požadavků. Jaké má doučující možnosti-materiál zabezpečení, apod. Jak dlouho bude můj žák v tomto programu - od čeho se to odvíjí. Doučování bez vzájemného kontaktu nemá dostatečný efekt.... Chtěla bych dostat nějaké materiály o projektu, abych získala představu.“

Graf 13: Celkové hodnocení programu doučování, v %

Pomineme-li dva z učitelů dotázaných formou rozhovoru, kteří neměli o programu doučování žádné informace a nevyjadřovali se tedy k jeho hodnocení, tak pouze jeden z dotázaných učitelů byl v hodnocení programu velmi skeptický. Tato skepse se netýkala programu doučování jako takového, nýbrž primárně cílové skupiny tohoto programu. Ostatní učitelé hodnotili program velmi kladně. Ač ne všichni spatřovali efekt v dílčích aspektech, jak bylo uvedeno výše, konsensus panoval ohledně obecně kladného vlivu celého programu, neboť každý z učitelů měl zkušenost s pozitivními změnami alespoň u jednoho dítěte.

Možnost doučování hodnotí na jedné straně jako přínos pro děti, na druhou stranu jako pomoc jim samotným.

„Pro mě je důležitý to, že ona je připravená, jde do školy připravená, má domácí úkoly. Má je vesměs správně, když něco nemá nebo potřebuje udělat opravu, tak je s ní provedená. A to je pro mě důležitý. A pak je důležité to, že ona zvládá celkem.“

V rozhovorech se objevila také reflexe toho, že program se zaměřuje na oblast a cílovou skupinu, kterou se učitelům nedaří se standardně používanými nástroji pokrýt. Řada škol i dotázaných učitelů realizuje také doučování dětí, nicméně děti, na které se zaměřuje program Člověka v tísni, na takováto doučování většinou vůbec nechodí.

„Myslím si, že (dobrovolníci) maj určitě jiný vztah než my jako učitelé. Kdybych já si otevřela kroužek doučování, jako že ho mám, tak se mi ani jedno z těch dětí do něj nepřihlásilo, ani jedno na něj nedochází.... A myslím si, že by byl i problém donutit tu rodinu, aby na ten kroužek odpoledne ke mně chodili, ale takhle když přijdou do rodiny, tak je to pro ně přijatelnější.“

5. Program Podpora vzdělávání z pohledu dobrovolníků

Dobrovolníci pracující s dětmi v programu doučování společnosti Člověk v tísni, o. p. s. byli do evaluace zahrnuti prostřednictvím focusgroup. V řízené diskusi bylo cílem prozkoumat důvody, které dobrovolníky k této činnosti vedly, jejich pozitivní i negativní zkušenosti nabyté v průběhu doučování, ale také motivaci, která je u doučování drží. Diskuse se ve výsledku stala také podnětnou platformou, ze které vzešly dílčí náměty na podporu dobrovolníků a jejich práce.

Diskusní skupiny se zúčastnilo osm lidí ze sedmi měst, ve kterých probíhá program doučování. Většina diskutujících byli studenti, ve výrazné převaze byly ve skupině ženy. Ve skupině byli zastoupeni jak dobrovolníci, kteří mají zkušenosti se skupinovým doučováním, tak ti, kteří docházejí do rodin na individuální doučování. V některých případech byly tyto zkušenosti kumulované, neboť dobrovolník vyzkoušel obě formy práce. Mezi doučovanými dětmi převažovaly děti z prvního stupně základních škol.

5.1. Důvody pro dobrovolnictví

Vzhledem k tomu, že program doučování je vystavěn na dobrovolnících, kvalitě jejich práce i jejich spolehlivosti a setrvání v programu, jsou důležitými aspekty důvody a motivace k dobrovolnické činnosti, respektive následné naplňování či naopak nenaplňování prvotních očekávání. Motivace, které byly důležité při rozhodnutí stát se dobrovolníkem v programu doučování, jsou poměrně rozmanité a za individuálním rozhodnutím většinou stálo více důvodů.

Dobrovolnictví představuje pro řadu lidí dobrou a smysluplnou možnost **využití volného času**. Smysluplnost této činnosti pro dobrovolníky vychází z **přesvědčení o dobré myšlence** programu doučování. Často uváděným důvodem je **snaha pomoci** někomu, kdo pomoc potřebuje, a to jak dětem, tak rodinám se zvládnutím školy. S tím se pojí také dobrý pocit z takovéto činnosti i možný způsob seberealizace jedince. Podstatnou roli při rozhodování o tomto konkrétním programu pak hraje také vztah k dětem.

Další skupina důvodů by se dala zařadit pod pojem **reciproční motivace**, která označuje to, že se dobrovolník nesoustřeďuje pouze na prospěch lidí, kterým pomáhá, ale uvědomuje si také prospěch, který dobrovolnická činnost přináší jemu samotnému (Frič a kol., 2001⁴). Do takto označené skupiny důvodů je možné zařadit především často zmiňovaný zájem o získání nových zkušeností, možnost uplatnit svoje vědomosti a schopnosti nabyté při studiu (například pedagogického oboru, sociální práce apod.). Pro některé diskutující bylo doučování v současné době také vítanou praxí do školy, kterou studují.

⁴ P. Frič a kol. 2001. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Praha: AGNES.

Dobrovolnictví plní v očích diskutujících důležitou **sociální funkci**, neboť motivací je také poznání nových lidí, a **poznávací funkci**, neboť pro některé je na tomto programu zajímavá jeho cílová skupina a tedy možnost bližšího poznání kulturních a sociálních vzorců.

Práce s cílovou skupinou zúženou na etnickou skupinu Romů je důležitou specifickou motivací pro ty, kterým vadí generalizace a stereotypy majoritní společnosti ohledně otázek vzdělávání Romů a chtějí vlastní prací přispět ke zvyšování vzdělanostní úrovně a jsou přesvědčeni o tom, že prostřednictvím doučování se mohou podílet na šíření dobré myšlenky.

Důležitou roli pro dobrovolníky hraje také **dobré jméno společnosti** Člověk v tísni, o. p. s., důvěra v tuto organizaci a její image jako velké a důvěryhodné organizace.

Poslední oblast se týká **dobrovolnictví** jako takového, které může být především v očích studentů a mezi některými vrstevnickými skupinami módou („dobrovolnictví je sexy“). Dobrovolnictví je vnímáno jako **oblast, o které se stále více mluví**, zatím se však v této oblasti málo dělá. Právě snaha dělat něco „nad rámec“ běžných činností a povinností byla dalším z důležitých motivů vnesených do diskuse.

5.2. Pozitiva, aneb co dobrovolníkům práce přináší a co je motivuje k další činnosti

Pokud se zaměříme na to, co dobrovolníkům jejich práce při doučování přinesla a přináší, nacházíme především naplnění výše uvedených motivů, se kterými tuto práci začínali dělat, zvláště pak v oblasti naplnění potřeby smysluplného trávení volného času a zprostředkování možnosti poznávat nové lidi.

Jednou z důležitých odměn pro dobrovolníky je **pocit společenské prospěšnosti**, pocit radosti z participace na smysluplném projektu, jehož výsledky s dětmi osobně zažívají. Tento pocit je pak pravděpodobně posilován také prestiží a jménem organizace, neboť také od ní dobrovolníci část svého uspokojení odvozují.

Dalším velkým pozitivem, zmiňovaným dobrovolníky, je **možnost školení a dalšího vzdělávání**, případně supervize, které jim umožňují osobní růst a rozšíření zkušeností nebo dokonce kvalifikace. Pro některé je doučování důležitým prostředkem k ověření si vlastních schopností a v důsledku možnost soukromého testu výdrže, trpělivosti, schopnosti vysvětlit a naučit něco, zaujmout druhého člověka apod.

Důležitým aspektem může být pro řadu dobrovolníků také **pracovní kolektiv lidí** kolem programu doučování (dobrovolníků i ve vztahu ke koordinátorovi), ale také možnost setkávat se s dalšími dobrovolníky na společných akcích apod.

Největší soubor pozitiv, která dobrovolníkům práce přináší, se však bezprostředně týká **doučování, jeho výsledků i interakce s dětmi**. Pro dobrovolníky je velkou odměnou zlepšení dětí, pocit smysluplnosti jejich práce výrazně posiluje vědomí, že dítě pochopilo vysvětlovanou látku, které na počátku nerozumělo, což se pak může projevit i lepší známkou, kterou se dítě dobrovolníkovi pochlubí. Zdrojem radosti je pro dobrovolníky také **budování vzájemného vztahu s dítětem**, které pak samo projevuje radost, když dobrovolníka vidí, těší se na doučování a projevují o ně zájem (což je

patrné především u skupinového doučování, pokud všechny děti chodí na skupinu a nechce se jim po jejím skončení domů). Dobrovolníci jako pozitivum hodnotí bezprostřednost dětí a legraci, kterou na doučování někdy zažívají, což přispívá k příjemné a uvolněné atmosféře.

Pro některé je pak pozitivem také to, že si mohou v praxi vyzkoušet roli učitele/učitelky, která často dominovala v dětských snech a představách o budoucím uplatnění, i přes to, že si v realitě vybrali jinou profesní oblast.

5.3. Negativa, aneb s čím se dobrovolníci potýkají a co by se s tím dalo dělat

Negativa, která si dobrovolníci v souvislosti s programem více či méně často uvědomují, pokrývají škálu oblastí od individuálních pocitů a limitů možností dobrovolníka, až po systémové aspekty programu či školství obecně.

V osobní rovině se někdy projevuje **časová zátěž** programu pro dobrovolníka, ne vždy se mu doučování zcela hodí a při kumulaci jiných povinností (u studentů především důležitých zkoušek ve škole, ale také další události osobního života, zaměstnání, stěhování apod.) bývá dobrovolnictví první věcí, která jde stranou.

Jako negativum jsou uváděny zkušenosti dobrovolníků se špatnou, až **xenofobní reakcí okolí** ve vztahu k cílové skupině programu. Tato skutečnost stojí v protipólu s kladným hodnocením dobrovolnictví jako takového, které bývá oceňováno podstatně lépe, než když dobrovolníci specifikují, s jakou cílovou skupinou pracují. Snaha zaměřit se také na změnu přístupu veřejnosti k problematice sociálního vyloučení je tedy legitimním dlouhodobým cílem programu doučování a měla by být soustavně rozvíjena.

Doučování může být spojeno s bezprostřední únavou po dvouhodinovém zápřahu u dítěte nebo u celé skupiny. Bezprostřední únava je však spíše individuální reakcí a není vnímána jako faktor, který by pozici dobrovolníka v programu nějakým způsobem destabilizoval. Závažnějším je však bezesporu **syndrom vyhoření**, o kterém někteří z diskutujících hovořili, částečně z vlastní zkušenosti, částečně z příkladů jiných kolegů. Především u dobrovolníků, kterým se v rodinách nenaplní jejich prvotní představy o úspěšnosti práce a brzkých viditelných výsledcích v prospívání dítěte a nastolení dobré spolupráce s rodinou, nastupuje často velká deziluze směřující až k vyhoření.

Pomoci předcházet těmto situacím by podle dobrovolníků měla lepší a důkladnější příprava zájemců na to, do čeho jdou a s čím se mohou v rámci programu v rodinách setkat, která by pomohla zájemcům stanovit si realističtější cíle a očekávání. Některým z diskutujících pomáhá ve chvílích, kdy přestávají vidět ve své práci smysl, supervize. Nemá-li dobrovolník k dispozici supervizi a především u těch, kteří doposud neměli možnost blíže se seznámit s možnostmi supervize a dalšího sdílení zkušeností, je negativně vnímaná **absence školení a supervize**, která byla dobrovolníkům na začátku slibována, ovšem která se na některých pobočkách nerealizuje nebo se realizuje z jejich pohledu v nedostatečné míře. Zde je nutné zdůraznit odlišné praxe jednotlivých poboček a také různorodost potřeb místních dobrovolníků, neboť zkušenost z různých poboček napovídá, že ne vždy se supervize ukázala jako podnětná a pokud s ní dobrovolníci nebyli spokojeni, nahradili ji jinou platformou, která jejich

individuální potřeby v programu naplňuje lépe (např. pracovní skupiny fungující na principu intervize, které vede koordinátor, a kde je možné pracovat se stálou skupinou lidí). Důležitějším aspektem, než samotná supervize, je tak existence nějakého typu systematictější a pravidelné práce s dobrovolníky, neboť pokud se toto dobrovolníkům nedostává a využívají pouze individuální konzultace konkrétních potřeb ve vztahu k vyučovanému dítěti, ztrácejí potřebnou oporu a může narůstat jejich nejistota při práci.

Specifickým problémem může být časová vytíženost koordinátora, což se objevuje v jedné ze sledovaných lokalit. Při velkém počtu dětí a dobrovolníků koordinátor nezvládne věnovat dostatek času všem dobrovolníkům, kteří by konzultaci s ním uvítali. Je-li to navíc podpořeno geografickou vzdáleností, dobrovolník v řadě rozhodnutí postrádá oporu koordinátora.

Někteří z dobrovolníků mají **negativní zkušenosti s učiteli** doučovaných dětí, pokud tito nejeví zájem o doučování a nejsou příliš ochotní spolupracovat. Negativně to vnímají především ve chvíli, kdy by s učitelem potřebovali konzultovat věcné zaměření doučování. Objevují se zkušenosti, kdy elektronická forma komunikace mezi dobrovolníkem a učitelem nefunguje, dobrovolník-student přitom nemá reálně jinou možnost, jak se s učitelem zkontaktovat, neboť v době, kdy je učitel ve škole, mají dobrovolníci sami vyučování, a v podvečerních hodinách již učitelé na základních školách nejsou.

Také v tomto bodě se zkušenosti odvíjejí od nastavení spolupráce se školou na konkrétní pobočce, míry zainteresovanosti základních škol i konkrétních učitelů. Tam, kde je nastavena dobrá spolupráce, jsou naopak se spoluprací učitelů dobrovolníci spokojeni, využívají možností emailové komunikace i osobních setkání. Kontakt s učiteli je primárně úkolem koordinátora programu a vzhledem k omezením, které dobrovolníci v této oblasti mají (např. již zmíněné časové možnosti, pozice dobrovolníka v programu, kterou někteří pedagogové nemusejí vnímat jako partnera pro spolupráci), nicméně z úst dobrovolníků zaznívá, že komunikace učitele přímo s člověkem, který dítě doučuje, má pro práci s dítětem smysl a velký přínos, především je-li častá a pravidelná.

Mezi negativum bylo opakovaně řazeno také **jednání s rodiči doučovaných dětí**. Dobrovolníci byli obecně spíše skeptičtí k možnostem pedagogizovat rodinné prostředí dítěte. Přesto, že zaznívaly také pozitivní příklady, kdy se dobrovolníkovi podařilo zapojit rodiče do výuky a do plnění úkolů, byly v diskusi formulovány dva základní **limity rodičů**, které naplňování tohoto cíle programu do značné míry brání.

Prvním z nich jsou **nízké kompetence rodičů**, se kterými se dobrovolníci v rodinách často setkávají. Sami rodiče, kteří mají pouze základní vzdělání nebo absolvovali zvláštní školu, nejsou často schopni učit se s dítětem látku již z prvního stupně. U pologramotných rodičů bývá dítě z prvního stupně vzdělanější než rodič, čehož může využít v jednání s rodičem (citován byl případ, kdy rodič není schopen ověřit, zda má dítě ze školy úkol nebo ne, neboť dítě s ním může ohledně školních věcí zcela manipulovat). Druhým jsou objektivní limity, díky kterým se **nedaří vytvořit klid na doučování**, především v rodinách, kde jsou další malé děti, o které se rodič v průběhu doučování stará.

Výsledkem kombinace obou faktorů pak může být to, že místo zapojení rodiče do doučování dítěte jsou dobrovolníci rádi, že rodič u doučování přítomen není, neboť dítě není rozptylováno a především v malých bytech je tak na doučování větší klid. Rodič tedy často přehodí zodpovědnost na dobrovolníka, pro řadu rodičů je to navíc pohodlnější, především když se starají o další děti. Špatná

spolupráce s rodiči je deklarována také u skupinového doučování, neboť dobrovolník nemá mnoho šancí se s rodiči potkat a snažit se je zapojit.

Dobrovolníci také reflektují vážnou spolupráci rodičů se školou. Rodiče totiž do školy velmi neradi chodí, neboť je to vždy spojeno s nějakým problémem, který nejsou schopni řešit, případně se za něj i stydí. V otázce pedagogizace rodinného prostředí se tedy dobrovolníci shodují na tom, že ne vždy se daří iniciovat zájem rodiny a ponechat na nich zodpovědnost za domácí přípravu dítěte, především u rodičů s minimálními kompetencemi.

V protipólu k zájmu a radosti dětí z doučování, který se objevuje v pozitivě práce, dobrovolníky naopak demotivuje **nezájem dětí**, který se v důsledku projevuje až vyhýbáním se doučování, nedocházením. K podpoře motivace dětí se osvědčuje především příprava zajímavého programu, který dítě bude alespoň v některých částech bavit. **Princip školy hrou** se ukazuje jako nezbytná součást a je nutné v tomto invenci dobrovolníků podporovat.

K udržení zájmu dětí je však podle zkušeností dobrovolníků důležitá také **pravidelnost** doučování a práce na vybudování vzájemného **vztahu**. Děti pak oceňují, že se jim někdo věnuje, že tam je někdo kvůli nim a pro ně připravil nějaký program, vymyslel náplň. Na zvýšení zájmu dítěte o doučování tedy může mít podíl také tato zkušenost, kterou řada dětí z domova nemá.

5.4. Porovnání skupinového a individuálního doučování

Z osobní zkušenosti **preferují** dobrovolníci **jednoznačně individuální doučování**, které jim umožňuje individuální přístup k dítěti, ale také kontakt s rodiči. Dobrovolníci hovoří o tom, že se jim při individuálním doučování lépe daří udržet pozornost dítěte a kladněji hodnotí i výslednou spolupráci s rodiči, která se v některých případech daří naplňovat podle představ a cílů programu.

Hlavním **pozitivem skupinového doučování** je prvek soutěživosti, který na některé děti dobře funguje, a socializační faktor učící dítě fungovat v kolektivu. Projevuje se to také ve vysoké účasti dětí, které se na sebe v rámci kolektivu těší. Kladem je také to, že při nedostatku dobrovolníků je doučování umožněno více dětem, což je v každém případě lepší situace, než aby se dítěti nevěnoval vůbec nikdo.

Zmiňovanými **negativy** je nemožnost zcela individuálního přístupu k dítěti a obtížné udržení klidu a soustředění při doučování. Obtíže jsou spatřovány také v tom, že ne vždy se podaří vytvořit homogenní skupinu dětí z hlediska doučovaného předmětu a věku, tedy náročnosti látky. Pokud jsou ve skupině děti z celého prvního stupně, případně děti, které jsou slabé v různých předmětech, vylučuje to do značné míry společnou práci a dobrovolníci tak dávají individuální úkoly jednotlivým dětem, které postupně obchází. Vhodné je to tedy podle nich především pro děti, které dokáží alespoň částečně pracovat samostatně.

5.5. Učební pomůcky, materiály

Dobrovolníci jsou spokojeni s materiály, které jsou jim pro doučování k dispozici. Materiály bývají k dispozici na pobočce nebo volně dostupné na internetu. Často používají také pracovní sešity a materiály, které jim doporučí škola. Dobrým příkladem byla pobočka, která intenzivně spolupracuje se školou, na pobočce jsou tak k dispozici všechny učebnice a pracovní listy ze školy, což se výborně osvědčuje nejen pro přípravu dobrovolníka, ale také při realizaci skupinového doučování na pobočce, kdy dobrovolník může pružně reagovat na aktuální potřebu dětí tím, že má všechny jejich učební materiály ihned po ruce.

Dostupnost materiálů je podle názoru dobrovolníků dobrá, jsou jim podstatnou oporou především na začátku jejich práce. Spolu s tím, jak dobrovolníci získávají zkušenosti, začínají vytvářet i vlastní materiály nebo pomůcky pro výuku.

Dobrovolníci také vyjadřují zkušenost, že postupem času se může dostavit spíše rezignace na nějakou představu o náplni doučování a jeho podrobnou přípravu, neboť v rodině je často potřeba improvizovat, když zjistí, že místo připravené látky je nutné „hasit“ jiný problém, jiný předmět. Hlavní problém, který se v důsledku projevuje ve všech předmětech, je malá slovní zásoba dětí. Řada procvičování a pomůcek se tak při doučování orientuje právě na tuto oblast.

5.6. V čem spatřují dobrovolníci úspěchy své práce

Pokud mají dobrovolníci zhodnotit, v čem spatřují úspěchy své práce, uvádějí tři základní okruhy, ze kterých získávají určitou zpětnou vazbu o efektu jejich doučování:

- 1) Udržení nebo zlepšení prospěchu, vč. krátkodobého zlepšení. Krátkodobý efekt je patrný často v lepší známce z učiva, které s dítětem na doučování procvičovali, často na základě jeho předešlého neúspěchu - špatné známky právě z dané látky.
- 2) Zlepšení chování a aktivity dítěte ve škole, které jde často ruku v ruce s posílením sebevědomí dítěte.
- 3) Pozitivní zpětná vazba od učitelů, kteří reflektují, že se u dítěte něco mění ve vztahu ke škole (aktivita, znalost, porozumění látce, připravenost atp.).

Ve spojitosti s možnostmi zlepšení prospěchu dětí vyvstalo v diskusi také téma **délky trvání programu doučování**, která se více méně kryje s průběhem školního roku. Negativně byla hodnocena zkušenost z jedné z poboček, kde se dobrovolník setkal s tím, že měl program končit v květnu, přičemž dobrovolník vnímal jeho potřebnost až do konce školního roku, neboť v červnu se často rozhoduje o známkách a uzavírá se klasifikace dětí.

Dobrovolníci také pozorují velký regres dětí po dobu prázdnin. Ač jsou rodiče vedeni k opakování látky s dítětem i v průběhu prázdnin, reálně toto neprobíhá, a proto někde uvažují i o tom, zavést nějaké doučování také o prázdninách.

5.7. Fluktuace dobrovolníků

Důležitou součástí programu je dostatečný počet dobrovolníků, jejich spolehlivost a dlouhodobější participace na činnostech společnosti Člověk v tísni, o. p. s., neboť fluktuace dobrovolníků může přinést problémy koordinátorům se zajištěním kontinuity výuky v jednotlivých rodinách, ale také například přerušeni spolupráce s rodinou, pokud jí nevyhovuje střídání dobrovolníků.

Dobrovolníci, kteří se zúčastnili diskusní skupiny, již měli alespoň roční zkušenost s tímto programem a navíc je nutné zařadit je k velmi motivovaným spolupracovníkům, neboť často neváhali na diskusní skupinu přijet i ze vzdálenějších měst. V souladu s tím tedy sami hovořili o plánu dlouhodobější participace v tomto projektu, u studentů je často délka spolupráce spojována minimálně s dobou, kdy budou studovat.

Ze zkušenosti uvádějí, že pokud se člověk rozhodne dále nespolupracovat na doučování, bývá to především na počátku v prvních měsících, kdy mu nevyhovuje program jako takový a nenaplnují se jeho prvotní představy, nebo pak v situaci výraznějších životních změn, u studentů primárně při dokončení studia. Dlouhodobí dobrovolníci častěji odcházejí z důvodu nedostatku času nebo nových osobních závazků, nikoli proto, že by jim nevyhovoval program jako takový.

V debatě také vyplynuly návrhy na to, že by bylo vhodné **dobrovolníky více svázat s organizací Člověk v tísni** a zainteresovat je tak do dlouhodobé a kontinuální práce, ve které je možné pokračovat například i při změně školy v jiném městě a na jiné pobočce. Měla by tedy být iniciována a podporována jejich vzájemná setkávání, vyšší participace na supervizích či jiných pracovních i mimopracovních setkáních.

Jak bylo uvedeno mezi hlavními motivy a pozitivy práce, dobrovolníci se hlásí do programu mimo jiné kvůli dobrému jménu společnosti Člověk v tísni, o. p. s. V debatě však zaznívala stížnost, že **činnost dobrovolníků je málo symbolicky oceněna** ze strany Člověka v tísni. Především aktivní a angažovaní dlouhodobí dobrovolníci postrádají vyšší zájem o svojí práci a byli by rádi, pokud by pro ně společnost občas něco udělala nebo uspořádala a symbolicky tak podpořila jejich práci například benefitem v podobě možnosti účasti na akcích pořádaných společností Člověk v tísni.

V praktické rovině jejich spolupráce se školami na doučování například postrádají drobnost, jakou je průkazka dobrovolníka, neboť před učiteli se nemají čím prokázat (nemohou s sebou všude nosit certifikát). Poukazují tímto mimo jiné na to, že společnost Člověk v tísni má v České republice velkou prestiž, oni však při své práci z této prestiže nemohou čerpat.

6. Program Podpora vzdělávání z pohledu rodin

6.1. Informace o rodině

Dotazované rodiny mají v průměru 4,1 dětí (celkem 37 dětí, z toho 18 dívek a 19 chlapců, přičemž největší počet dětí v rámci jedné rodiny bylo 8 dětí a nejmenší počet dětí v rámci jedné rodiny byly dvě děti. Věk dětí se pohybuje v průměru 9,6 let, přičemž nejmladšímu dítěti je 1,5 roku a nejstaršímu 21 let). Celkem bylo dotazováno 9 rodin v 9 lokalitách, resp. pobočkách společnosti Člověk v tísni, o. p. s., z nichž bylo 7 rodin romských a 2 rodiny neromské. V drtivé většině případů byl rozhovor uskutečněn s matkou, příp. doučovaným dítětem či dětmi, v jednom případě byla rozhovoru přítomna babička dětí (matce byly děti odebrány a otec zemřel) a v jednom případě byl rozhovoru přítomen otčím doučovaných dětí.

Děti školou povinné

Z celkového počtu 37 dětí do školy dochází 26 dětí (tj. 70 %), z toho 13 dívek a 13 chlapců. Zbýlých 8 dětí (22 %) je v předškolním věku a 3 děti základní školu již vychodily (8 %), přičemž výuční list (resp. dva) získal jeden absolvent (pomocný kuchař a kuchař-číšník). Jeden z absolventů základní školy je v současnosti v nápravném výchovném středisku za záškoláctví, kde dostal možnost dodělat si výuční list, ovšem porušil podmínky, takže zůstane bez vyučení. Jedna dívka nastoupila na střední školu, kterou ale v důsledku drogové závislosti, do které spadla v posledním ročníku, nedodělala. Z výpovědí respondentů vyplývá, že všechny děti ze zkoumaného souboru, které jsou ve věku povinné školní docházky, do školy chodí.

Nejčastěji děti navštěvují základní školu „běžnou“ v lokalitě svého bydliště (92 %). 2 děti (8 %) ze vzorku navštěvují ZŠ praktickou, 3 děti (12,5 %) docházejí do speciální třídy v rámci „běžné“ základní školy a 1 žák je vyučen truhlářem a v současné době pokračuje v 1. ročníku podnikatelské nástavby. Stupeň vzdělání, resp. ročník vždy neodpovídá věku dítěte. Některé děti, zejm. na druhém stupni, ročník opakují, takže jejich věk je vyšší než věk jejich spolužáků (jde o celkem 3 případy, tj. 11,5 %). Některé děti naopak do 1. třídy nastoupily o rok později (2 děti, tj. 8 %). Většinou sourozenci chodí na stejnou základní školu „běžnou“. Chodí-li sourozenci na různé základní školy, je nejčastějším důvodem a) konflikt mezi třídní paní učitelkou a dítětem i matkou, v jehož důsledku rodiče přearadí dítě na jinou školu, b) změna bydliště, c) sourozenec chodí na základní školu praktickou. V jednom případě je důvodem plná kapacita základní školy, kterou navštěvují starší sourozenci.

Doučování

Z 26 školou povinných dětí má v současné chvíli doučování 19 dětí (73 %), z toho 9 dívek a 10 chlapců. Tři děti doučování měly v minulosti a zbylé 4 děti doučování neabsolvovaly a neabsolvuji. Průměrná doba doučování je 17 měsíců, přičemž nejkratší uvedená doba, po kterou trvá doučování, jsou 3 měsíce a nejdelší doba 5 let. V několika případech se doučování děje již od 1. třídy a v jednom

případě již od předškolního věku v rámci předškolního klubu organizace Člověk v tísni, o. p. s. Tři z 19 doučovaných dětí navštěvují skupinové doučování.

V pěti rodinách (tj. 55,5 %) se o doučování dozvěděli prostřednictvím pracovníků organizace Člověk v tísni, o. p. s., s nimiž rodiny už spolupracovaly (sociální pracovníce, koordinátor, předškolní kluby, doučování v minulosti). V jednom případě na službu doučování rodinu odkázala ředitelka základní školy, kterou děti navštěvují. V jednom případě se o službě doučování rodina dozvěděla od pracovníce FOD a jednou od pracovníce OSPOD. Jedné rodině doučování doporučila advokátka, která vstoupila do hry díky tomu, že matce hrozilo odebrání dětí.

Fluktuace dobrovolníků

V 6 případech z 9 do rodiny (66,6 %) chodí stále stejný dobrovolník (a)nebo koordinátor, kteří dítě doučují. Ve dvou rodinách došlo k výměně dobrovolníka, v jednom případě jednou, ve druhém případě dvakrát. V jedné rodině jsou dvě děti doučovány v rámci školy, kterou navštěvují. Pouze jeden z nich je však doučován také dobrovolníkem organizace Člověk v tísni, o. p. s. Jedná se o skupinové doučování (češtiny a matematiky) vedené paní učitelkou v intervalech přibližně jednou za týden.

6.2. Spokojenost s doučováním a jeho průběh – individuální doučování

Všichni dotázaní respondenti jsou s doučováním velmi spokojeni a deklarují, že dětem doučování pomohlo a dělají pokroky.

Četnost a délka doučovací lekce, doučované předměty

Ve všech případech dobrovolník či koordinátor chodí dítě doučovat jednou týdně. Doučování trvá přibližně dvě hodiny. V jedné rodině doučování nejdříve probíhalo dvakrát týdně a nyní je zaveden jednotýdenní interval doučování. Četnost doučování je většinou respondentů hodnocena jako dostatečná. V jednom případě by respondentce nevadilo, kdyby dobrovolník chodil častěji (dvakrát týdně).

Nejčastěji jsou děti doučovány v matematice a češtině. V některých případech přibývá ještě angličtina a přírodověda. Některé respondentky uvádějí, že děti jsou doučovány ze všech předmětů (ve dvou případech), ale většinou je doučování zaměřené na matematiku a češtinu s tím, že dobrovolník dítěti pomáhá i s úkoly z jiných předmětů, je-li to potřeba (zmíněny byly např. prvouka a Člověk a jeho svět). Pouze jedna respondentka odpověděla, že dítěti není pomáháno s jinými než doučovými předměty.

Vztahy s dobrovolníkem, kvalita (pozitiva, negativa)

Všechny dotázané rodiny uvedly, že s dobrovolníkem vycházejí dobře. V komunikaci s dobrovolníkem respondenti neuvádějí žádné problémy, často zmiňují, že jsou na dobrovolníka zvyklí. Nejčastějšími tématy hovoru jsou děti, zejm. studium, příp. co děti dělají, co plánují na prázdniny apod.

Na otázku, zda to dobrovolník s dítětem umí, se respondenti vyjádřili kladně ve všech případech. Respondenti často zmiňovali, že doučování dítěti ve škole pomáhá. Kladně také hodnotili vstřícný přístup dobrovolníka, jeho ochotu udělat si čas a schopnost dobrovolníka látku vysvětlit tak, aby ji doučované dítě pochopilo. Mezi další přívlastky, které na konto dobrovolníka respondenti zmiňovali, patří slova „perfektní“, „sympatický(á)“, „milý(á)“, „komunikativní“, „rovný(á)“ atd. Respondenti taktéž oceňují, že dobrovolníci „nechodí kolem horké kaše“, „dá se s nima normálně mluvit“, „člověk ví, na čem je“ atd.

Průběh doučování

Doučování jsou většinou přítomné matky dětí, buď přímo v místnosti, kde doučování probíhá, nebo prostě v jiné místnosti. Ani v jednom z případů se neukázalo, že by byl dobrovolník s dítětem zcela sám, vyjma případů, kdy s dítětem odejde studovat někam jinam. Jedna respondentka zmínila, že když je hezky, jdou se učit třeba na lavičku, jinde zase dobrovolník bere dítě do knihovny. Doučování většinou probíhá tak, že děti mají připravené úkoly, které spolu s dobrovolníkem vypracovávají. V jednom případě mají děti připravené i žákovské knížky, aby dobrovolník mohl zkontrolovat prospěch. „Podle toho ví, co hoří“, uvedla jedna respondentka. Doučování se nejčastěji týká matematiky a češtiny, ale právě podle známek se dobrovolník někdy zaměří na oblast, která je aktuálně nejproblémovější. V jedné domácnosti se při doučování vypíná televize, aby se dítě mohlo dobře soustředit. Zatímco u některých respondentek byl markantní poměrně velký a detailní přehled o tom, co se v rámci doučování děje, je z jiných výpovědí patrné, že matky tomu příliš nevěnují pozornost. Takové odpovědi spíše převažovaly.

Zrušení doučování

Nejčastějším důvodem pro rušení doučování je nemoc dítěte nebo matčino zařizování (vč. návštěvy lékaře). Respondenti se, jak tvrdí, omlouvají dopředu a doučování buď pokračuje následující týden, nebo se s dobrovolníkem domluví na náhradním termínu, zejména pokud je něco akutní. Někdy se dítě může přijít doučovat na pobočku. V jedné rodině ještě ke zrušení doučování ze strany rodiny nedošlo nikdy. Nutno však podotknout, že doučování zde probíhá od ledna 2012. Dvě respondentky uvedly, že doučování ruší tak dvakrát do měsíce. Doučování je však rušeno i ze strany studujících dobrovolníků, a to nejčastěji z důvodu zkoušek v rámci vlastního studia.

Odpovědi dětí týkající se doučování

Kromě jednoho doučovaného dítěte, všechny ostatní dotázané děti (celkem 6) doučování baví. Dítě, které doučování nebaví, jako důvod uvedlo „pořád to počítání“. Naopak, některé děti dokonce uvedly, že je na doučování baví „všechno“, doučované předměty jako jsou matematika a čeština nevyjímaje. Některé děti si oblíbily hry, které s nimi dobrovolníci hrají, jedno dítě dokonce zmínilo tělocvik.

Většina dotázaných dětí uvedla, že se na dobrovolníka vždy těší. V případě, že do rodiny chodí dva dobrovolníci, je jeden z nich vždy oblíbenější. Na otázku, na co se nejvíce těší, děti většinou neuměly

odpovědět. Jedno dítě však uvedlo, že se nejvíce těší na doučované předměty – matematiku a češtinu. Děti však vždy neměly motivaci týkající se studia, jedno dítě např. uvedlo, že se na dobrovolníka vždy těší z toho důvodu, že poté může jít na počítač.

Dětem se nejvíce líbí především zájem dobrovolníka o jejich osobu. Dobrovolníci projevují zájem i o to, co dítě dělalo, co by chtělo dělat, až bude velké atd. Dále oceňují, že jim dobrovolník pomáhá vypracovat domácí úkoly a řekne jim, co a jak mají dělat. V jednom případě se dítě vyjádřilo, že dobrovolníci nerozumí - nerozumí tomu, co říká. Dobrovolníky nejčastěji charakterizovaly slovem „hodný(á)“.

6.3. Spokojenost s doučováním a jeho průběh – skupinové doučování

Se skupinovým doučováním měly zkušenost jen dvě respondentky, celkem 4 děti. I zde vyjádřily spokojenost. Jedna respondentka uvedla, že její děti se naučí víc (než v individuálním doučování – pozn. autora). Namísto druhé respondentky odpověděl její syn, že je to „bomba“ a respondentka dodala, že „doučovatel umí učivo vysvětlit líp než ve škole“. Její syn látku z matematiky ve škole nepochopil týden a „doučovatelce stačily dvě hodinky“ a syn učivo pochopil.

Četnost a délka doučování, doučované předměty

Děti se doučují jednou týdně v rozmezí dvou hodin. Obě respondentky však uvedly, že by chtěly, aby doučování probíhalo častěji. Jedna respondentka byla s tímto požadavkem ze strany koordinátorky odmítnuta s tím, že by to bylo pro děti příliš unavující.

I na skupinovém doučování jsou děti nejčastěji doučovány v matematice a češtině. Jedna respondentka uvedla, že její děti jsou doučovány i z cizích jazyků (angličtina, němčina) a ze zeměpisu, protože tam děti propadaly a „zvedly to díky doučování nahoru“. Na skupinovém doučování, na rozdíl od výpovědí v rámci individuálního doučování, se dobrovolník soustředí jen na doučované předměty.

Vztahy s dobrovolníkem, kvalita (pozitiva, negativa)

Respondentky si dobrovolníka nemohou vynachválit. Jedna matka uvedla, že poté, co její děti chodí na skupinové doučování, zlepšily se v matematice a ve čtení a paní učitelka je nyní chválí. Děti druhé respondentky přichází z doučování dokonce nadšené.

Odpovědi dětí týkající se doučování

Děti jsou většinou spokojeny, na doučování se těší a líbí se jim, že doučování není ve škole, ale že mohou přijít na pobočku. Negativa ani zde nebyla zmiňována. Jeden chlapec, který byl rozhovoru s matkou účasten, uvedl, že paní „doučovatelka je hodná“, je to „bomba“ a baví ho, že je tam „sranda“ a zeměpis. Na dotaz, co děti na doučování baví, se i zde, stejně jako v individuálním doučování, objevily odpovědi typu „všechno“. Nutno však podotknout, že rozhovor byl zrealizován pouze se 3 dětmi.

Kontakt mezi dobrovolníkem a dítětem se týká povětšinou školy, ale někdy dobrovolník, stejně jako v individuálním doučování, projeví zájem o to, co děti dělaly, jak se mají a někdy si dokonce vypráví vtipy.

Děti mají na skupinovém doučování spoustu kamarádů, v jednom případě dokonce ze stejné třídy, ve druhém případě ze stejné školy.

Zrušení doučování

Jedna respondentka uvedla, že se to zatím nikdy nestalo. Druhá respondentka uvedla, že pouze v případě, že je dítě nemocné anebo se omluví sám dobrovolník z důvodu zátěže v rámci svého vlastního studia. Omluva probíhá vždy dopředu a v případě potřeby je domlouván náhradní termín. Respondentka kvituje ochotu dobrovolníků a dodává, že jsou podle ní „bomba lidí“.

6.4. Domácí příprava

Na otázku, zda dítěti někdo pomáhá se školní přípravou mimo doučování, se v některých případech objevovaly protichůdné odpovědi, zejm. bylo-li možné odpověď rodiče, resp. matky konfrontovat s odpovědí samotného dítěte. Matka někdy uvedla „ano“, zatímco dítě řeklo „ne“. Ve dvou případech matky otevřeně přiznaly, že dítěti nepomáhají, protože to neumí a tak si dítě nechává své úkoly na doučování. Ve většině případů respondentky udávaly, že se děti doma učí a jsou to zejména ony, kdo dětem pomáhá s domácími úkoly. Ve dvou případech se na školní přípravě podílí i manželé. V některých domácnostech za rodiči děti samy chodí s žádostí o pomoc. Největší nesnáze rodiče uvádějí u angličtiny, do které se většina z nich ani nepouští. V jednom případě však matka své děti dokonce zkouší z anglických slovíček a učí se se všemi svými dětmi všechny předměty. V této domácnosti je zřetelný poměrně propracovaný systém domácího studia. Televize je vypnuta, všechny děti se posadí do obývacího (spojeného s kuchyní) k matce a ta s každým z nich dělá úkoly a pak jim je kontroluje. Když dítě odejde vypracovat úkol do svého pokoje, matka ví, že úkol zvládne. Pokud ne, zůstane dítě u matky a ona mu s ním pak pomáhá. V případě, že matka nemůže být přítomna, učí se s dětmi jejich starší devatenáctiletý bratr. Před písemkou je matka zkouší z požadované látky a procvičuje s nimi čtení a básničky. Děti se do školy připravují každý den přibližně hodinu až dvě. Má-li dítě dětský pokoj, učí se v dětském pokoji. Většina rodin má ale malý byt, takže se děti připravují v kuchyni či v obývacího (spojeném s kuchyní). V jednom případě se sourozenci střídají u jednoho stolu. Některé rodiče dokonce denně kontrolují žákovskou knížku kvůli poznámkám a známám. Když dítě přinese pětku, musí si znova doma vypracovat úkol, ze kterého ve škole dostalo pětku. Příprava je ukončena tím, že má dítě připravenou školní tašku na druhý den. Nutno však podotknout, že takovou důslednost a systémovost zaznamenáváme pouze v jedné zkoumané domácnosti. Někteří rodiče naopak nejsou důslední, a když chce jít dítě ven, jde ven.

Odpovědi dětí týkající se domácí přípravy

I zde se objevují protichůdné odpovědi. Jedna ze sester tvrdí, že se doma učí, druhá říká, že ne. Obě se však shodují na tom, že když chtějí jít ven, matka jim to povolí. Ve druhém případě dítě uvádí, že se doma učí každý den, při otázce, zda se připravuje do školy, však tvrdí, že ne. Neučí se ani na písemku a často také zapomene na domácí úkol. Pouze v jednom případě zaznělo přesvědčivé „ano“. Pokud se dítě doma připravuje, pak většinou s matkou. V některých případech ji zastoupí starší sourozenci.

6.5. Dítě a škola

Co dítě ve škole baví, nebaví, co mu jde, nejde, známky

Děti podle výpovědí respondentů ve škole nejvíce baví tělocvik, plavání a angličtina. U některých dětí respondentky zmiňují i doučované předměty jako je matematika a čeština, ačkoliv tyto jsou u jiných mezi předměty, které děti nebaví nebo jim nejdou, což je čtenější případ. Jedno dítě baví Člověk a jeho svět a informatika a jiné výtvarná výchova. Zpravidla dětem jde lépe čtení než psaní. S přírodovědou a vlastivědou má problémy jedna dívka a s prvoukou jeden chlapec. V několika případech však respondentky nebyly schopné říct, co dítě ve škole baví nebo naopak. Co se týká známek, byly ve výpovědích respondentek zastoupeny všechny stupně – od jedniček až po pětky. Na základě výpovědí však není možné známky zařadit ke konkrétním předmětům, vyjma jednoho případu, kdy respondentka uvedla, že dcera měla z matematiky na vysvědčení čtyřku. Dle výpovědí respondentek se zdá být školní prospěch doučovaných dětí velmi kolísavý – jeden týden mohou přinést jedničku a druhý týden pětku.

Zhoršení, zlepšení prospěchu

Nejpalčivějším předmětem je pravděpodobně matematika. Zhoršení v tomto předmětu uvedly tři respondentky. Dále pak čeština a v jednom případě uvedla respondentka zhoršení dítěte v angličtině. Jak již bylo řečeno výše, školní prospěch dětí je velmi kolísavý, takže zatímco se dítě zlepší v jednom předmětu, v jiném se zase pohorší. V jednom případě uvedla respondentka, že její dcery měly vždy jen jedničky a dvojky, po dlouhé nemoci se však starší dcera zhoršila na trojky. V jednom případě zazněla odpověď, že u jedné ze svých dcer matka v tuto chvíli nesleduje její prospěch. Jedna respondentka uvedla, že „před doučováním děti propadaly“ a díky doučování si zlepšily zeměpis a matematiku. U některých dětí se prospěch příliš nemění, tři respondentky uvedly, že děti jsou na tom pořád stejně.

Odpovědi dětí týkající se toho, co je ve škole nejvíce baví či nebaví

Zatímco jedno dítě nejvíce ve škole baví čeština, příp. čtení a matematika, zmiňuje jiné dítě češtinu jako nejhůřší. Některé dítě dokonce baví všechny předměty, ale vzápětí doplní, že ho nejvíce nebaví čeština, regionálky a cizí jazyky. Jinému dítěti zase nejde přírodověda, ze které je doučováno. Jedno dítě nejvíce baví, když jde se školou do kina nebo do ZOO. Ze záznamových kart týkajících se podmínek rozhovoru však vyplývá, že děti se povětšinou styděly a měly problém odpovídat na kladené otázky, zejm. ty do věku 10 let.

Čtyři dotázané děti odpověděly, že do školy chodí rády. Jedno dítě odpovědělo, že někdy ano a někdy ne. Jedna z dívek dokonce nechtěla zůstat doma, ani když byla nemocná, za což byla pochválena od paní učitelky. Děti obvykle zmiňovaly, že paní učitelku mají rády, některé však dodaly, že ne každou a v jednom případě s paní učitelkou dokonce „bojují“. Syn nosí domu denně poznámky za vyrušování při hodině, nevhodné chování či pokřikování. Respondentka chování svého syna okomentovala slovy, že „se synem tříská puberta“.

Mimoškolní aktivity, zájmy dětí

Děti rády tráví svůj volný čas venku se svými kamarády. Věnují se nejčastěji hrám a sportovním aktivitám – fotbal, jízda na kole, plavání, házená, v jednom případě dokonce jízda na kolečkových bruslích a karate. Některé děti využívají volnočasových aktivit organizovaných společnostmi Člověk v tísni, o. p. s. Dvě respondentky zmínily, že jejich děti chodí do zájmových kroužků na keramiku, informatiku a do policejního kroužku. Většina dětí však institucionalizované zájmové kroužky nenavštěvuje. Jedno z dětí je dokonce „vášnivým čtenářem“ a dvě děti se věnují procházkám se svým novým psem. Jedno dítě rádo zpívá a dvě uvedly, že je baví dívat se na televizi. Jedna dívka uvedla, že se ráda učí a poté pomáhá matce s úklidem.

Školní pomůcky

Pro většinu dotázaných rodin je vybavení dětí do školy náročnou finanční záležitostí. Dítěti často nemohou koupit všechny pomůcky anebo si na ně musí půjčit buď v kruhu své sociální sítě, nebo od školy, která zřídila fond pro tyto účely. Rodiče pak půjčenou částku splácí v několika splátkách. Škola taktéž zřídila tzv. třídní fond, do něhož však přispívá pouze jeden dotázaný rodič. Z tohoto finančního zdroje jsou pak hrazeny výlety, návštěvy kina, hromadné focení apod. Pouze jedna rodina zmínila, že školní pomůcky mohou dětem bez problémů koupit.

Absence – zameškané, neomluvené hodiny

Zatímco některé děti marodí dvakrát až třikrát do měsíce, marodí jiné děti dvakrát za rok. Z nemocí obvykle zmiňují chřipku a občasnou nevolnost. Jedno z dětí trpí únavovým syndromem, takže tráví hodně času po doktorech a někdy ve škole usíná. Únava, zameškání výuky a neschopnost soustředit se se pak projevují na celkovém prospěchu dítěte. Jedna dívka je náchylná na angíny, čímž se počet zameškaných hodin vyšplhal na 200. Ani jedna z respondentek neuvědomila, že by dítě mělo nějakou neomluvenou hodinu. Děti zpravidla omlouvá matka – některé píší omluvenky a některé chodí dítě do školy omlouvat osobně.

Kontakt se školou, míra spokojenosti

Všechny dotázané rodiny jsou ve více či méně intenzivním kontaktu se školou, resp. s paní učitelkou. Všechny rodiče chodí na třídní schůzky (jednou za tři měsíce), většinou matka, někdy i otec. Většina respondentek chodí do školy děti omlouvat, když jsou nemocné a při té příležitosti se ptají na prospěch a chování svých dětí. Dvě respondentky chodí do školy každý den, zejm. pokud dítě do školy vodí a vyzvedávají je. Jedna respondentka se na své děti chodí informovat každý pátek. Jedna respondentka

je se školou v kontaktu, objeví-li se problém (např. u syna řešila fyzické napadení spolužákem). Jedna respondentka, babička dětí, chodí do školy dvakrát týdně a ptá se na prospěch i chování dětí. Rodiče jsou také kontaktovány ze strany školy, např. není-li dítě dobře připraveno. Většina rodičů neuvádí problém a z výpovědí by bylo možné usoudit, že komunikace mezi školou a rodiči probíhá bez problémů. Šest dotázaných respondentů uvedlo, že se školou nemají žádné problémy, s učiteli vychází dobře a nemají si na co stěžovat. Pouze dvě respondentky uvedly, že nemají dobré vztahy s paní učitelkami. Jedna z nich dokonce „měla takovou potyčku“ s paní učitelkou svého nejstaršího syna. Vzápětí ale dodává, že teď už je to „super, se nák zklidnili“. Tato respondentka měla kvůli prospěchu a chování svých dětí dokonce soud a hrozilo jí odebrání dětí. S ostatními učiteli svých dětí problémy neudává. Jiná respondentka zmiňuje horší vztahy s paní učitelkou své dcery. Matka se domnívá, že je paní učitelka na dceru „zasedlá“, údajně s ní nekomunikuje, takže, že se jde např. do kina, se dcera dozví od jiného pedagoga. Dcera respondentky si také stěžuje, že jí paní učitelka „nadává, že je kráva“ a to je prý slušné slovo. Obecně nespokojenost není vyjadřována vůči škole jako celku, nýbrž pouze ve vztahu ke konkrétním pedagogům.

Většina dotázaných respondentek (6) chodí do školy bez doprovodu koordinátora, raději chodí samy. Všechny však vědí o možnosti doprovodu ze strany koordinátora či dobrovolníka a některé z nich někdy před návštěvou školy žádají koordinátora či dobrovolníka o radu. Matky, jejichž děti navštěvovaly či navštěvují předškolní klub společnosti Člověk v tísni, o. p. s., někdy o pomoc, resp. radu žádají pracovníky předškolního klubu, které již déle znají. Jedna respondentka rady pracovníků společnosti Člověk v tísni využila v případě, kdy její syn byl přeřazen na ZŠ praktickou, protože při zápise na ZŠ „běžnou“ neuměl namalovat obrázek. V první třídě se však ukázalo, že má dítě na víc a dobrovolnice jí pomohla celou záležitost vyřídit a syn byl přeřazen zpět na „běžnou“ ZŠ. Respondentky také ví o tom, že koordinátoři či dobrovolníci do škol docházejí ptát se na situaci doučovaných dětí. Dvě respondentky byly ve škole v doprovodu koordinátora. V jednom případě byla koordinátorka s matkou ve škole dvakrát a matka ji pak povolila, že může do školy docházet bez její účasti. Druhá matka využila doprovodu koordinátora ve dvou případech. V jednom případě šlo o šikanu jejího syna a v druhém případě o únavový syndrom a s ním spojené problémy jejího prostředního syna. Respondentka deklaruje velkou podporu ze strany koordinátora, o níž ho *de facto* sama požádala, protože chtěla znát jeho názor na věc.

Přestup dětí na jinou školu

Pět respondentů uvedlo, že děti studují stále na stejné škole. V jednom případě dítě přestupovalo na jinou základní školu, protože se původní základní škola rušila. Z tohoto důvodu přestupovaly všechny děti vč. učitelů. Jedna matka o přestupu svého dítěte přemýšlela, ale po rozhovoru s koordinátorkou od svého záměru ustoupila. V jednom případě jedna z dcer chodí na jinou základní školu než její sestry z důvodu plné kapacity. U jednoho dítěte došlo k přestupu ze základní školy praktické na základní školu „běžnou“. V jednom případě dítě přestoupilo kvůli změně bydliště a dvě děti přestoupily na jinou základní kvůli problémům s paní učitelkou. Údajně ten rok přestoupilo kvůli stejné paní učitelce 10 dětí.

6.6. Koordinátor programu

Četnost a délka doučovací lekce

Četnost návštěv koordinátorů se pohybuje od „skoro pořád“, přes „jednu týdně“ až po „jednu za měsíc, za dva“. V posledním případě je však respondentka domluvená, že může kdykoliv zaskočit na pobočku, od které bydlí pět minut. Ačkoliv se intervaly a četnost návštěv koordinátorů tak různí, žádný z respondentů si nestěžoval na nedostatek, což může být způsobeno tím, že ví, že mohou koordinátorovi kdykoliv zavolat a domluvit se, co a jak. Několika respondentkám bylo jedno, zda koordinátor bude nebo nebude chodit častěji. Zdá se, že rozhodnutí je zde ponecháváno především na koordinátorech. Koordinátoři jsou s rodiči v kontaktu také kvůli volnočasovým aktivitám a výletům.

Vztahy s koordinátorem, kvalita (pozitiva, negativa)

V osmi z devíti případů respondenti uvedli, že s koordinátorem vychází dobře. Jedna respondentka zmínila, že je to „úplně výborný“ a „supr“. Jiná respondentka by svou koordinátorku nevyměnila a jedna si neumí představit, že by k nim chodil někdo jiný. Jedna matka oceňuje, že koordinátor používá „selský rozum, nic nastudovanýho“, protože „s takovým člověkem se člověk setká málokdy a kdyby bylo víc takových lidí, tak by všechno bylo jednodušší“. Této výpovědi se podobá i výpověď jiné respondentky, která uvedla, že „kdyby byli taková všichni lidi, tak je to supr“.

Každý z respondentů uvedl, že koordinátor jim vždycky poradí, když potřebují. Jedna respondentka oceňuje, že může koordinátorku prozvonit a ona jí pak zavolá zpět. Ve většině domácností si rodiče s koordinátory nepovídají pouze o učení, ale také např. o dlužích a potřebách domácnosti, ženských problémech a jiných problémech, které respondentky trápí, o výletech, letních táborech nebo prostě „jen tak“.

6.7. Vzdělání dětí do budoucna

Z výpovědí respondentů je patrné, že rozhodování o budoucnosti mají někteří tendenci nechávat výhradně na svých dětech. Velmi často se objevují výrazy typu „to záleží na něm/na ní“ apod. Zatímco někteří respondenti k tématu hovořili velmi „vlažně“, bylo u jiných respondentů zřejmé určité „nadšené očekávání“. Hůře se jim odpovídalo na otázku v případě dětí, které mají ve škole velké problémy. Tam si někdy ani neuměli představit, co by dítě tak v budoucnu mohlo dělat. Na druhou stranu u dětí, u nichž spatřovali alespoň trochu naděje, často s nadšením jmenovali konkrétní učební obory. Nejčastěji byl zmiňován kuchař-číšník u chlapců a kuchařka, servírka a kadeřnice u dívek. Jedna matka by byla ráda, kdyby se její dcera vyučila účetní. Dcera však chce být modelkou a její mladší sestra zpěvačkou, ale matka zdůrazňuje, že by se měly především učit. Některé matky požadují prostě jenom „učňák, aby se holka neflákala“ nebo „protože v dnešní době to bez toho nejde“. V jednom případě rodiče u svého dítěte aspirují na obchodní akademii. Jedna respondentka má syna, který se vyučil truhlářem a dále pokračuje v 1. ročníku na podnikatelské nástavbě s maturitou. U ostatních svých dětí by ráda, aby se naučily poctivé řemeslo, a dodává: „Víte, co nemam doma Einsteiny, nečekam doma nukleární fyziky anebo prezidenta.“ Respondentce je jedno, co se vyučí, jen

nechce, aby „vyšly základku a támhle skončily s koštětem na ulici“. Jeden z chlapců by se rád stal právníkem nebo bankéřem, jeho babička však navrhuje papeže. Obecně se dá říci, že rodiče doučovaných dětí aspirují na výuční list a že jsou si více či méně vědomi důležitosti vzdělání svých dětí.

Osm respondentů z devíti v doučování spatřuje určitý prostředek, který může budoucímu vzdělání jejich dětí hodně přispět. Přínos doučování vidí nejen oni, ale také pedagogové. Dá se říci, že respondenti cítí jakousi úlevu, že něco takového existuje, protože v tom vidí naději svých dětí na lepší budoucnost, ke které jim nedokážou pomoci vlastními silami. Někteří rodiče si uvědomují, že ani doučování není samospasné a ví, že to bude ve velké míře záležet na dětech samotných, že musí „tvrdě makat“.

Nejčastějším přáním rodičů je, aby dítě na doučování chodilo co nejdéle. Konec doučování každý rodič datuje individuálně, vycházejíc z věku a stupně vzdělání, na kterém se dítě nachází. Někteří rodiče by si doučování přáli do té doby, než dítě vychodí základní školu, jiní udávají 13. nebo 15. rok života dítěte. Jedna respondentka by byla ráda za doučování svého syna, dokud si neudělá maturitu.

6.8. Vzdělání rodičů

Ve čtyřech případech respondenti uvedli základní vzdělání u obou rodičů. V jednom případě mají oba rodiče základní školu praktickou. V jednom případě má matka pouze 1. ročník základní školy praktické (vzdělání otce není známo). Ve třech případech mají rodiče výuční list (servírka/číšník, aranžérka/zedník, klempíř/tkadlena). V jednom případě je matka vyučená jako operátorka skladování se zaměřením pro obchod, velkoobchod a maloobchod a otec má základní vzdělání. V jednom případě má matka základní vzdělání a otec má střední odborné vzdělání - lakýrník. Statisticky to vychází takto: ZŠ (31 %) – 3 ženy, 2 muži; ZŠ praktická (13 %) – 1 žena a 1 muž; bez vzdělání (6 %) – 1 žena; učňovský list (44 %) – 4 ženy, 3 muži; střední odborné (6 %) – 1 muž.

6.9. Další služby

Čtyři respondenti nevyužívají žádných dalších služeb, ale ví, kam se v případě potřeby obrátit. Tři respondenti využívají dalších služeb společnosti Člověk v tísni, o. p. s., jako jsou volnočasové aktivity v nízkoprahových zařízeních, letní tábory, předškolní klub, přístup na internet a jedna respondentka docházela do klubu matek. Jedna respondentka se v případě potřeby obrací na FOD, s níž má dobrou zkušenost a jehož pracovníci respondentce také doporučili program doučování. Do jedné domácnosti dochází sociální pracovníce, protože děti byly odebrány matce a stará se o ně babička.

Všechny pobočky zařazené do výzkumu mají dle výpovědí koordinátorů dostatek zájemců o doučování z řad rodin, tento **zájem** však **většinou převyšuje kapacity jednotlivých poboček**. S tím souvisí problém **nedostatku dobrovolníků** na některých pobočkách a **problém s jejich fluktuací**. Nejčastějšími důvody fluktuace jsou změny v soukromém, studijním či pracovním životě dobrovolníků vedoucí k úbytku volného času, který je možný věnovat doučování. Méně často dochází k porušování pravidel a nutnosti ukončení spolupráce s dobrovolníkem ze strany pobočky. Z pohledu koordinátorů je většina dobrovolníků spolehlivá a s jejich prací vyjadřují spokojenost. Většina koordinátorů se shoduje na tom, že působení v rodinách by mělo být dlouhodobé, kontinuální a intenzivní, případná fluktuace dobrovolníků tedy může kromě organizačních komplikací mít negativní dopad též na samotné rodiny a efektivitu programu.

Jedním z motivačních faktorů podporujících dobrovolníky v jejich dlouhodobém angažmá v programech společnosti Člověk v tísni, o. p. s. by podle dobrovolníků samotných měla být vyšší zainteresovanost dobrovolníků, například iniciováním a podporou jejich vzájemných setkávání, vyšší participací na supervizích či jiných pracovních i mimopracovních setkáních. Mezi hlavní pozitiva práce, která dobrovolníci zmiňují, patří dobré jméno společnosti Člověk v tísni, o. p. s., na druhou stranu však mnohdy negativně vnímají, že je jejich činnost málo symbolicky oceněna.

Z hlediska **hodnocení dopadu programu doučování na rodiny** doučovaných dětí jsou koordinátoři programu, pravděpodobně díky své zkušenosti s více rodinami, vesměs optimističtější než dobrovolníci, kteří byli spíše skeptičtí k možnostem pedagogizovat rodinné prostředí dítěte. Přesto, že zaznívaly také pozitivní příklady, kdy se dobrovolníkovi podařilo zapojit rodiče do výuky a do plnění úkolů, vnímají dva základní limity, které naplňování tohoto cíle programu do značné míry brání, kterými jsou nízké kompetence rodičů a neúspěšná snaha vytvořit klid na doučování.

Koordinátoři ze své celkové zkušenosti s programem na sledovaných pobočkách uvádějí, že díky doučování se daří zvyšovat zájem rodin o vzdělání dětí a posilovat u rodičů uvědomění si důležitosti vzdělání. Výraznější je přitom tento dopad na rodiny, kde doučování probíhá delší dobu. Dle respondentů se dále daří zajistit vhodné podmínky a prostředí pro domácí přípravu dětí během konání samotného vyučování, za běžného provozu domácnosti však děti takovéto podmínky povětšinou zajištěny nemívají. Zároveň se příliš nedaří zapojení rodin do domácí přípravy dětí, neboť rodiče se s dětmi ve většině případů v průběhu týdne sami neučí. Daří se nicméně alespoň dosahovat toho, že rodiče dohlédnou na to, že děti mají do školy pomůcky a domácí úkoly. Mezi jednotlivými rodinami jsou nicméně v tomto ohledu výrazné rozdíly a velmi přitom záleží na situaci v konkrétní rodině a především na intelektu, kompetencích, vzdělání a přístupu jednotlivých rodičů. Z faktorů, které komplikují spolupráci na straně rodin, lze jmenovat především nízké vzdělání rodičů vedoucí k neschopnosti porozumět probírané látce, zejména té obtížnější na druhém stupni základní školy, nízké rodičovské kompetence, protektivní přístup ve výchově dětí, početnost a složení rodiny a s tím související špatné bytové podmínky (malé byty, příliš mnoho osob v bytě, absence místa vyhrazeného

na domácí přípravu) a v neposlední řadě též nezáměr o školu, vzdělání a nespolehlivost rodičů. Ta se nezdá projevovat v porušování pravidel stanovených v programu ze strany rodin či jejich některých členů. Nejčastěji se jedná o rušení hodin (mnohdy neomluvené) a nepřítomnost dospělé osoby v průběhu doučování, nebo naopak o přítomnost většího množství osob v bytě, resp. přítomnost návštěv, která vyrušuje dítě v jeho domácí přípravě, a dále o neplnění zadaných úkolů. Tyto skutečnosti mohou být příčinou předčasného ukončení spolupráce s rodinami, přičemž nejčastějším důvodem ukončování celého programu je opakované rušení hodin ze strany rodiny, a to většinou v počátečních fázích spolupráce. K ukončování programu z vlastního rozhodnutí rodin povětšinou nedochází.

Zaměříme-li se na **hodnocení změn u dětí**, které u nich nastávají v průběhu participace v programu, významná role je přisuzována věku dítěte (resp. stupni navštěvované třídy) při zapojení do programu. Největší změny a pokroky lze pozorovat u nejmladších dětí, ideálně je-li doučování zahájeno již v první třídě základní školy. Naopak nejobtížnější je dosahování pozitivních změn u starších dětí, především na druhém stupni základní školy, které již o vzdělávání, školu a potažmo i doučování nemají takový zájem a zároveň jim v řadě předmětů chybí důležité základy, které jsou nezbytné pro osvojení obtížnější látky především na 2. stupni ZŠ, která je z hlediska domácí přípravy výrazně obtížnější nejen pro dítě, ale také pro dobrovolníky a v neposlední řadě též pro rodiče.

Co se týče zhodnocení vlivu doučování, shodují se dotázaní především na zlepšení dítěte v doučovaném předmětu, které se projevuje lepší připraveností na hodinu, kterou reflektují především pedagogové dětí, nezhoršením a v některých případech také zlepšením známek, někdy i v relativně krátké době, kdy se zlepšení projeví ve známkách z aktuálně probírané a procvičované látky.

U doučovaných dětí se též díky postupné a systematické práci v průběhu zapojení do programu zlepšuje orientace v doučovaném předmětu i pochopení nově probírané látky. Dobrovolníci a učitelé bezprostředně pracující s konkrétními doučovanými dětmi reflektují také zlepšení chování a aktivity dítěte ve škole, které jde často ruku v ruce s posílením sebevědomí dítěte. Skrze zážitek pokroku a úspěchu je pak možné zlepšit také vztah dětí ke škole a zájem o ní.

Vlivem zapojení do programu se dle koordinátorů daří snižovat počet zameškaných hodin ve škole, ne u všech dětí je však problém právě v zameškaných hodinách.

Ke zlepšení celkového prospěchu dítěte ve škole dochází podle zkušeností pedagogů méně často a efekt je v tomto pohledu spíše omezený. Rozdíly jsou spatřovány především v závislosti na míře a ochotě rodiny v oblasti podpory vzdělávání dítěte, tam, kde funguje rodina, učitelé častěji připouští určitý vliv doučování na celkový školní prospěch dítěte.

Většina poboček nabízí doučovaným dětem pravidelné volnočasové aktivity, které považují koordinátoři za významný motivační prvek, který ovlivňuje ochotu a snahu dětí doučování se aktivně účastnit. Přes tuto zvýšenou motivaci se pak zprostředkovaně zlepšují i výsledky zapojených dětí.

Nastavení programu a jeho fungování

Největším problémem, který **koordinátoři** zmiňovali ve vztahu ke své práci, je **nedostatek času na práci a z toho vyplývající přetíženost**. Zároveň se někteří respondenti domnívají, že množství

dobrovolníků a rodin, které mají na starosti, neodpovídá jejich stávajícímu úvazku. Frekvence osobních kontaktů koordinátorů s dobrovolníky je různá, od poměrně častých osobních setkání po setkání zřídkavá, odůvodňovaná neochotou dobrovolníků ke spolupráci s koordinátorem. U hodně časově vytížených koordinátorů naopak mohou dobrovolníci vnímat negativně to, že ne vždy je koordinátor dostupný pro včasné a flexibilní řešení jejich individuálního požadavku/problému.

V důsledku se pak tato přetíženost odráží v nedostatečné práci se školami, dobrovolníky či samotnými rodinami. Většina koordinátorů se shoduje na tom, že kontakty s rodinami by z jejich strany bylo potřeba realizovat častěji, ovšem z důvodu nedostatku času to není možné. Problém s nedostatkem času by někteří koordinátoři navrhovali řešit zvýšením pracovního úvazku koordinátora nebo snížením počtu doučovaných dětí na úvazek koordinátora.

Koordinátoři se rovněž shodují na tom, že nemají dostatek času na kontakty se školami, v řadě případů je kontakt se školami minimální. Někteří koordinátoři přesouvají tuto „povinnost“ na dobrovolníky a odůvodňují to tím, že raději dávají přednost setkání s rodinami, která považují za potřebnější. V důsledku však **řada učitelů**, jejichž žáci se programu doučování účastní, **není o doučování dostatečně informována**, a to ani o programu jako celku, ani o činnosti realizované s konkrétními žáky. Většina dotázaných učitelů má o program zájem, myšlenku hodnotí jako přínosnou a vyšší dostupnost konkrétnějších informací je nezbytná, neboť učitelé absenci informací i kontaktů hodnotí výrazně negativně. Vzhledem k deklarované časové vytíženosti učitelů, ale také častému poukazu na to, že doučované dítě není jediným dítětem ve třídě, které vyžaduje učitelovu zvýšenou pozornost, není reálné předpokládat výraznější vlastní iniciativu pedagogů. Aktivita směřující k vyšší informovanosti učitelů tedy musí vycházet primárně od realizátora programu.

V případě kontaktu se zástupci programu učitelé spatřují jako funkční průběžnou informovanost o výsledcích dítěte v doučovaném předmětu i obecně ve škole, vzájemně konzultovat používané metody a témata doučování. Učitelé, kteří neznají člověka, který přímo doučuje, nebo kontakt se zástupci realizátora neprobíhá příliš často, by navázání intenzivnější spolupráce v oblasti prospívání dítěte mnohdy uvítali.

Co se týče **frekvence doučování** v rodinách, je z hlediska možností programu a jeho kapacity doučování 1x týdně po dobu zhruba dvou hodin dostatečné, z hlediska potřeb dětí a jejich rodin však nikoli, a to především u starších dětí.

Podpora koordinátorů ze strany zaměstnavatele je z jejich pohledu dostačující a povětšinou vyhovující, a to jak v dostupnosti širokého spektra interního vzdělávání, školení a pravidelných supervizí, tak i z hlediska metodického vedení a opory. V případě, že si koordinátoři nevědí s něčím rady, mají vždy možnost obrátit se v rámci pracovního týmu o pomoc. Nejčastěji se přitom obracejí na vedoucí či kolegy z pobočky, dále na výkonnou manažerku a vedoucí programu a v neposlední řadě na ostatní koordinátory vzdělávání z jiných poboček. Stávající složení týmu koordinátorů hodnotí respondenti velmi pozitivně a jejich vzájemnou spolupráci vnímají jako přínosnou.

Dostupnost **materiálů pro obsahovou přípravu doučování** je podle názoru dobrovolníků dobrá a tyto nástroje jsou jim podstatnou oporou především na začátku jejich práce. Spolu s tím, jak dobrovolníci získávají zkušenosti, začínají vytvářet i vlastní materiály nebo pomůcky pro výuku.

Důležitou součástí je také podpora dobrovolníků prostřednictvím školení, intervizí či supervizí a dalšího sdílení zkušeností. Výrazně se zde však projevují odlišné praxe jednotlivých poboček a také různorodost potřeb místních dobrovolníků, neboť zkušenost z různých poboček napovídá, že ne vždy se supervize ukázala jako podnětná a pokud s ní dobrovolníci nebyli spokojeni, nahradili ji jinou platformou, která jejich individuální potřeby v programu naplňuje lépe. Především v případech, kdy žádná taková podpora, systematictější a pravidelné práce s dobrovolníky, není realizována, nebo je realizována v omezené míře, je však **absence školení a supervize** vnímána negativně.

Všichni dotázaní koordinátoři **hodnotí program doučování** realizovaný na jejich pobočce z celkového pohledu jako úspěšný, program je dle jejich názoru nastaven dobře a dobře funguje. Zároveň se ve výpovědích objevilo několik podnětů, díky nimž by bylo možné zvýšit úspěšnost programu. Z těchto podnětů lze jmenovat především navýšení celkové kapacity programu, tj. navýšení počtu koordinátorů a dobrovolníků, případně placení dobrovolníků vedoucí k zapojení více kvalifikovaných lidí, obojí pochopitelně za předpokladu dostatku finančních prostředků na financování programu. V neposlední řadě by bylo žádoucí zvýšit povědomí o této službě a její důležitosti.

Program hodnotí velmi pozitivně také dotázaní učitelé. Konsensus panuje především vzhledem k vlivu doučování na zvládání látky doučovaného předmětu a přípravu dítěte na hodinu, neboť zde je u dětí pozorováno vždy alespoň nějaké zlepšení. Ukazuje se, že **operacionalizovat dopady programu do měřitelných ukazatelů školních výsledků nevystihuje zcela jeho skutečný vliv**, protože učitelé často zmiňují aspekty zlepšení, které jsou pro dítě ve vzdělávacím systému důležité (např. lepší fungování v kolektivu, zklidnění, získání sebevědomí), ale které se ne vždy odrážejí v lepších známkách. V rozhovorech byly případy, kdy učitelé pozorovali přímé zlepšení známek, ovšem i v případech, kdy ke zlepšení známky nedošlo, hodnotili pedagogové program kladně a poukazovali na pozitivní vliv doučování na dítě.

Skupinové vs. individuální doučování

Skupinové doučování je ve srovnání s individuálním na většině poboček podstatně méně rozšířené. Zároveň každá z poboček přistupuje k tomuto typu doučování odlišně. Koordinátoři na čtyřech pobočkách preferují individuální doučování, na dvou pobočkách jednoznačnou preferenci nemají a na jedné z poboček je naopak upřednostňováno skupinové doučování. Naprostá většina koordinátorů i dobrovolníků (mají-li zkušenosti s oběma typy doučování) se shoduje na tom, že lepší výsledky a efekt má individuální doučování, neboť je systematictější a cíleněji zaměřeno na konkrétní dítě a jeho individuální potřeby a zároveň se zaměřuje i na rodiče dětí. Časově je však oproti skupinovému doučování náročnější (jeden dobrovolník se věnuje jen jednomu dítěti).

V případě skupinového doučování prakticky neprobíhá žádná spolupráce s jednotlivými rodinami doučovaných dětí, je náročnější na práci a přípravu dobrovolníka a není v něm takový individuální přístup. Obtíže jsou spatřovány také v tom, že ne vždy se podaří vytvořit homogenní skupinu dětí z hlediska doučovaného předmětu a věku, tedy náročnosti látky. Pokud jsou ve skupině děti z celého prvního stupně, případně děti, které jsou slabé v různých předmětech, vylučuje to do značné míry

společnou práci a dobrovolníci tak dávají individuální úkoly jednotlivým dětem, které postupně obchází. Tato forma je tedy vhodná pouze pro děti, které dokáží alespoň částečně pracovat samostatně.

Z výhod je naopak možné jmenovat větší atraktivitu pro děti – děti práce ve skupině více baví, jsou součástí kolektivu, učí se pracovat ve skupině a rozvíjet sociální kompetence, funguje soutěživost a děti se dostanou z rodinného prostředí. V případě působení více dobrovolníků v jedné skupině je prostor pro vzájemnou podporu a sdílení zkušeností a také pro případnou vzájemnou zastupitelnost.

V modelu daném individuálním doučováním je schopné fungovat každé dítě, do skupinového doučování se však některé děti nehodí, neboť jsou příliš aktivní, neudržely by po celou dobu pozornost a mohly by s sebou strhnout i ostatní děti. Do skupinového doučování lze naopak zařadit děti, jejichž rodiče nemají o individuální doučování zájem či je nezajímá vzdělávání jako takové a nedodržovali by pravidla daná pro individuální doučování. Dle většiny koordinátorů nelze říci, že by některý z typů doučování byl koordinačně či administrativně náročnější než ten druhý.

Perspektiva klientů programu doučování

Všichni dotázaní respondenti jsou s doučováním velmi spokojeni a deklarují, že dětem doučování pomohlo a dělají pokroky. V drtivé většině případů děti absolvují doučování 1x týdně přibližně dvě hodiny, což je podle zákonných zástupců dostatečné. Průměrná délka doučování čítala 17 měsíců, z čehož nejkratší doučování trvalo 3 měsíce a nejdelší 5 let. Nejčastěji jsou děti doučovány z matematiky a českého jazyka, příp. angličtiny a přírodovědy. Dobrovolníci však dětem pomáhají i s úkoly z jiných předmětů, je-li to potřeba. Vztahy s dobrovolníkem hodnotily rodiny veskrze pozitivně, oceňovaly jeho/její vstřícný přístup, ochotu udělat si čas a schopnost dobrovolníka látku dítěti vysvětlit tak, aby jí porozumělo. Z výpovědí respondentů vyplývá, že dobrovolníkům plně důvěřují a komunikaci s nimi upřednostňují před komunikací se školou.

Doučování jsou většinou přítomny matky dětí, i když se většina z nich aktivně nezapojuje. Jen velmi zřídka je dobrovolník s dítětem sám. Ne každá rodina dbá o to, aby dítěti pro doučování vytvořila optimální podmínky. V jednom případě se však v domácnosti vypíná televize, aby se dítě mohlo soustředit. Zatímco u některých respondentek byl markantní poměrně velký a detailní přehled o tom, co se v rámci doučování děje, bylo z jiných výpovědí patrné, že matky tomu příliš nevěnují pozornost. Takové odpovědi převažovaly.

Rodiny doučování více či méně často ruší. Zatímco jedna respondentka uvedla, že doučování ruší 2x do měsíce, zazněly i opačné příklady, kdy doučování ještě nebylo zrušeno nikdy. Zrušení doučování je dle respondentů včas omlouváno a v případě potřeby je domluvena náhradní hodina. Nejčastějším důvodem zrušení doučování ze strany rodiny je nemoc dítěte či matčino zařizování. Doučování je však rušeno i z řad dobrovolníků, nejčastěji pro studijní povinnosti v období zkoušek.

Většina dětí uvedla, že je doučování baví. Některé bavily doučované předměty, jiné si oblíbily hry a jedno dítě uvedlo dokonce tělocvik. Na dobrovolníka se údajně vždy těší, i když nebyly schopné specifikovat, proč. Děti jsou velmi potěšeny tím, že dobrovolník projevuje zájem o jejich osobu, ptá se jich na to, jak se mají, co dělají apod. Ne každé dítě je však motivováno studijními výsledky, některé děti mají za doučování něco slíbeno od svých rodičů, např. PC.

I děti navštěvující skupinové doučování si jej nemohou vynachválit. Stejně tak jejich rodiče. Jedna matka dokonce uvedla, že její děti přicházejí z doučování nadšené. Děti na skupinovém doučování oceňují především možnost být s ostatními dětmi, mají tam kamarády a často i ze stejné školy, v jednom případě dokonce ze stejné třídy. Co se týká ostatních aspektů skupinového doučování, výpovědi respondentů se nijak zásadně neliší od výpovědí respondentů majících zkušenost pouze s individuálním doučováním.

Co se týká domácí přípravy dítěte, objevovaly se v některých případech protichůdné odpovědi, zejm. bylo-li možné konfrontovat výpověď rodiče s výpovědí dítěte, bylo-li rozhovoru přítomno. Někdy matka odpověděla, že se s dítětem doma učí, zatímco dítě její výrok popřelo. Ve dvou případech matky otevřeně přiznaly, že se s dětmi neučí, neboť nemají potřebné kompetence. To je nejčastěji udávaným důvodem, ačkoliv většina respondentů deklarovala, že to alespoň zkouší. V jednom případě se matka učila se všemi svými dětmi a byl zde patrný propracovaný systém domácí přípravy, který končil až tím, že děti měly připravené školní pomůcky a tašku na druhý den. Takových odpovědí však nebylo mnoho. V případě, že rodiče nemohou dítě v domácí přípravě podpořit, nechávají si děti domácí úkoly na doučování. Z výpovědí také vyplynulo, že někteří rodiče jsou nejen nekompetentní, ale také nedůslední a když se dítěti učit nechce, prostě se neučí. Pokud rodič nebo dítě hovoří o domácí přípravě, pak tato trvá přibližně hodinu každý den.

Ve škole děti nejčastěji baví tělocvik, plavání a angličtina. Některé zmiňovaly dokonce doučované předměty, jiným zase vyhovovala návštěva kina či ZOO. Zpravidla jde dětem lépe čtení než psaní. Z výpovědí dětí nebyly patrné známky odporu vůči škole, stejně tak zde nebylo výrazné nadšení. Do školy ale většina dětí chodí ráda, jedna dívka dokonce uvedla, že nechce zůstat doma, ani když je nemocná. Svůj volný čas nejraději sdílí se svými kamarády venku. Nejčastěji se věnují sportovním aktivitám, jen malé procento dotázaných dětí uvedlo, že je baví se učit nebo číst.

Odpovědi na otázku prospěchu a zlepšení bylo těžké rozklíčovat. Rodiče udávali známky od jedničky až do pětky, takže není možné dopracovat se ani k průměrné známce a není ani možné zařadit je ke konkrétním předmětům. Nejpalčivějším předmětem je pravděpodobně matematika, dále pak český jazyk a někdy i angličtina. Obecně respondentky uváděly, že se děti díky doučování zlepšují a občas také zaznělo, že dostaly ve škole pochvalu od paní učitelky. Je patrné, že pokud dojde ke zlepšení dítěte, všimne si toho i paní učitelka. Ovšem často se také stane, že dítě se z jednoho předmětu polepší, zatímco z jiného se zase pohorší. Jedna matka prospěch své dcery dokonce nesleduje a některé děti jsou na tom údajně stále stejně. Dle výpovědí respondentek se zdá být školní prospěch doučovaných dětí spíše kolísavý – jeden týden mohou přinést jedničku a další týden pětku. Nedá se tedy říci, že by se některé z doučovaných dětí prospěchově stabilizovalo (pokud tedy stabilně nepropadá).

Z hlediska zameškaných hodin není možné z výpovědí respondentů vyvodit souvislost s vlivem doučování. Děti chybí nejčastěji, protože jsou nemocné. Hodiny však mají od matek vždy omluvené. Některé matky dokonce chodí osobně do školy děti omlouvat. Žádná z rodin neuvedla, že by dítě mělo nějakou neomluvenou hodinu. U jedné dívky, která trpěla chronickými angínami, se počet omluvených hodin vyšplhal až na 200, což je ale výjimka. Z výpovědí respondentů by bylo možné usuzovat, že dbají na to, aby děti do školy chodily.

Respondenti nemají apriori negativní vztah ke škole. Většina rodin se školou více či méně komunikuje. Zatímco některé matky preventivně, jiné pouze v případě, když nastane problém a jsou do školy povolány. Většina respondentek však uvádí, že chodí děti do školy osobně omlouvat a při té příležitosti se ptají na prospěch a chování svých dětí. Některé respondentky chodí do školy pravidelně každý týden, zatímco jiné pouze na třídní schůzky. Až na dvě respondentky, které měly se školou, resp. učitelkami svých dětí vážnější problémy, dalo by se usoudit, že komunikace mezi rodinou a školou je bezproblémová a většina respondentů také uvedla, že se školou nemá žádné problémy. Pokud se ve vztahu ke škole problémy objevily, týkaly se především prospěchu a chování dítěte a v jednom případě šikany. Dítě však bylo obětí, nikoliv pachatelem. V jednom případě kvůli paní učitelce dítě přestoupilo na jinou školu (a s ním údajně ve stejném roce dalších deset dětí ze stejného důvodu). Obecně však nespokojenost není vyjadřována vůči škole jako celku, jako spíše ve vztahu ke konkrétnímu pedagogovi.

Většina dotázaných respondentek chodí do školy sama, tzn. bez doprovodu koordinátora, i když se ho některé ptají předem na radu. Všechny respondentky ale ví, že se s žádostí o doprovod mohou na koordinátora obrátit a stejně tak ví o návštěvách školy ze strany koordinátora.

I koordinátoři jsou oblíbení, jako tomu je v případě dobrovolníků, a řada respondentů si neumí představit jiného koordinátora. Rodiny jim důvěřují a mají s nimi dobrou zkušenost. Koordinátoři jim poradí, když potřebují, zeptají se, jak se jim daří apod. Emotivně laděné výpovědi respondentů by mohly budit dojem, že koordinátor (stejně jako dobrovolník) plní kromě funkce poradní či pedagogické, také funkci jakéhosi ochránce. Z výpovědí je patrné, že se s ním rodiny cítí v bezpečí jinak nepřátelského světa. Koordinátoři rodiny navštěvují v různých časových frekvencích pohybujících se od „skoro pořád“, přes „jednou týdně“ až po „jednou za měsíc, za dva“. Většina respondentů si ale na frekvenci návštěv nestěžuje, částečně pravděpodobně i proto, že ví, že jim mohou kdykoliv zatelefonovat.

Koordinátor

Základní informace o programu pobočky

- Jak jste dlouho koordinátorem programu doučování?
- Doučujete také sám/a nějaké dítě? Nebo jste dříve doučoval/a?
- Jak dlouho funguje program doučování ve Vašem městě?
- Kolik máte na starosti doučovaných dětí? (*koordinátor, nikoli celá pobočka v případě, že je v ní několik koordinátorů*)
- Jaké školy navštěvují? Počet škol, typy škol (ZŠ, praktická škola, komunitní, SŠ)
- Jaké je spektrum doučovaných dětí dle ročníků školy (nejmladší, nejstarší děti) a jaké děti převažují (1. stupeň, 2. stupeň ZŠ, prvňáci, druháci)?
- Koordinujete individuální nebo skupinové doučování?
- Jak byste zhodnotil kapacitu programu doučování ve Vaší obci? Tzn., máte více zájemců (rodin a dětí) než stačí uspokojit nebo naopak těžko sháníte rodiny pro udržení programu v obci?

Dobrovolníci

- Kolik koordinujete dobrovolníků?
- Máte dostatek dobrovolníků? Je problém je sehnat? Kde je sháníte?
- Převažují spíše muži, nebo ženy?
- Kdo jsou Vaši dobrovolníci? Jsou to studenti středních nebo vysokých škol nebo pracující? Jaké je zastoupení těchto skupin mezi vašimi dobrovolníky?
- Jste spokojen s dobrovolníky a prací, kterou odvádějí? Pokud ne, s čím jste nejčastěji nespokojen, v čem dobrovolníci nevyhovují Vaší představě/požadavkům?
- Liší se nějak práce a přístup dobrovolníků podle toho, zda se jedná o studenta SŠ, VŠ nebo pracujícího? Pokud ano, v čem?
- Dochází k porušování pravidel programu ze strany dobrovolníků? Dochází k rušení hodin z důvodů na straně dobrovolníka? Pokud ano, jak často? Jak na takovéto situace reagujete?
- Potýkáte se s fluktuací dobrovolníků, mění se u Vás často? Jak velký problém znamená takováto fluktuace dobrovolníků pro fungování programu doučování?

Rodiny

- Pokud zhodnotíte dopady programu doučování na samotné rodiny dětí, do jaké míry se dle Vaší zkušenosti daří:
 - zapojit rodinu do domácí přípravy dítěte?
 - zvýšit zájem rodiny o vzdělání dětí?
 - vytvořit prostředí pro přípravu dítěte do školy, změnit podmínky pro domácí přípravu?
 - pomoci navázat rodině (lepší) komunikaci se školou? Případně jinými poradenskými zařízeními?

- Pokud zlepšení v těchto oblastech nastává, co jsou hlavní důvody tohoto zlepšení?
- Pokud naopak ke zlepšení nedochází, proč?
- Jsou některé faktory na straně rodiny, které tuto práci komplikují nebo naopak ulehčují?
- Máte nějaké osvědčené postupy či metody, které vedou ke zlepšení ve výše uvedených oblastech?
- Myslíte si, že má doučování nějaký dopad na to, jakým způsobem členové rodiny vnímají důležitost a hodnotu vzdělání? Pokud ano, jaký? Kde je nejvíce patrná nějaká změna?
- Jaké mají rodiny aspirace/plány v oblasti vzdělávání dětí? Liší se tyto plány v závislosti na pohlaví a pořadí dítěte?
- Pracujete spíše s rodinami, kde doučujete dlouhodobě, nebo se jedná spíše o krátkodobější působení?
- Po jak dlouhé době rodiny nejčastěji ukončují spolupráci?
- Stává se, že rodiny nedodržují pravidla programu? Pokud ano, jak často? V čem domluvená pravidla porušují? Jsou v důsledku porušení stanovených pravidel rušeny hodiny doučování? Jak na tato porušení pravidel reagujete?
- Stává se, že rušíte v rodinách celý program doučování? Z jakých důvodů? Jak často? Po jaké době od zahájení programu?

Dítě

- Jak, podle čeho vybíráte děti pro zařazení do programu doučování?
- Jaké změny u dětí v průběhu doučování nejčastěji pozorujete? Zaznamenáváte rozdíly u dětí různých věkových kategorií?
 - V jaké oblasti je nejobtížnější něco změnit?
- Pokud zhodnotíte dopady programu doučování na samotné děti, u jakého podílu dětí se dle Vaší zkušenosti daří/nedaří:
 - Zlepšit školní prospěch v doučovaném předmětu?
 - Nezhoršit školní prospěch v doučovaném předmětu?
 - Zlepšit celkový školní prospěch?
 - Nezhoršit celkový školní prospěch?
 - Snížit počet zameškaných hodin?
 - Zlepšit orientaci v předmětu, pochopení nově probírané látky?
 - Zvýšit zájem dítěte o doučovaný předmět?
 - Zvýšit zájem dítěte o školu obecně?
 - Zlepšit připravenost dítěte na hodinu?
 - Zlepšit chování dítěte ve škole?
 - Vést děti k systematické domácí přípravě do školy?
- Jaký má doučování dopad na vztah dítěte ke škole, učitelům a spolužákům?

- Vy jako koordinátor při své práci s rodinou a dítětem, zaměřujete se také na jiné oblasti než doučování dětí? Např. širší poradenství rodičům, možnosti trávení volného času dětí apod.
- Podle Vaší zkušenosti, potřebují rodiny, ve kterých provádíte doučování, pomoc či podporu také v jiných oblastech? Dostává se jim této pomoci? Ano, odkud? Hovoříte s nimi o těchto potřebách, nabízíte jim zprostředkování nějaké další pomoci? Pokud ano, jaké převážně? Pokud ne, proč?

Školy

- Jak byste hodnotil spolupráci jednotlivých škol na programu doučování? Jsou některé školy, se kterými se spolupráci navázat nepodařilo? Jaké jsou hlavní překážky při navazování spolupráce?
- Hodnotíte spolupráci s některou ze škol jako vyloženě dobrou? Co je hlavní příčinou této dobré spolupráce? V čem všem spočívá tato dobrá spolupráce?
- Je dle Vašeho názoru spolupráce koordinátora a dobrovolníků se školou podstatným faktorem ovlivňujícím výsledky programu?
- Jak byste hodnotil spolupráci škol s rodiči doučovaných dětí? Dochází k nějakým posunům (zlepšování/zhoršování)?
- Jaké jsou hlavní bariéry nedostatečné nebo málo efektivní spolupráce škol s rodinami dětí? Je v možnostech programu doučování na tyto bariéry nějakým způsobem působit? Jak, na jaké bariéry?
- Jak byste hodnotil přístup škol/učitelů k dětem zapojeným do programu doučování? Je patrný během let nějaký posun v přístupu škol? Pokud ano, jakým směrem? Pokud ne, co si myslíte, že je hlavním důvodem neměnného přístupu škol?
- Jaký je dle Vaší zkušenosti názor zástupců škol na program doučování?
- Mají některé ze škol samy nástroje zaměřující se na děti ze sociálně znevýhodněného prostředí? Pokud ano, jaké? Projevuje se nějak existence těchto nástrojů na školách v jejich postoji k Vašemu programu?

Hodnocení programu doučování

Jak hodnotíte nastavení programu doučování? Ohodnoťte následující aspekty:

- pravidla výběru rodin
 - frekvence kontaktu koordinátora s rodinou
 - frekvence kontaktu koordinátora se školou
 - práce koordinátora s dobrovolníky
 - frekvenci doučování v rodinách
 - pravidla výběru a školení dobrovolníků
 - dostupnost učebních pomůcek, učebních materiálů pro inspiraci Vás i dobrovolníků v práci s dětmi
- ➔ Jsou některé oblasti, o kterých jsme doposud mluvili, ve kterých byste chtěl něco změnit z hlediska chodu a nastavení programu? Pokud ano – v jakých oblastech a jak změnit?
- Jsou k dispozici školení – Vás nebo dobrovolníků? Nebo další vzdělávání? Jsou na ně finance, čas?
 - Když si nevíte v nějaké situaci rady, máte se na koho obrátit? Bývá tato podpora efektivní, pomáhá Vám takovéto situace vyřešit?
 - Je k dispozici supervize (Vás nebo dobrovolníků)? Pokud ano, účastníte se jí? Jak jste s ní spokojen? Pokud ne, uvítal byste tuto možnost?
 - Jakým způsobem jste metodicky veden jako koordinátor programu doučování? Je z Vašeho pohledu toto vedení dostatečné? Jaké jsou jeho silné a slabé stránky? Chtěl byste něco změnit? Pokud ano, co?

- Máte dostatek času na práci se všemi dobrovolníky a rodinami? Pokud ne, na jaké činnosti nemáte dostatek času? Co Vás nejvíce časově zatěžuje? Chtěl byste v tomto nějakou změnu? Na jaké činnosti byste potřeboval věnovat více času?
- Vytváříte s rodinami individuální plány? Daří se tyto plány naplňovat? Pokud ne, v jakých oblastech se to především nedaří? Proč se to nedaří?
- Co byste ideálně potřeboval ke své práci koordinátora doučování?

Popis skupinového doučování

- Popište prosím, jak probíhá skupinové doučování? Kolik je tam dětí? Kolik dobrovolníků? Jak dlouho doučování probíhá? Jaký se systém – probíhá výuka pro všechny děti stejně, nebo se dobrovolníci věnují jednotlivých dětem nebo skupinkám dětí a probírají s nimi různou látku?
- V jakém prostředí se skupinové doučování odehrává? (*např. škola, pobočka ČVt, jiná instituce*)
- Jaká je podle Vás hlavní motivace dětí k návštěvě skupinového doučování?

Porovnání individuálního a skupinového doučování

- Vyjmenujte hlavní výhody individuálního doučování. Jaké jsou jeho limity? Nevýhody?
- Vyjmenujte hlavní výhody skupinového doučování. Jaké jsou jeho limity? Nevýhody?

Pokud má koordinátor na starosti individuální i skupinové doučování:

- Který z obou typů doučování Vy osobně upřednostňujete? Které se Vám zdá lepší? V čem? Proč?
- Myslíte si, že jeden z typů doučování má v něčem lepší výsledky než druhý typ? Jaký a v čem? *Zajímá nás především oblast motivace dětí, jejich vztahu ke škole, zlepšování/nehoršování školních výsledků, nižší absence, méně výchovných problémů ve škole apod.*
- Myslíte si, že pro některé děti je vhodnější individuální a naopak pro jiné skupinové doučování? V čem spočívají tyto rozdíly? Pro jaké děti se více hodí skupinové a pro jaké individuální doučování?
- Máte více zájemců o skupinové nebo o individuální doučování z řad rodin a dětí? A máte více zájemců o individuální nebo o skupinové doučování v případě dobrovolníků?
- Jaké osobnostní předpoklady by podle Vás měli mít dobrovolníci doučující v rámci skupinového doučování? Jsou v tomto ohledu nějaké zásadní odlišnosti od předpokladů pro doučování individuální?
- Je pro Vás některý z těchto dvou typů doučování administrativně a koordinačně náročnější? Pokud ano, který a proč?
- Jak probíhá spolupráce s rodinami v případě skupinového doučování? Na co se zaměřujete? Daří se Vám v tomto případě s rodinami pracovat? Zkuste práci s rodinou porovnat v případě skupinového a individuálního doučování.

Jak celkově hodnotíte úspěšnost programu realizovaného ve Vaší pobočce?

Co jsou pro Vás hlavní kritéria úspěšnosti?

Co je z Vašeho pohledu nejdůležitějším výsledkem programu? Daří se jej naplňovat?

Pokud ne, máte nějaké podněty k tomu, jak by bylo možné úspěšnost programu zvýšit?

Učitel

Instrukce:

Pokud se jedná o třídního učitele z 1. stupně ZŠ, mluví o dětech ze své třídy.

Pokud se jedná o učitele z 2. stupně ZŠ nebo SŠ, mluví o všech dětech, které vyučuje svůj předmět.

Pokud učitel učí více dětí účastnících se programu, zohledněte tuto skutečnost v rozhovoru. Učitel může buďto zobecňovat, nebo reflektovat různý vliv doučování na jednotlivé děti.

Úvodní informace – kolik dětí z učitelovy třídy je doučováno, jak dlouho, v jakých předmětech:

- Kolik dětí z Vaší třídy/tříd, kde učíte, je zapojeno do programu doučování společnosti Člověk v tísni?
- O děti z jakých ročníků se jedná?
- Jaký je podíl chlapců a podíl dívek?
- Z jakých předmětů jsou doučováni?
- Jsou doučováni v individuálním nebo skupinovém doučování?
- Jak dlouho Vy jako učitel máte ve třídě/třídách děti, které se účastní programu doučování?

Míra informovanosti o programu doučování

- Odkud čerpáte informace o programu doučování?
- Myslíte si, že máte o programu dostatek informací? Uvítal bystě nějaké další informace? Pokud ano, jaké?
- Vědí o tomto programu i ostatní pedagogové ve škole? *Bez ohledu na to, zda také mají nějaké doučované děti či nikoli* Pokud ano, probíráte s nimi toto téma?
- Víte o tom, že by probíhala nějaká systematictější spolupráce mezi školou (zástupci školy) a organizací Člověkem v tísni? *Např. vyhledávání dětí, pravidelné pracovní schůzky ohledně programu – hovoříme o celkovém přístupu školy, nikoli o konkrétní spolupráci učitele a koordinátora, k té se dostaneme později* Pokud ano, jak tato spolupráce probíhá, v jakých oblastech?

Průběh programu a role učitele v programu

- S kým z programu doučování jste v kontaktu – s koordinátorem, dobrovolníkem? Jak často a jakou formou? Co s nimi řešíte?
- Vyhovuje Vám četnost a forma tohoto kontaktu? Navrhoval bystě nějaké změny, které by přispěly k lepší vzájemné spolupráci a informovanosti?
- Děláte ve vztahu k programu ještě nějaké další činnosti než je udržování kontaktu s koordinátorem? Pokud ano jaké? Jak časově náročné to pro Vás je?
- Jak hodnotíte své zapojení do programu? Je to pro Vás zátěž? Pokud ano, v jaké oblasti?

Hodnocení programu ze strany jeho formálního zajištění

- Jak hodnotíte program doučování celkově? Jeho cíle, metody práce s dětmi a rodinami, nastavení spolupráce se školou...
- Jak hodnotíte koordinátora programu?

V oblastech:

- jeho spolupráce se školou,
 - jeho manažerských schopností,
 - odborných kompetencí ve vztahu k programu,
 - schopnosti řešit (navrhovat řešení) individuálních situací rodin a dětí apod.
 - jeho osobnost, komunikační schopnosti apod.
 - dalších oblastech
- Pokud jste se setkal s dobrovolníkem, jak hodnotíte jeho? Ve vztahu k jeho schopnostem doučovat dítě v daném předmětu, komunikovat s ním, navázat vztah s dítětem a rodinou apod. *Pokud má zkušenosti s více dobrovolníky, zohlednit v odpovědi*

Hodnocení programu ve vztahu k dítěti a jeho rodině

Nyní budeme hovořit o Vámi vyučovaných dětech, které se účastní programu doučování. Pokud se zamyslíte nad vlivem doučování na dítě:

- Jak hodnotíte celkový přístup dítěte ke škole, došlo k nějaké změně po dobu zapojení do programu?
- Pozorujete nějaké změny v prospívání dítěte v doučovaném předmětu?
 - V orientaci v předmětu, v pochopení probírané látky?
 - V zájmu dítěte o doučovaný předmět?
 - Jeho připravenosti na hodinu?
- Pozorujete nějaké změny v celkovém prospívání dítěte?
- Pozorujete nějaké změny v jeho chování?
- Pozorujete nějaké změny v počtu zameškaných hodin?
- *Pokud učitel učí více doučovaných dětí: Pokud porovnáte doučované děti, myslíte si, že u některých dětí má doučování větší efekt než u jiných? Pokud ano, čím si tento rozdíl vysvětlujete?*
- Máte ve své třídě děti, které by obdobné doučování potřebovaly, ale doučovány nejsou?
- Pokud ano, porovnáte-li školní výsledky těchto a doučovaných dětí, vidíte u doučovaných dětí nějaký posun, který přisuzujete vlivu doučování? V čem?
- Zaznamenal jste po dobu doučování dítěte nějakou změnu v přístupu rodiny ke škole, k přípravě dítěte do školy a v komunikaci s Vámi?
- Jak byste hodnotil zájem rodičů dítěte o jeho školní výsledky a vzdělání obecně? Dochází v této oblasti k nějakému posunu?
- Došlo k nějaké změně ve spolupráci mezi rodičem a školou, resp. učitelem?

Porovnání individuálního a skupinového doučování

Pro učitele, který má zkušenosti s individuálním i skupinovým doučováním

- Jaké jsou podle Vás hlavní výhody a nevýhody individuálního doučování?
- Jaké jsou podle Vás hlavní výhody a nevýhody skupinového doučování?
- Který z obou typů doučování se Vám zdá lepší? V čem? Proč?
- Myslíte si, že jeden z typů doučování má v něčem lepší výsledky než druhý typ? Jaký a v čem? *Zajímá nás především oblast motivace dětí, jejich vztahu ke škole, zlepšování/nehoršování školních výsledků, nižší absence, méně výchovných problémů ve škole apod.*

- Myslíte si, že pro některé děti je vhodnější individuální a naopak pro jiné skupinové doučování? V čem spočívají tyto rozdíly? Pro jaké děti se více hodí skupinové a pro jaké individuální doučování?

Závěrečné zhodnocení

- Když vezmete v úvahu všechny věci, o kterých jsme se doposud bavili, jak program doučování celkově hodnotíte?
- Navrhoval bystě nějaké změny v programu doučování? V jaké oblasti?

Rodina

Instrukce:

Místo slov dobrovolník a koordinátor používat konkrétní jména osob. Zjistit od koordinátora před rozhovorem.

Podtrženě jsou označeny otázky pro malé dítě, ostatní otázky v případě větších dětí možno upravit a ptát se přímo dětí namísto rodičů

Informace o rodině a doučovaných dětech

- Jaké máte děti, jak se jmenují, jak jsou staré?
- Kolik Vašich dětí chodí do školy?
- Do jaké školy chodí? (typ školy, navštěvované ročníky)
- Kolik dětí má doučování? Které děti to jsou? Jak dlouho se už účastní doučování?
- Jak jste se o doučování dozvěděli? Kdo Vám ho nabídl?
- Doučoval vaše děti někdy ještě někdo jiný než tento dobrovolník (jméno dobrovolníka)?

Spokojenost s doučováním a jeho průběh – individuální doučování

Účastní-li se děti skupinového doučování, tento blok otázek přeskočte

- Jak jste s doučováním spokojeni?
- Jak často k Vám chodí dobrovolník na doučování? Jak u Vás bývá dlouho? Chtěli byste, aby chodil častěji/méně často?
- Jaký předmět dítě doučuje?
- Pomáhá dítěti někdy také s něčím jiným, s nějakým jiným předmětem? Pokud ano, s čím/jakým předmětem?
- Jak s dobrovolníkem vycházíte? Povídate si s ním, když přijde doučovat Vaše dítě? Ano, o čem?
- Umí to dobrovolník s dítětem? Co se vám na dobrovolníkovi líbí? Co se vám nelíbí?
- Baví tě doučování? Co se ti na doučování líbí, co se ti nelíbí?
- Těšíš se, až přijde (jméno)? Na co se nejvíc těšíš?
- Co se ti na (jméno) líbí, co se ti nelíbí?
- Mluvíš s ním i o něčem jiném než o škole?
- Jak doučování probíhá? Je někdo z rodiny doučování přítomen?
- Stává se, že někdy doučování s dobrovolníkem zrušíte? Proč? Jak často k tomu dochází?

Spokojenost s doučováním a jeho průběh – skupinové doučování

Pouze pro děti účastnící se skupinového doučování

- Jak jste s doučováním spokojeni?
- Jak často chodí dítě na doučování? Jak tam bývá dlouho? Chtěli byste, aby chodil častěji/méně často?
- Jaký předmět se dítě doučuje?
- Pomáhají dítěti na doučování někdy také s něčím jiným, s nějakým jiným předmětem? Pokud ano, s čím/jakým předmětem?
- Znáte se s dobrovolníkem, který dítě doučuje? Jak s ním vycházíte? Vídáte se s ním? Jak často? O čem si s ním povídate?
- Umí to dobrovolník s dítětem? Co se vám na dobrovolníkovi líbí? Co se vám nelíbí?
- Baví tě doučování? Co se ti na doučování líbí, co se ti nelíbí?

- Těšíš se na doučování? Na co se nejvíc těšíš?
- Co se ti na (jméno) líbí, co se ti nelíbí?
- Mluvíš s ním i o něčem jiném než o škole?
- Máš na doučování kamarády? Kolik kamarádů na doučování chodí? Jsou to kamarádi ze tvé třídy nebo i z jiných tříd ve škole?
- Stává se, že dítě na doučování nejde? Proč? Jak často k tomu dochází?

Domácí příprava dítěte

- Učí se někdo doma s dítětem mimo doučování? Pomáhá mu někdo s přípravou do školy? Ano, kdo?
 - Připravuje se dítě doma do školy?
 - Kde se dítě připravuje/učí? Jak často? Jak dlouho?
- Pokud bude rozhovoru přítomno dítě, ptát se raději jeho:*
- Učíš se doma? Připravuješ se do školy? Píšeš úkoly?
 - Kdo se s tebou učí? Učíš se někdy sám?
 - Kde se učíš?

Dítě a škola

- Co dítě ve škole baví? Co ho nebaví? Co mu jde? Co mu nejde? Jaké má známky? *Zajímá nás, zda o tom rodiče vůbec umějí mluvit. Zda mají informace o prospěchu dítěte a jeho názoru na školu.*
- Zhoršuje se v nějakých předmětech? Zlepšuje se v nějakých předmětech? Pokud ano, v jakých?
- Co tě ve škole baví? Co tě nebaví? Jaké předměty ti jdou? Co ti naopak nejde? Chodíš rád do školy? Máš rád paní učitelku/pana učitele?
- Má dítě nějaké jiné zájmy? Co dělá v době, kdy není škola?
- Co tě baví, když nejsi ve škole? Co děláš ve volném čase, když nejsi ve škole?
- Je nutné mít do školy hodně pomůcek? Můžete je dítěti koupit?
- Jak často dítě ve škole chybí? Bývá často nemocné? Má nějaké neomluvené hodiny? Omlouváte mu zameškané hodiny?
- Jste v kontaktu se školou, s učitelem dítěte? Jak často? Při jaké příležitosti (třídní schůzky, předvolání do školy, ohledně učiva, řešení výchovných problémů dítěte...)?
- Chodí s Vámi někdy do školy koordinátor (jméno)? Radí Vám, když potřebujete něco řešit se školou? Pokud ano, s čím Vám například pomohl?
- Jak jste spokojeni se školou, s učiteli? Jak s nimi vycházíte? Zlepšuje/zhoršuje se to? Proč?
- Přestoupilo dítě někdy na jinou školu? Proč? Na jakou?

Koordinátor programu

- Jak často k Vám chodí koordinátor programu (jméno)? Jste s tím spokojeni? Měl by chodit častěji/méně často?
- Jak s ním vycházíte?
- Poradí Vám se vším, co potřebujete? Bavíte se i o jiných věcech, než jen o doučování? O čem?

Vzdělání do budoucna

- Jaké vzdělání byste chtěli pro své děti? Co by měly děti v budoucnu dělat?
V případě více dětí v rodině, ptát se na všechny děti. Pokuste se postihnout, která vzdělanostní aspirace se vztahuje k jakému pohlaví a pořadí dítěte)
- Myslíte si, že k tomuto vzdělání mu může pomoci doučování?
- Jak dlouho by ještě dítě mělo chodit na doučování?
- Jaké vzdělání máte vy? Jaké vzdělání má druhý rodič dítěte? *(v případě, že bude respondentem jiný příbuzný, než rodič – ptát se na vzdělání obou rodičů)*

Další služby

- Využíváte ještě nějaké další služby, pomoc někoho jiného (pomoc sociální pracovníce, terénní sociální služby, poradny – finanční apod.)? Pokud ano, jaké a proč?

Zhodnocení programu doučování společnosti Člověk v tísni - dotazník pro učitele

Dotazník se zaměřuje na **program doučování realizovaný** ve Vašem **městě společnosti Člověk v tísni, o.p.s.** Týká se **pouze dětí, které jsou doučovány v tomto programu**, nikoli dětí, které se u Vás ve škole účastní jiných doučování vedených třídním učitelem nebo jiným pedagogem.

Dotazník vyplňte zaškrtnutím odpovědi do příslušných čtverečků (zaškrtněte jedním kliknutím myši do šedého čtverečku v rámečku u vybrané odpovědi) nebo odpověď vypište do vyznačeného prostoru - šedivý obdélník .

Dotazník je anonymní, nikde neuvádějte své jméno ani jména dětí.

1. Kolik dětí, které učíte, je zapojeno do programu doučování společnosti Člověk v tísni?

dětí

2. Do jakých ročníků chodí tyto děti?

ročník/y

3. Z jakých předmětů jsou doučovány? Prosím vypište:

4. Jak byste ohodnotil/a Vaši informovanost o programu doučování organizovaném společností Člověk v tísni? Použijte prosím známkování, jako ve škole, 1 znamená, že jste výborně informován/a, 5 naopak, že jste nedostatečně informován/a.

1 2 3 4 5

5. Pokud si myslíte, že máte nedostatek informací (známky 4 a 5), jaké informace především postrádáte? Prosím vypište:

6. Jste v kontaktu s někým ze společnosti Člověk v tísni ohledně doučovaných dětí?

Ne
 Ano

Pokud ano:

7. O jaký kontakt se jedná? *Můžete vybrat i více možností.*

- osobní
- telefonický
- písemný
- jiný, prosím upřesněte:

8. Jak často tento kontakt probíhá?

- alespoň 1x týdně
- alespoň 1x měsíčně (ale méně často než 1x týdně)
- alespoň 1x za tři měsíce (ale méně často než 1x měsíčně)
- méně často

9. Jak hodnotíte frekvenci kontaktu? *Použijte známkování jako ve škole.*

- 1 2 3 4 5

10. Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci se zástupcem společnosti Člověk v tísni? *Použijte známkování jako ve škole.*

- 1 2 3 4 5

11. Co hodnotíte jako největší pozitivum spolupráce se zástupcem společnosti Člověk v tísni?

12. Co se Vám na spolupráci nelíbí?

13. Pokuste se nyní ohodnotit, zda u doučovaných dětí pozorujete nějaké změny v následujících oblastech. Hodnoťte na škále: výrazné zlepšení - mírné zlepšení - ani zlepšení ale ani zhoršení - mírné zhoršení - výrazné zhoršení.

Pokud je společností Člověk v tísni doučováno více dětí z Vaší třídy/tříd, uveďte dle Vašeho názoru převažující tendenci a do komentáře pod tabulkou napište případné odlišnosti u různých dětí.

Jaké změny pozorujete u doučovaných dětí v těchto oblastech?	výrazné zlepšení	mírné zlepšení	ani zlepšení ale ani zhoršení	mírné zhoršení	výrazné zhoršení	nevím, nedovedu posoudit
prospívání dítěte v doučovaném předmětu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zájem dítěte o doučovaný předmět	☐	☐	☐	☐	☐	☐
příprava dítěte na vyučování (úkoly, pomůcky aj.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
celkové prospívání dítěte ve škole	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zájem dítěte o školu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
absence dítěte (počet zameškaných hodin)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
chování dítěte	☐	☐	☐	☐	☐	☐
spolupráce s rodiči dítěte/ přístup rodin ke škole	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Prostor pro Váš komentář k hodnocení:

14. Projevuje se vliv doučování v nějaké jiné oblasti?

- Ne
 Ano

→ 14a. Pokud ano, v jaké a jakým způsobem?

15. Jak program doučování společnosti Člověk v tísni celkově hodnotíte? Použijte známkování, jako ve škole, případně doplňte vlastní komentář.

- 1 2 3 4 5

Prostor pro Váš komentář k hodnocení:

16. Navrhoval byste nějaké změny v programu doučování?

- Ne
 Ano

→ **16a. Pokud ano, jaké změny, v jaké oblasti?**

Na závěr prosím uveďte několik údajů, které poslouží ke statistickému zpracování.

17. Na jaké škole a stupni působíte?

- ZŠ praktická - 1. stupeň
 ZŠ praktická - 2. stupeň
 ZŠ „běžná“ - 1. stupeň
 ZŠ „běžná“ - 2. stupeň
 Střední škola, uveďte prosím typ školy:

18. V jakém městě?

Máte-li k programu doučování společnosti Člověk v tísni nebo k tématu doučování dětí ze sociálně-znevýhodněného prostředí jakékoli podněty a připomínky, využijte prosím následující prostor:

Velice Vám děkujeme za spolupráci!